

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра економіки та менеджменту

ФІНАНСИ, ГРОШІ, КРЕДИТ
ПРАКТИКУМ

для підготовки до аудиторних занять та самостійної роботи здобувачів першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти

Одеса
2025

УДК 336.07:005(075.8)

*Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 6 від 28 квітня 2025 р.)*

Автори:

Слободянюк Ольга – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та менеджменту НУ «Одеська юридична академія» (ORCID ID 0000-0003-2678-4707);

Кібік Ольга – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та менеджменту НУ «Одеська юридична академія» (ORCID ID 0000-0001-9587-578X);

Редіна Євгенія – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та менеджменту НУ «Одеська юридична академія» (ORCID ID 0000-0003-1908-4278);

Примаченко Іван – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та менеджменту НУ «Одеська юридична академія» (ORCID ID 0000-0002-2050-2986);

Візіренко Світлана – кандидат економічних наук, доцент (ORCID ID 0000-0002-8163-7411).

Рецензенти:

Князева О. – доктор економічних наук, професор, в.о. завідувача кафедри економічної теорії і економіки підприємства Одеського державного аграрного університету;

Слатвінська М. – доктор економічних наук, професор, керівник центру забезпечення якості освіти, завідувач кафедри фінансів Одеського національного економічного університету.

Слободянюк О., Кібік О., Редіна Є., Примаченко І., Візіренко С.

Фінанси, гроші, кредит: практикум для підготовки до аудиторних занять та самостійної роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса. 2025. 187 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/30492>; DOI: 10.32837/11300.30492.

Практикум призначений для здобувачів вищої освіти, які вивчають дисципліну «Фінанси, гроші, кредит».

Здобувачам освіти запропоновано тематику практичних занять, перелік понять курсу, творчі завдання до практичних занять, питання до обговорення, зразки завдань для самостійної роботи, а також рекомендований перелік джерел.

У практикумі пропонується комплекс вправ для виконання на практичних заняттях з фінансів, грошового обігу та кредитування, а також для самостійної роботи. Комплекс вправ спрямований на вироблення навичок аналізу фінансових показників, управління фінансовими інструментами, оцінки ефективності кредитних операцій та розуміння механізмів функціонування грошової системи.

Практикум підготовлено відповідно до освітніх програм вищої освіти при викладанні дисципліни «Фінанси, гроші, кредит» і рекомендовано використовувати при підготовці фахівців за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти.

УДК 336.07:005(075.8)

© О. Слободянюк, О. Кібік, Редіна Є.
І. Примаченко, С. Візіренко 2025

ЗМІСТ:

ВСТУП.....	4
ТЕМА 1. СУТНІСТЬ І ФУНКЦІЇ ГРОШЕЙ	6
ТЕМА 2. ГРОШОВИЙ ОБОРОТ, ГРОШОВІ ПОТОКИ ТА ГРОШОВА МАСА.....	13
ТЕМА 3. ГРОШОВИЙ РИНОК	22
ТЕМА 4. ГРОШОВІ СИСТЕМИ	29
ТЕМА 5. ІНФЛЯЦІЯ ТА ГРОШОВІ РЕФОРМИ	34
ТЕМА 6. ВАЛЮТНИЙ РИНОК	40
ТЕМА 7. КІЛЬКІСНА ТЕОРІЯ ГРОШЕЙ ТА СУЧАСНИЙ МОНЕТАРИЗМ.....	46
ТЕМА 8. КРЕДИТНА СИСТЕМА	53
ТЕМА 9. ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК	60
ТЕМА 10. КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ	66
ТЕМА 11. ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА	73
ТЕМА 12. МІЖНАРОДНИЙ ВАЛЮТНИЙ ФОНД	79
ТЕМА 13. СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ ФІНАНСІВ	86
ТЕМА 14. ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ	93
ТЕМА 15. ФІНАНСИ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР	101
ТЕМА 16. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА.....	111
ТЕМА 17. БЮДЖЕТНИЙ ДЕФЦИТ.....	128
ТЕМА 18. ПОДАТКОВА СИСТЕМА.....	126
ТЕМА 19. МІСЦЕВІ ФІНАНСИ.....	134
ТЕМА 20. ДЕРЖАВНИЙ КРЕДИТ.....	142
ТЕМА 21. ФОНДИ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ЦІЛЬОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	149
ТЕМА 22. ФІНАНСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	156
ТЕМА 23. МІЖНАРОДНІ ФІНАНСИ.....	163
ТЕМА 24. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ.....	170
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ	177
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ.....	180
РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ	183

ВСТУП

Практикум «Фінанси, гроші, кредит» розроблено для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за галуззю знань «Бізнес, адміністрування та право».

Мета посібника полягає у забезпеченні виконання комплексу практичних завдань на заняттях з дисципліни «Фінанси, гроші та кредит», організації самостійної роботи здобувачів під час підготовки до практичних занять.

Структура практикуму включає набір вправ, тестових завдань, кейсів та ділових ігор, спрямованих на формування компетентностей з аналізу фінансових показників, використання фінансових інструментів, оцінки ефективності кредитних операцій та розуміння принципів функціонування грошової системи.

Практикум поділено на тематичні розділи, які системно охоплюють ключові аспекти фінансової системи, механізмів грошового обігу та кредитних відносин. Кожен розділ містить завдання для самоконтролю та підготовки до підсумкових контрольних заходів.

Основний акцент зроблено на практичному застосуванні теоретичних знань у фінансовій сфері, що сприяє формуванню навичок обґрунтованого прийняття фінансових рішень та оцінки їхніх наслідків. Для закріплення теоретичного матеріалу рекомендується виконання завдань різного рівня складності, які мають на меті інтеграцію знань та розвиток умінь їх практичного застосування.

Вивчення дисципліни передбачає активізацію комплексу знань, зокрема вміння аналізувати економічні показники, розраховувати фінансові коефіцієнти, прогнозувати фінансові результати та оцінювати ризики фінансово-господарської діяльності.

Набуті в процесі опанування дисципліни знання та вміння сприятимуть підготовці фахівців, здатних ефективно орієнтуватися у сучасному фінансовому середовищі, раціонально використовувати фінансові інструменти та застосовувати отримані компетентності у професійній діяльності.

Методами, які використовуються під час навчання, є: метод кейс-стаді, що передбачає аналіз реальних фінансово-економічних ситуацій; ділові ігри для моделювання професійних ситуацій прийняття фінансових рішень; дискусійні методи для обговорення проблемних питань сучасних фінансів; аналітично-розрахункові методи для роботи з фінансовими показниками та звітністю; тестування різних рівнів складності для контролю теоретичних знань; проєктні методи для дослідження фінансових процесів та явищ. Таке методичне різноманіття забезпечує комплексний підхід до вивчення дисципліни та дозволяє враховувати індивідуальні особливості здобувачів освіти.

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти щодо опанування навчальної дисципліни здійснюється відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Критерії оцінювання знань здобувачів:

Оцінка виставляється за національною чотирибальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно». При оцінці за основу слід брати повноту і правильність виконання завдань.

1. Оцінка «5» (відмінно) ставиться в тому разі, коли відповідь здобувача правильна, повна, послідовна, логічна; здобувач впевнено володіє фактичним матеріалом з усього курсу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань.

2. Оцінка «4» (добре) ставиться в тому разі, коли відповідь правильна, послідовна, логічна, але здобувач допускає у викладі окремі незначні пропуски фактичного матеріалу вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань.

3. Оцінка «3» (задовільно) ставиться у тому разі, коли здобувач володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповіді, невірно формулює основні теоретичні положення та причинно-наслідкові зв'язки.

4. Оцінка «2» (незадовільно) ставиться в тому разі, коли здобувач виявляє незнання більшої частини фактичного матеріалу або здобувач відмовляється відповідати на поставлені питання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		Екзамен	залік
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
1-59	Fx	Незадовільно	не зараховано
1-34	F		

ТЕМА 1. СУТНІСТЬ І ФУНКЦІЇ ГРОШЕЙ

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 1.1. Еволюція форм грошей та їх сучасні різновиди.
- 1.2. Основні функції грошей в економіці.
- 1.3. Роль грошей у забезпеченні сталого економічного розвитку.
- 1.4. Електронні гроші та перспективи їх розвитку.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

Валютний курс – вартість грошової одиниці однієї країни, виражена в грошових одиницях іншої країни.

Гроші – загальний еквівалент вартості, особливий товар, що виконує роль посередника в обміні товарів і послуг, виражає вартість усіх інших товарів та послуг.

Грошова система – форма організації грошового обігу в країні, встановлена законодавством.

Грошовий обіг – безперервний рух грошей при виконанні ними своїх функцій у готівковій і безготівковій формах.

Демонетизація – втрата монетарним металом ролі грошей.

Депозитні гроші – безготівкові гроші у вигляді записів на рахунках у банках.

Еволюція грошей – історичний процес розвитку форм грошей від товарних (повноцінних) до сучасних електронних та цифрових.

Електронні гроші – грошові зобов'язання емітента в електронному вигляді, які зберігаються на електронному пристрої.

Інфляція – процес знецінення грошей, що виражається у зростанні цін на товари та послуги.

Кредитні гроші – форма грошей, які виникають на основі кредитних відносин (вексель, банкнота, чек, кредитна картка).

Криптовалюта – вид цифрових грошей, функціонування яких засноване на криптографічних методах та технології блокчейн.

Купівельна спроможність грошей – кількість товарів і послуг, яку можна придбати за грошову одиницю.

Ліквідність – здатність грошей або активів швидко і без втрат конвертуватися в готівку.

Металеві гроші – монети з дорогоцінних металів, вартість яких визначається вмістом металу.

Монетарна політика – комплекс заходів центрального банку щодо регулювання грошового обігу для забезпечення стабільності цін та економічного зростання.

Паперові гроші – грошові знаки, випущені державою, що не мають власної вартості, але є обов'язковими до приймання.

Товарні гроші – повноцінні гроші, які мають власну внутрішню вартість (худоба, хутро, зерно, метали).

Функції грошей – основні напрямки використання грошей в економіці (міра вартості, засіб обігу, засіб платежу, засіб накопичення, світові гроші).

Центральний банк – головний регулятор грошового обігу та емісійний центр країни.

Цифрові валюти – форма електронних грошей, що функціонують у комп'ютерних мережах, включно з криптовалютами.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Проаналізуйте історичні етапи розвитку грошей та складіть таблицю, де порівняйте їхні основні характеристики (форма, матеріал, забезпечення, використання).
2. Визначте ключові відмінності між товарними, металевими, паперовими, кредитними та електронними грошима. Наведіть приклади їх використання в різних країнах.
3. Розрахуйте, як змінюється купівельна спроможність грошей при інфляції 5% на рік протягом 10 років. Використайте формулу майбутньої вартості.
4. Проаналізуйте виконання грошей їхніх функцій в умовах сучасної цифрової економіки. Визначте, які функції втрачають актуальність, а які посилюються.
5. Дослідіть фінансову кризу 2008 року та поясніть, яку роль відігравали гроші в її розгортанні та подоланні наслідків.
6. Порівняйте традиційні та цифрові валюти (наприклад, гривню та Bitcoin). Визначте їхні переваги та недоліки.
7. Напишіть есе на тему «Чи можуть електронні гроші повністю замінити готівку?» Аргументуйте свою позицію.
8. Проаналізуйте розвиток електронних платежів в Україні. Складіть прогноз їхньої популярності на наступні 5 років, враховуючи сучасні тренди.
9. Побудуйте графік зміни грошової маси в обігу (M_0 , M_1 , M_2) в Україні за останні 5 років. Визначте основні тенденції.
10. Розгляньте приклади країн, де грошова політика сприяла сталому економічному розвитку. Визначте ключові механізми, що забезпечують цю роль.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке гроші та які основні характеристики вони мають?
2. Які основні етапи розвитку форм грошей ви можете виділити?
3. У чому полягають ключові відмінності між паперовими, кредитними та електронними грошима?
4. Назвіть і поясніть основні функції грошей.
5. Як гроші впливають на економічні процеси в суспільстві?
6. Чому стабільність грошової системи важлива для економічного розвитку?
7. Які переваги та ризики пов'язані з використанням електронних грошей?
8. Чим криптовалюти відрізняються від традиційних електронних грошей?
9. Як цифрові платежі змінюють структуру фінансових відносин у суспільстві?
10. Які фактори впливають на розвиток електронних грошей у сучасному світі?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ:

1. Історія розвитку грошей: від бартеру до цифрових валют.
2. Фіатні гроші та їх роль у сучасній економіці.
3. Функції грошей: теоретичні аспекти та практичне застосування.
4. Вплив інфляції на грошовий обіг та економіку.
5. Цифрові валюти центральних банків (CBDC): перспективи та виклики.
6. Електронні гроші та їх відмінності від криптовалют.
7. Стабільність національної валюти та її значення для економіки.
8. Грошові реформи: історичний досвід різних країн.
9. Фінансові технології (FinTech) та майбутнє грошового обігу.
10. Гроші та сталий економічний розвиток: взаємозв'язок і перспективи.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Заповніть таблицю, вказавши основні характеристики різних форм грошей, їх переваги та недоліки:

Форма грошей	Період використання	Характеристики	Переваги	Недоліки
Товарні гроші				
Металеві гроші				
Паперові гроші				
Кредитні гроші				
Електронні гроші				
Криптовалюти				

Зробіть висновок про причини переходу від однієї форми грошей до іншої та проаналізуйте, які функції найкраще виконувала кожна форма.

Задача 2. Наведіть конкретні приклади реалізації кожної функції грошей у сучасній економіці:

Функція грошей	Визначення	Приклад у повсякденному житті	Приклад у бізнесі	Приклад на макроекономічному рівні
Міра вартості				
Засіб обігу				
Засіб платежу				
Засіб накопичення				
Світові гроші				

Проаналізуйте, яка функція грошей, на вашу думку, є найважливішою в сучасній економіці, та обґрунтуйте свою відповідь.

Задача 3. Ознайомтеся з історичними випадками гіперінфляції (Німеччина 1920-х років, Зімбабве 2000-х років, Венесуела 2010-х років).

Проаналізуйте, як змінюється виконання основних функцій грошей в умовах гіперінфляції:

1. Яка функція грошей страждає найбільше?
2. Які альтернативні засоби виконання грошових функцій з'являються?
3. Як населення та бізнес адаптуються до втрати грошима своїх функцій?

Запропонуйте заходи монетарної політики для відновлення нормального функціонування грошей.

Задача 4. Порівняйте різні форми електронних грошей за наступними критеріями:

Вид електронних грошей	Приклади	Технологічна основа	Переваги	Ризики	Регулювання
Електронні гаманці					
Платіжні картки					
Цифрові валюти центробанків					
Криптовалюти					

Проаналізуйте статистичні дані щодо використання електронних грошей у вашій країні за останні 5 років.

Розробіть прогноз розвитку електронних грошей на наступні 10 років, враховуючи технологічні, економічні та соціальні тенденції.

Задача 5. Використовуючи рівняння обміну Фішера ($MV = PQ$), проаналізуйте наступні сценарії:

Сценарій	Змінна М	Змінна V	Змінна Р	Змінна Q	Наслідки для економіки
1	+10%	Без змін	?	?	
2	+5%	-5%	?	?	
3	Без змін	-10%	?	?	
4	+15%	?	+10%	+5%	
5	?	+3%	+7%	-2%	

Зберіть дані про динаміку грошової маси ($M2$ або $M3$) та ВВП для вашої країни за останні 10 років.

Побудуйте графік, що відображає співвідношення темпів зростання грошової маси та ВВП.

Зробіть висновок про вплив зміни грошової маси на економічне зростання у короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Задача 6. Уявіть, що вам потрібно створити нову валюту для невеликої острівної держави. Розробіть концепцію цієї валюти, враховуючи:

- назва та символ валюти;
- фізична форма грошей (якщо передбачається);
- цифрова форма (якщо передбачається);
- механізм емісії;
- забезпечення валюти;
- захист від підробки;
- механізми стабілізації вартості;
- регулювання грошового обігу.

Опишіть, як ваша валюта буде виконувати кожен з традиційних функцій грошей.
Визначте потенційні проблеми функціонування вашої валюти та запропонуйте шляхи їх вирішення.

Задача 7. Проаналізуйте, як розвиток цифрових технологій впливає на традиційні функції грошей:

Функція грошей	Зміни під впливом цифровізації	Приклади	Нові можливості	Нові виклики
Міра вартості				
Засіб обігу				
Засіб платежу				
Засіб накопичення				
Світові гроші				

Дослідіть явище дематеріалізації грошей та його наслідки для:

- банківської системи; монетарної політики; фінансової безпеки; соціальної рівності; міжнародної торгівлі.

Розробіть порівняльну таблицю переваг та ризиків переходу до повністю безготівкової економіки.

Напишіть короткий аналітичний висновок (до 1000 слів) на тему: «Як зміниться роль грошей в економіці через 20 років?».

Задача 8. Дослідіть і порівняйте основні теоретичні концепції сутності грошей:

- металістична теорія; номіналістична теорія; кількісна теорія грошей;
- теорія кредитних грошей;
- функціональний підхід до визначення грошей;
- інституційний підхід до визначення грошей.

Для кожної теорії визначте:

1. Основні представники та період формування.
2. Ключові положення теорії.
3. Історичні передумови виникнення.
4. Критика з боку інших шкіл економічної думки.
5. Сучасне застосування ідей теорії.

Напишіть аналітичне есе (1500-2000 слів) на тему: «Еволюція теоретичних концепцій сутності грошей: від металізму до сучасних грошових теорій». У

висновках сформулюйте власне визначення сутності грошей, обґрунтувавши його теоретичними положеннями.

Задача 9. Проаналізуйте особливості виконання функцій грошей у різних типах економічних систем:

Тип економічної системи	Функції грошей	Особливості реалізації	Обмеження
Традиційна економіка			
Планова (командна) економіка			
Ринкова економіка			
Змішана економіка			
Цифрова економіка			

Дослідіть трансформацію значущості функцій грошей у різні історичні періоди:

1. Докапіталістичний період.
2. Період промислової революції.
3. Золотий стандарт.
4. Бреттон-Вудська система.
5. Ямайська валютна система.
6. Сучасний період цифровізації.

Підготуйте доповідь на тему «Динаміка значущості функцій грошей: від міри вартості до цифрового засобу обміну». Окрему увагу приділіть функції світових грошей в умовах глобалізації та регіоналізації світової економіки.

Запропонуйте власну модель ієрархії функцій грошей для різних типів економічних агентів: домогосподарства, господарського товариства, фінансові інститути, держава, міжнародні організації.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Яка функція грошей забезпечує можливість обміну товарів і послуг?

- а) засіб обігу;
- б) засіб платежу;
- в) засіб накопичення;
- г) міра вартості.

2. Яка з наведених форм грошей є найбільш поширеною в сучасній економіці?

- а) натуральні гроші;
- б) електронні гроші;
- в) монетарне золото;
- г) бартер.

3. Що означає термін «грошовий обіг»?

- а) процес створення нових грошей;
- б) обмін товарів без використання грошей;
- в) безперервний рух грошей у готівковій та безготівковій формах;
- г) використання грошей лише в міжнародній торгівлі.

4. Яка функція грошей дозволяє вимірювати вартість товарів і послуг?

- а) засіб платежу;

- б) засіб обігу;
- в) міра вартості;
- г) світові гроші.

5. Чим відрізняються електронні гроші від традиційних паперових грошей?

- а) не мають матеріальної форми;
- б) випускаються центральним банком;
- в) можуть бути обміняні на золото;
- г) використовуються лише у фізичних магазинах.

6. Який із факторів впливає на купівельну спроможність грошей?

- а) рівень інфляції;
- б) кількість випущених монет;
- в) форма уряду в країні;
- г) розмір державного боргу.

7. Що з переліченого є видом сучасних грошей?

- а) бартер;
- б) депозитні гроші;
- в) натуральний обмін;
- г) монетарне золото.

8. Який процес призводить до знецінення грошей?

- а) дефляція;
- б) інфляція;
- в) девальвація;
- г) ревальвація.

9. Які з наведених характеристик відрізняють криптовалюти від традиційних грошей?

- а) централізоване управління;
- б) анонімність та децентралізований обіг;
- в) підтримка державними установами;
- г) фізична форма.

10. Яка з наведених тенденцій розвитку грошової системи є найактуальнішою у XXI столітті?

- а) повернення до золотого стандарту;
- б) відмова від безготівкових розрахунків;
- в) збільшення використання цифрових валют;
- г) використання бартеру в міжнародній торгівлі.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Фінанси: підручник / за ред. О. Я. Стойка. 2-ге вид. перероб. і доп. Житомир: Поліський університет, 2024. 317 с.
2. Ярошевич Н.Б. Фінанси, гроші та кредит: підручник. Львів: Новий Світ- 2000, 2025. 414 с.

ТЕМА 2. ГРОШОВИЙ ОБОРОТ, ГРОШОВІ ПОТОКИ ТА ГРОШОВА МАСА

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 2.1. Структура та організація грошового обороту.
- 2.2. Грошові агрегати та їх характеристика.
- 2.3. Швидкість обігу грошей та фактори, що її визначають.
- 2.4. Баланс грошових потоків у системі національних рахунків.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

Безготівковий грошовий оборот – частина грошового обороту, в якій рух грошей здійснюється шляхом перерахування сум з рахунку платника на рахунок отримувача.

Вихідний грошовий потік – сукупність виплат грошових коштів економічним суб'єктом протягом певного періоду.

Відкритий банкінг (Open Banking) – система, що дозволяє третім сторонам отримувати доступ до даних клієнтів банків та здійснювати фінансові операції за їх згодою.

Вхідний грошовий потік – сукупність надходжень грошових коштів до економічного суб'єкта протягом певного періоду.

Готівковий грошовий оборот – частина грошового обороту, в якій рух грошей здійснюється у формі готівки (банкноти, монети).

Грошова база – гроші підвищеної потужності, які створюються центральним банком і включають готівкові гроші в обігу поза банками та резерви комерційних банків у центральному банку.

Грошова маса – сукупність усіх грошових коштів у готівковій та безготівковій формах, які забезпечують обіг товарів і послуг в економіці країни.

Грошовий мультиплікатор – коефіцієнт, що показує, як змінюється пропозиція грошей у разі зміни грошової бази на одиницю.

Грошовий обіг – рух грошей у процесі виконання ними своїх функцій у готівковій та безготівковій формах обслуговування економічних суб'єктів.

Грошовий оборот – сукупність усіх грошових платежів і розрахунків, що здійснюються в економіці за певний період часу.

Грошовий потік – спрямований рух грошових коштів від одного економічного суб'єкта до іншого.

Грошові агрегати – показники структури грошової маси, що відрізняються за ступенем ліквідності.

Грошово-кредитна (монетарна) політика – комплекс заходів центрального банку, спрямованих на регулювання грошової маси та грошового обороту для досягнення певних цілей.

Дисбаланс грошових потоків – невідповідність між вхідними та вихідними грошовими потоками, що може призвести до нестабільності в економіці.

Експансійна монетарна політика – політика центрального банку, спрямована на збільшення грошової маси в обігу.

Електронні гроші – грошові кошти, які зберігаються на електронних пристроях, використовуються для здійснення платежів і є зобов'язанням емітента.

Емісія грошей – випуск в обіг нових грошей, що призводить до збільшення грошової маси в обороті.

Інструменти монетарної політики – засоби, за допомогою яких центральний банк впливає на грошовий оборот (облікова ставка, операції на відкритому ринку, резервні вимоги тощо).

Інфляційне таргетування – монетарний режим, за якого центральний банк встановлює цільовий рівень інфляції та спрямовує свою політику на його досягнення.

Кембриджське рівняння – $M = kPY$, де M – грошова маса, k – коефіцієнт, що показує частку доходу, яку економічні суб'єкти бажають зберігати у формі грошей, P – рівень цін, Y – реальний обсяг виробництва.

Ліквідність – здатність активів швидко конвертуватися в готівку без значних втрат у вартості.

Макроекономічні грошові потоки – грошові потоки між основними секторами економіки: домогосподарствами, господарськими товариствами, фінансовими установами, державою та зовнішнім сектором.

Миттєві платежі – система розрахунків, що забезпечує обробку та виконання платежів у режимі реального часу, цілодобово та без вихідних.

M_0 – грошовий агрегат, що включає готівкові гроші в обігу поза банками (банкноти та монети).

M_1 – грошовий агрегат, що включає M_0 та кошти на поточних рахунках і депозитах до запитання.

M_2 – грошовий агрегат, що включає M_1 та строкові депозити, кошти на рахунках капітальних вкладень та інші кошти.

M_3 – грошовий агрегат, що включає M_2 та кошти клієнтів за трастовими операціями банків, цінні папери власного боргу банків, депозитні сертифікати та інші цінні папери.

Облікова ставка – процентна ставка, за якою центральний банк кредитує комерційні банки.

Обов'язкові резерви – кошти комерційних банків, які вони зобов'язані зберігати на рахунках у центральному банку як частина їхніх зобов'язань.

Політика відкритого ринку – купівля або продаж центральним банком державних цінних паперів для регулювання грошової маси.

Рестрикційна монетарна політика – політика центрального банку, спрямована на скорочення грошової маси в обігу.

Рівень монетизації економіки – показник насиченості економіки грошима, що розраховується як відношення грошової маси до ВВП.

Рівняння Фішера (рівняння обміну) – $MV = PQ$, де M – кількість грошей в обігу, V – швидкість обігу грошей, P – рівень цін, Q – фізичний обсяг виробництва товарів і послуг.

Система національних рахунків – система взаємопов'язаних макроекономічних показників, що описують грошові потоки між секторами економіки.

Системи електронних платежів – сукупність методів і технологій, що забезпечують здійснення платежів з використанням електронних засобів.

Таргетування – встановлення цільових орієнтирів регулювання грошового обороту та контроль за їх дотриманням.

Фактори швидкості обігу грошей – чинники, що впливають на швидкість обігу грошей (рівень розвитку економіки, інфляція, процентні ставки, розвиток банківської системи, рівень довіри до національної валюти тощо).

Фінтех (Financial Technology) – технологічні інновації у сфері фінансових послуг, що впливають на структуру та швидкість грошового обороту.

Цифрові валюти центральних банків (CBDC) – цифрова форма фіатних грошей, що емітується центральним банком і є його зобов'язанням.

Чистий грошовий потік – різниця між вхідними та вихідними грошовими потоками за певний період.

Швидкість обігу грошей – показник, що характеризує частоту, з якою одна грошова одиниця використовується для здійснення операцій протягом певного періоду.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Дослідіть основні канали грошового обороту (готівковий і безготівковий) та складіть схему їх взаємозв'язків.
2. Охарактеризуйте грошові агрегати (M_0 , M_1 , M_2 , M_3) та поясніть їхню роль у фінансовій системі. Визначте, який агрегат є найбільш ліквідним.
3. Розрахуйте швидкість обігу грошей за формулою $V = GDP / M$, використовуючи статистичні дані України за останній рік.
4. Порівняйте грошові агрегати України, США та ЄС. Визначте основні відмінності в їх структурі та динаміці.
5. Дослідіть, як змінилася швидкість обігу грошей під час фінансових криз (2008, 2020). Які фактори впливали на ці зміни?
6. Опишіть основні джерела та напрями грошових потоків у національній економіці. Як вони відображаються у системі національних рахунків?
7. Зіставте дані про динаміку грошової маси та рівень інфляції за останні 5 років в Україні. Чи є між ними взаємозв'язок?
8. Напишіть коротке есе на тему: «Чи може повільне зростання грошової маси бути корисним для економіки?»
9. Побудуйте графік залежності між змінами грошової маси та рівнем ВВП у країні. Які тенденції ви помітили?
10. Дослідіть, як цифрові валюти та CBDC (центрально-банківські цифрові валюти) можуть вплинути на грошовий оборот у майбутньому.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке грошовий оборот і які його основні складові?
2. Які основні форми грошового обороту існують?
3. Що таке грошові агрегати, і які показники до них належать?

4. Як розрізняються грошові агрегати M0, M1, M2, M3?
5. Чому швидкість обігу грошей є важливим показником для економіки?
6. Які фактори впливають на зміну швидкості обігу грошей?
7. Що таке грошова маса, і як вона регулюється?
8. Яким чином баланс грошових потоків відображається в системі національних рахунків?
9. Як впливають монетарна політика та грошова маса на інфляцію?
10. Які основні взаємозв'язки між грошовою масою, попитом на гроші та рівнем цін?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Грошовий оборот: структура та особливості функціонування.
2. Грошові агрегати: класифікація та економічне значення.
3. Фактори, що впливають на швидкість обігу грошей.
4. Грошовий мультиплікатор і його вплив на грошову масу.
5. Роль центрального банку у регулюванні грошової маси.
6. Грошові потоки в національній економіці та їх балансування.
7. Монетарна політика та її вплив на грошову систему.
8. Інфляція та її взаємозв'язок із грошовою масою.
9. Цифрові гроші та їх вплив на грошовий оборот.
10. Грошова маса і фінансові кризи: історичні приклади.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Складіть порівняльну характеристику історичних та сучасних монетарних систем:

Монетарна система	Базові принципи	Період функціонування	Особливості грошового обігу	Переваги	Недоліки	Причини трансформації/заміни
Біметалізм						
Монометалізм						
Золотомонетний стандарт						
Золото-зливковий стандарт						
Золотодевізний стандарт						
Бреттон-Вудська система						
Ямайська валютна система						
Система фіатних грошей						

Система цифрових валют центробанкі в						
--	--	--	--	--	--	--

Проаналізуйте взаємозв'язок між типом монетарної системи та:

- ефективністю виконання грошима своїх функцій;
- стабільністю національної валюти;
- економічним зростанням;
- можливостями монетарної політики;
- розвитком фінансових інститутів.

Розробіть концептуальну схему «Ідеальної монетарної системи XXI століття», враховуючи:

- принципи емісії грошей;
- механізми забезпечення стабільності грошової одиниці;
- інструменти регулювання грошового обігу;
- особливості виконання функцій грошей;
- баланс між готівковим та безготівковим обігом;
- роль криптовалют та інших альтернативних форм грошей;
- міжнародний аспект функціонування грошей.

Напишіть аналітичну записку на тему: «Перспективи розвитку монетарної системи України в контексті глобальних трансформацій грошових систем» (до 2500 слів).

Задача 2. На основі наведених даних побудуйте схему грошового обороту між основними секторами економіки (домогосподарства, господарського товариства, фінансові установи, держава, зовнішній сектор):

Сектор-платник	Сектор-отримувач	Вид платежу	Сума (млн. грн.)
Домогосподарства	Господарські товариства	Оплата товарів та послуг	850
Господарські товариства	Домогосподарства	Заробітна плата	560
Домогосподарства	Фінансові установи	Депозити	180
Фінансові установи	Господарські товариства	Кредити	230
Господарські товариства	Держава	Податки	320
Господарські товариства	Зовнішній сектор	Імпорт	280
Зовнішній сектор	Господарські товариства	Експорт	310
Держава	Господарські товариства	Державні закупівлі	240

Розрахуйте сальдо грошових потоків для кожного сектора економіки.

Визначте, які сектори є чистими кредиторами, а які – чистими позичальниками.

Проаналізуйте, як зміниться структура грошового обороту, якщо:

1. Держава збільшить соціальні виплати на 50 млн. грн.
2. Господарські товариства скоротять імпорт на 30%
3. Домогосподарства збільшать депозити на 25%

Задача 3. На основі наведених даних розрахуйте грошові агрегати M_0 , M_1 , M_2 , M_3 . Розрахуйте структуру грошової маси (питому вагу кожного компонента у загальному обсязі). Дані приведені у таблиці.

Проаналізуйте рівень монетизації економіки, якщо ВВП становить 4300 млн грн. Порівняйте структуру грошової маси в Україні та двох інших країнах (на основі статистичних даних, які потрібно знайти самостійно).

Показник	Значення, млн. грн.
Готівка в обігу поза банками	630
Кошти на поточних рахунках у національній валюті	580
Строкові депозити в національній валюті до 1 року	420
Строкові депозити в національній валюті більше 1 року	350
Депозити в іноземній валюті	490
Кошти клієнтів за трастовими операціями	170
Цінні папери власного боргу банків	210

Проаналізуйте, як зміняться грошові агрегати, якщо:

1. Населення переведе 15% готівки на поточні рахунки.
2. Центральний банк випустить в обіг додатково 50 млн. грн. готівки.
3. Банки залучать додатково 100 млн. грн. строкових депозитів за рахунок коштів з поточних рахунків.

Задача 4. На основі наведених даних розрахуйте швидкість обігу грошей для кожного кварталу:

Квартал	ВВП (млн. грн.)	Грошова маса M_1 (млн. грн.)	Грошова маса M_2 (млн. грн.)
I	990	520	820
II	1050	530	840
III	1120	550	890
IV	1190	590	940

Розрахуйте середню швидкість обігу грошей за рік для агрегатів M_1 та M_2 .

Проаналізуйте динаміку швидкості обігу грошей та чинники, що могли вплинути на зміни.

Припустимо, що в наступному кварталі очікується зростання ВВП на 5% та інфляція на рівні 3%. Розрахуйте, яким має бути приріст грошової маси для забезпечення стабільної швидкості обігу грошей.

На основі статистичних даних за останні 5 років (які потрібно знайти самостійно) побудуйте графік залежності між швидкістю обігу грошей та:

- рівнем інфляції;

- ставкою центрального банку;
- рівнем безготівкових розрахунків.

Задача 5. На основі наведених даних за останні 8 кварталів проаналізуйте взаємозв'язок між темпами зростання грошової маси та інфляцією (дані в таблиці). Розрахуйте коефіцієнт кореляції між: темпами зростання грошової маси та інфляцією, темпами зростання грошової маси та темпами зростання ВВП, інфляцією та темпами зростання ВВП.

Квартал	Темп зростання М2 (%)	Рівень інфляції (%)	Темп зростання ВВП (%)
I	2,1	1,8	0,9
II	2,4	2,1	1,2
III	3,2	2,5	1,5
IV	3,5	2,9	1,3
V	4,1	3,4	1,1
VI	3,8	3,2	1,4
VII	3,2	2,8	1,6
VIII	2,7	2,3	1,7

Визначте часовий лаг (запізнення) впливу зміни грошової маси на інфляцію та економічне зростання.

Побудуйте просту регресійну модель залежності інфляції від темпів зростання грошової маси.

На основі отриманої моделі спрогнозуйте рівень інфляції на наступні два квартали, якщо темп зростання грошової маси становитиме 2,5% та 2,8% відповідно.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. *Що таке грошовий оборот?*

- а) процес обігу фінансових інструментів;
- б) рух грошей у процесі їх використання;
- в) випуск нових банкнот центральним банком;
- г) використання готівки у міжнародних розрахунках.

2. *Які з наведених елементів входять до складу грошового обороту?*

- а) готівковий обіг;
- б) бартерні операції;
- в) безготівковий обіг;
- г) операції з криптовалютами.

3. *Що таке грошові агрегати?*

- а) групи, що об'єднують різні форми грошей за ступенем ліквідності;
- б) кількість готівки в економіці;
- в) рівень інфляції у країні;
- г) система банківських рахунків.

4. *Який грошовий агрегат включає лише готівкові гроші?*

- а) M_1 ;
- б) M_0 ;

в) M_2 ;

г) M_3 .

5. Що означає поняття «швидкість обігу грошей»?

а) кількість банківських операцій за рік;

б) частота переходу грошей від одного власника до іншого;

в) середній термін існування банкнот у грошовій системі;

г) часова затримка між випуском грошей і їх використанням.

5. Який фактор впливає на швидкість обігу грошей?

а) ВВП країни;

б) процентна ставка центрального банку;

в) рівень безробіття;

г) усі перелічені варіанти.

7. Що таке баланс грошових потоків?

а) співвідношення між доходами та витратами економічних агентів;

б) відношення безготівкових платежів до готівкових;

в) кількість грошей, випущених центральним банком;

г) загальний обсяг грошових агрегатів.

8. Як грошова маса впливає на рівень інфляції?

а) збільшення грошової маси може спричинити зростання інфляції;

б) зменшення грошової маси прискорює інфляцію;

в) грошова маса не впливає на інфляцію;

г) інфляція регулюється виключно державними витратами.

9. Який з наведених показників використовується для аналізу грошових потоків?

а) валовий внутрішній продукт;

б) обсяг готівки в обігу;

в) швидкість обігу грошей;

г) усі перелічені варіанти.

10. Яке з наведених тверджень є правильним?

а) чим вища швидкість обігу грошей, тим менша потреба в грошовій масі;

б) грошові агрегати не впливають на економічну ситуацію в країні;

в) грошова маса складається лише з готівкових грошей;

г) баланс грошових потоків не впливає на економічний розвиток.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Волкова В.В., Волкова Н.І. Гроші і кредит: навч. посіб. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 300 с.

2. Слободянюк О.В., Котлубай В.О., Лазарева Г.Ю., Примаченко І.Ф. Фінанси, гроші, кредит: практикум для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 073 «Менеджмент». Одеса: НУ «Одеська юридична академія», 2021. 106 с.

3. Суздалєва О.С. Гроші та кредит [Електронний ресурс]: навч. посібн. / О.С. Суздалєва. Київ: МДУ, 2024. 169 с.

5. Фінанси: підручник / за ред. О.Я. Стойка. 2-ге вид. перероб. і доп. Житомир:

Поліський університет, 2024. 317 с.

6. Фінанси: підручник / І.О. Лютий, С.Я. Боринець, З.С. Варналій, О.В. Любкіна, О. Д. Рожко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка; за ред. І.О. Лютий. 2-ге вид, допов. та перероб. Київ: ЗУНУ, 2023. 715 с.

7. Ярошевич Н.Б Фінанси, гроші та кредит: підручник. Львів: Новий Світ- 2000, 2023. 414 с.

ТЕМА 3. ГРОШОВИЙ РИНОК

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 3.1. Структура та інструменти грошового ринку.
- 3.2. Попит і пропозиція грошей: механізм формування рівноваги.
- 3.3. Процентна ставка та її роль у регулюванні грошового ринку.
- 3.4. Вплив цифровізації на трансформацію грошового ринку.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

Валютний ринок – сфера обміну національної та іноземної валюти, яка забезпечує функціонування міжнародних розрахунків.

Готівкові гроші – банкноти та монети, що виконують функцію засобу платежу.

Грошовий ринок – сегмент фінансового ринку, на якому здійснюється обіг короткострокових фінансових інструментів і формується взаємодія між попитом і пропозицією грошей.

Депозити до запитання – кошти на поточних рахунках у банках, які можна зняти без обмежень у будь-який час.

Електронні платежі – цифрові платіжні системи (Apple Pay, Google Pay, PayPal), що зменшують використання готівки.

Інструменти грошового ринку – фінансові активи, що використовуються для короткострокового залучення коштів і ліквідного розміщення капіталу.

Казначейські векселі – короткострокові державні боргові зобов'язання, що використовуються для фінансування бюджетного дефіциту.

Комерційні папери – боргові цінні папери, які випускаються компаніями для залучення короткострокових ресурсів.

Криптовалюти – децентралізовані цифрові активи, що функціонують на основі блокчейн-технологій.

Мотив перестороги – збереження коштів для непередбачених витрат.

Номінальна процентна ставка – ставка без урахування рівня інфляції.

Облікова ставка – ставка, за якою центральний банк кредитує комерційні банки.

Операції РЕПО – угоди про продаж цінних паперів із зобов'язанням їх зворотного викупу за визначеною ціною.

Попит на гроші – обсяг грошових коштів, який економічні агенти бажають утримувати у вигляді ліквідних активів для здійснення операцій та збереження вартості.

Пропозиція грошей – сукупна кількість грошей, доступна в економіці в певний момент часу. Вона визначається центральним банком і комерційними банками, які здійснюють процес мультиплікативного розширення грошової маси через механізм кредитування.

Процентна ставка – ціна грошей, виражена у вигляді відсотка, який сплачується за користування грошовими ресурсами.

Реальна процентна ставка – номінальна ставка, скоригована на рівень інфляції.

Ринок короткострокових кредитів – сектор, у якому відбувається надання короткострокових позик комерційними банками та фінансовими установами.

Ринок короткострокових цінних паперів – сектор, де обертаються фінансові інструменти з терміном погашення до одного року, такі як казначейські векселі, депозитні сертифікати, комерційні папери.

Рівновага на грошовому ринку – стан, за якого попит на гроші дорівнює їхній пропозиції, що забезпечує стабільність рівня процентних ставок і вартості грошей в економіці.

Спекулятивний мотив – утримання грошей у ліквідній формі для отримання доходу від зміни відсоткових ставок.

Структура грошового ринку – сукупність взаємопов'язаних сегментів, які забезпечують рух короткострокових фінансових ресурсів.

Трансакційний мотив – необхідність грошей для поточних витрат.

Цифрові валюти центральних банків (CBDC) – електронні гроші, емітовані державними регуляторами.

Цифровізація грошового ринку – процес трансформації грошового обігу під впливом сучасних фінансових технологій (FinTech).

Штучний інтелект та Big Data – технології, що застосовуються для прогнозування змін на фінансових ринках і покращення управління ризиками.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Опишіть основні сегменти грошового ринку (ринок міжбанківських кредитів, ринок державних цінних паперів, валютний ринок тощо) та визначте їхню роль у фінансовій системі.
2. Охарактеризуйте основні інструменти грошового ринку (депозити, кредити, казначейські векселі, облігації, сертифікати депозитів). Визначте їхню ліквідність та рівень ризику.
3. Складіть графік попиту та пропозиції грошей. Проаналізуйте фактори, які можуть змістити криві попиту та пропозиції.
4. Зіставте зміну облікової ставки НБУ за останні 5 років із рівнем інфляції. Визначте, як змінювалася грошово-кредитна політика в цей період.
5. Розгляньте, як зміниться рівноважна ставка відсотка при збільшенні грошової маси в економіці. Які наслідки це матиме для інфляції та економічного зростання?
6. Дослідите наслідки різкої зміни процентної ставки в одній із країн (наприклад, політика ФРС США у 2024 році). Як це вплинуло на економіку та грошовий ринок?
7. Напишіть есе на тему: «Чи може економіка функціонувати без грошового ринку?» Аргументуйте свою відповідь.
8. Дослідите, як розвиток фінтех-компаній (наприклад, Revolut, PayPal, Monobank) впливає на традиційний грошовий ринок. Які зміни спостерігаються в поведінці споживачів?
9. Визначте реальну процентну ставку, якщо номінальна ставка за депозитом становить 12%, а рівень інфляції – 8%.
10. Спрогнозуйте можливі сценарії розвитку грошового ринку України на найближчі 5 років, враховуючи тенденції цифровізації, зміну регулювання та

макроекономічні фактори.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке грошовий ринок і які його основні функції?
2. Які основні сегменти грошового ринку існують?
3. Які фінансові інструменти використовуються на грошовому ринку?
4. Як формується попит на гроші, і які фактори на нього впливають?
5. Які основні чинники впливають на пропозицію грошей?
6. Що таке рівновага на грошовому ринку, і як вона досягається?
7. Яке значення має процентна ставка для регулювання грошового ринку?
8. Як змінюється рівень процентних ставок під впливом монетарної політики?
9. Як цифрові технології впливають на функціонування грошового ринку?
10. Які основні ризики та можливості несе цифровізація для грошового ринку?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Грошовий ринок: структура, функції та роль в економіці.
2. Основні фінансові інструменти грошового ринку.
3. Формування попиту та пропозиції грошей: ключові фактори.
4. Рівновага на грошовому ринку та її регулювання.
5. Процентна ставка: види, функції та механізм встановлення.
6. Монетарна політика центрального банку та її вплив на грошовий ринок.
7. Цифровізація грошового ринку: перспективи та виклики.
8. Електронні платіжні системи та їх роль на сучасному грошовому ринку.
9. Криптовалюти та децентралізовані фінанси: вплив на традиційний грошовий ринок.
10. Фінансові кризи та їх вплив на функціонування грошового ринку.

ЗАДАЧІ

Задача 1. На основі наведених даних складіть баланс грошових потоків для основних секторів економіки:

Показник	Значення, млн. грн.
Валовий внутрішній продукт	4300
Кінцеве споживання домогосподарств	2580
Кінцеве споживання сектору загального державного управління	820
Валове нагромадження основного капіталу	950
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	120
Експорт товарів і послуг	1250
Імпорт товарів і послуг	1420
Доходи від власності, одержані від інших країн	180
Доходи від власності, сплачені іншим країнам	210
Поточні трансферти, отримані від інших країн	290
Поточні трансферти, сплачені іншим країнам	150

Розрахуйте:

- валове національне заощадження;

- чисте кредитування (+) / чисте запозичення (-);
- сальдо поточного рахунку платіжного балансу.

Проаналізуйте стан фінансової збалансованості економіки.

Змоделюйте зміни в балансі грошових потоків за наступних умов:

1. Зростання споживання домогосподарств на 5%.
2. Зменшення державних видатків на 3%.
3. Збільшення інвестицій на 10%.
4. Зростання експорту на 7% при незмінному імпорті.

Задача 2. На основі наведених даних проаналізуйте динаміку структури платіжних інструментів:

Рік	Частка готівкових платежів (%)	Частка карткових платежів (%)	Частка електронних грошей (%)	Частка мобільних платежів (%)	Інші безготівкові платежі (%)
2020	45	38	5	3	9
2021	42	40	6	4	8
2022	36	43	7	6	8
2023	31	45	8	9	7
2024	27	47	9	11	6

Розрахуйте середньорічні темпи зміни структури платіжних інструментів.

Побудуйте графік динаміки змін та спрогнозуйте структуру на наступні три роки.

Проаналізуйте вплив змін структури платіжних інструментів на:

1. Швидкість обігу грошей.
2. Потребу в готівкових коштах.
3. Структуру грошових агрегатів.
4. Ефективність монетарної політики.

Дослідіть та опишіть вплив наступних цифрових інновацій на грошовий оборот:

1. Безконтактні платежі.
2. Системи миттєвих платежів.
3. Відкритий банкінг (Open Banking).
4. Цифрові валюти центральних банків (CBDC).

Задача 3. На основі наведених даних проаналізуйте основні показники грошового ринку.

Показник	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал
Грошова база (млн. грн.)	510	530	550	580
Грошова маса М3 (млн. грн.)	1820	1880	1950	2040
Грошовий мультиплікатор	?	?	?	?
Обсяг кредитів (млн. грн.)	1450	1490	1520	1590

Обсяг депозитів (млн. грн.)	1380	1420	1480	1550
Облікова ставка центрального банку (%)	8,5	8,0	7,5	7,0
Ставка за кредитами (%)	12,8	12,3	11,9	11,5
Ставка за депозитами (%)	6,7	6,5	6,2	6,0
Індекс споживчих цін (%)	2,1	2,3	2,5	2,7
Темп зростання ВВП (%)	1,3	1,5	1,4	1,2
Рівень монетизації економіки (%)	?	?	?	?

Розрахуйте для кожного кварталу:

- грошовий мультиплікатор;
- рівень монетизації економіки;
- процентну маржу (різницю між ставками за кредитами та депозитами);
- реальні процентні ставки за кредитами та депозитами.

Проаналізуйте залежність між змінами облікової ставки та:

- динамікою грошової маси;
- обсягами кредитування;
- інфляцією;
- темпами економічного зростання.

Оцініть ефективність монетарної політики центрального банку за наступними критеріями:

1. Забезпечення цінової стабільності.
2. Підтримка економічного зростання.
3. Розвиток кредитного ринку.
4. Забезпечення оптимального рівня ліквідності в економіці.

Розробіть рекомендації щодо напрямів удосконалення грошово-кредитної політики, спрямовані на збалансування грошових потоків в економіці.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Що є основною функцією грошового ринку?

- а) розподіл фінансових ресурсів між секторами економіки;
- б) облік фінансових операцій підприємств;
- в) контроль за курсом національної валюти;
- г) регулювання державного боргу.

2. Які основні сегменти входять до складу грошового ринку?

- а) ринок державних облігацій;
- б) ринок банківських депозитів;
- в) валютний ринок;
- г) усі перелічені варіанти.

3. *Що визначає рівновагу на грошовому ринку?*

- а) збіг попиту та пропозиції на гроші;
- б) рівень державних витрат;
- в) політика центрального банку;
- г) обсяг банківських кредитів.

4. *Які фактори впливають на попит на гроші?*

- а) рівень інфляції;
- б) очікуваний рівень доходів;
- в) темпи економічного зростання;
- г) усі перелічені варіанти.

5. *Як процентна ставка впливає на грошовий ринок?*

- а) визначає вартість кредитних ресурсів;
- б) не має впливу на грошову масу;
- в) регулює курс іноземної валюти;
- г) впливає тільки на готівкові розрахунки.

6. *Як центральний банк регулює грошову масу?*

- а) встановлюючи процентні ставки;
- б) контролюючи рівень інфляції;
- в) регулюючи емісію грошей;
- г) усі перелічені варіанти.

7. *Що відбувається, якщо процентна ставка підвищується?*

- а) кредитування стає дорожчим;
- б) грошова маса зростає;
- в) попит на кредити зростає;
- г) інфляція зростає.

8. *Як цифрові технології змінюють грошовий ринок?*

- а) прискорюють фінансові транзакції;
- б) зменшують потребу у готівкових грошах;
- в) підвищують фінансову інклюзію;
- г) усі перелічені варіанти.

9. *Які ризики пов'язані з цифровізацією грошового ринку?*

- а) кіберзагрози та шахрайство;
- б) втрата контролю над грошовими потоками;
- в) монополізація фінансових послуг технологічними корпораціями;
- г) усі перелічені варіанти.

10. *Який інструмент використовується для регулювання грошової маси?*

- а) операції на відкритому ринку;
- б) державні дотації;
- в) валютний контроль;
- г) податкова політика.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Гроші та кредит: навч. посібн. / С.П. Стеценко, В.В. Титок, Н.В. Лисиця [та ін.] ; Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ: КНУБА, 2024. 227 с.
2. Слободянюк О.В., Котлубай В.О., Лазарева Г.Ю., Примаченко І.Ф. Фінанси, гроші, кредит: практикум для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 073 «Менеджмент». Одеса: НУ «Одеська юридична академія», 2021. 106 с.

ТЕМА 4. ГРОШОВІ СИСТЕМИ

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 4.1. Типи та елементи грошових систем.
- 4.2. Еволюція грошових систем та їх сучасні моделі.
- 4.3. Грошова система України: структура та особливості функціонування.
- 4.4. Забезпечення сталості грошової системи в умовах глобалізації.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

Бартерна економіка – обмін товарів без використання грошей.

Біметалізм – одночасний обіг золота і срібла.

Види грошей – готівкові (банкноти, монети) та безготівкові (депозити, електронні гроші).

Види грошей – сукупність готівкових і безготівкових форм грошей, що використовуються в економіці.

Гібридна модель – поєднання елементів централізованого контролю та цифрових активів (Китай, Швеція).

Грошова одиниця – гривня (UAH).

Грошова система – форма організації грошового обігу в країні, що визначається законодавчо та включає сукупність інструментів, правил і установ, які забезпечують функціонування грошей у національній економіці.

Дедоларизація – зменшення залежності від іноземної валюти в національній економіці.

Державний або наднаціональний регулятор – орган, що здійснює контроль за грошовим обігом (центральный банк).

Децентралізована модель – використання приватних і цифрових валют (криптовалюти).

Емісія грошей – здійснюється НБУ відповідно до економічних потреб.

Кредитна грошова система – заснована на використанні банківських грошей (депозитів, чеків, електронних грошей) у поєднанні з державним регулюванням.

Кредитна система – переважне використання банківських депозитів та безготівкових розрахунків.

Металева грошова система – заснована на використанні благородних металів (золото, срібло) як грошового еквівалента.

Металева система – гроші у формі дорогоцінних металів.

Механізм емісії грошей – порядок випуску грошей в обіг.

Монетарна політика – регулювання пропозиції грошей через відсоткові ставки та операції на відкритому ринку.

Монометалізм – використання лише одного металу як грошового стандарту.

Національна грошова одиниця – законодавчо встановлена основна грошова одиниця країни.

Паперово-грошова система – емісія державних грошей без металевого забезпечення.

Паперово-грошова система – обіг неповноцінних грошових знаків (банкнот, державних грошей), які не мають власної вартості, але забезпечуються довірою суспільства.

Регулятор – Національний банк України (НБУ).

Режим валютного курсу – керована гнучкість (плаваючий курс із можливим втручанням НБУ).

Режим валютного курсу – принципи встановлення обмінного курсу національної валюти щодо іноземних валют.

Система безготівкових розрахунків – правила і методи проведення грошових переказів між суб'єктами економіки.

Фінансова стабільність – зменшення інфляційних ризиків, підтримка довіри до національної валюти.

Централізована модель – державний контроль над грошовим обігом через центральний банк (ЄС, США, Україна).

Цифрова грошова система – активне застосування цифрових валют і фінансових технологій.

Цифровізація – розвиток електронних платежів, CBDC (цифрової валюти центрального банку).

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Опишіть основні типи грошових систем (металева, паперово-кредитна, електронна) та наведіть приклади їх застосування в різних країнах.
2. Складіть хронологічну таблицю розвитку грошових систем у світі. Виділіть ключові етапи та їхні особливості.
3. Охарактеризуйте структуру та елементи сучасної грошової системи України. Як вона змінювалася після здобуття незалежності?
4. Порівняйте грошову систему України з грошовими системами ЄС та США. Визначте основні відмінності та подібності.
5. Проаналізуйте, як економічні кризи (наприклад, фінансова криза 2008 року або пандемія COVID-19) впливали на стабільність грошових систем різних країн.
6. Дослідіть механізми забезпечення стабільності грошової системи України. Як впливають валютні інтервенції та резервна політика НБУ?
7. Розрахуйте зміну купівельної спроможності гривні за останні 10 років, використовуючи дані про середньорічну інфляцію.
8. Напишіть есе на тему: «Як глобалізація впливає на національні грошові системи?». Наведіть приклади позитивних та негативних наслідків.
9. Дослідіть перспективи впровадження цифрових валют центральних банків (CBDC) та їхній вплив на традиційні грошові системи.
10. Спрогнозуйте можливі зміни в грошовій системі України на найближчі 10 років, враховуючи фактори цифровізації, міжнародної фінансової інтеграції та економічних ризиків.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке грошова система і які її основні елементи?
2. Які типи грошових систем існують у світі?
3. Як змінювалися грошові системи протягом історії?
4. Які основні характеристики сучасних грошових систем?
5. Які особливості має грошова система України?
6. Як функціонує Національний банк України у межах грошової системи?
7. Які основні проблеми впливають на стабільність грошових систем?
8. Як глобалізація впливає на функціонування грошових систем?
9. Які заходи спрямовані на забезпечення стійкості грошової системи?
10. Як цифрові технології змінюють сучасні грошові системи?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Типи грошових систем: історія та сучасність.
2. Основні елементи грошової системи та їх функції.
3. Грошова система України: структура, регулювання та перспективи.
4. Вплив історичних подій на еволюцію грошових систем.
5. Порівняння грошових систем різних країн світу.
6. Монетарна політика як інструмент управління грошовою системою.
7. Роль центрального банку в забезпеченні стабільності грошової системи.
8. Фінансові кризи та їх вплив на функціонування грошових систем.
9. Цифровізація та перспективи розвитку грошових систем у XXI столітті.
10. Глобалізація та виклики для національних грошових систем.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Ознайомтесь з основними типами грошових систем. Заповніть таблицю, визначивши ключові характеристики кожного типу.

Тип грошової системи	Основні характеристики	Приклад країни (історичний або сучасний)
Металева (біметалізм)		
Металева (монометалізм)		
Паперово-грошова		
Кредитна		

Задача 2. Проаналізуйте структуру грошової системи України. Відповідно до офіційних документів НБУ, визначте:

1. Яка модель грошової системи використовується в Україні?
2. Які її основні елементи?
3. Які заходи здійснюються для підтримки стабільності національної валюти?

Задача 3. Опишіть ключові етапи еволюції грошових систем у світі. Побудуйте схему, що відображає цей процес (від бартеру до цифрових валют).

Задача 4. Дослідіть, як глобалізація впливає на стабільність національних грошових систем. Наведіть приклади країн, які пережили кризу грошової системи через глобальні фактори. Запропонуйте заходи, які можуть допомогти країні забезпечити стабільність грошової системи.

Задача 5. Комерційний банк отримав депозит у розмірі 500 млн грн. Норма обов'язкових резервів, встановлена НБУ, складає 10%.

Обчисліть грошовий мультиплікатор.

Визначте, яку максимальну суму грошей може створити банківська система за допомогою цього депозиту.

Як зміниться результат, якщо норма обов'язкових резервів збільшиться до 15%?

(Формула грошового мультиплікатора: $M = 1 / r$, де r – норма резервування.)

Завдання 6. У 2024 році середня заробітна плата в Україні складала 21 473 грн., а рівень інфляції за рік – 8%.

Завдання:

Обчисліть реальну купівельну спроможність зарплати у 2024 році, якщо номінальна зарплата залишилася незмінною.

Якою повинна бути номінальна зарплата у 2024 році, щоб компенсувати інфляційне знецінення?

Як зміниться реальна купівельна спроможність, якщо у 2025 році рівень інфляції складе 10%, а номінальна зарплата зросте до 13 500 грн?

(Формула розрахунку реальної зарплати:

Реальна зарплата = Номінальна зарплата / (1 + інфляція).)

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Що є основним елементом грошової системи?

- а) податкова політика;
- б) грошова маса;
- в) валютний курс;
- г) рівень інфляції.

2. Який тип грошової системи домінує в сучасному світі?

- а) натуральний обмін;
- б) біметалізм;
- в) фіатні гроші;
- г) бартер.

3. Які грошові системи існували в історії?

- а) металева, паперова та фіатна;
- б) банківська, валютна та електронна;
- в) готівкова, безготівкова та цифрова;
- г) регульована, нерегульована та змішана.

4. Який основний принцип функціонування фіатної грошової системи?

- а) вартість грошей забезпечується дорогоцінними металами;
- б) гроші мають вартість лише за рішенням центрального банку;
- в) використовуються лише електронні платежі;

г) всі міжнародні операції здійснюються у золоті.

5. *Яка роль центрального банку у грошовій системі?*

- а) випуск та регулювання грошової маси;
- б) оподаткування населення;
- в) надання субсидій;
- г) формування державного бюджету.

6. *Який основний інструмент використовується для стабілізації грошової системи?*

- а) державні інвестиції;
- б) валютний контроль;
- в) монетарна політика;
- г) фіскальна політика.

7. *Який вплив має інфляція на грошову систему?*

- а) зменшує купівельну спроможність грошей;
- б) сприяє стабілізації економіки;
- в) збільшує довіру до валюти;
- г) не має впливу на економіку.

8. *Які фактори можуть призвести до кризи грошової системи?*

- а) надмірна емісія грошей;
- б) висока інфляція;
- в) дефіцит валютних резервів;
- г) усі перелічені варіанти.

9. *Як цифрові валюти впливають на грошові системи?*

- а) скорочують використання готівкових грошей;
- б) підвищують швидкість фінансових операцій;
- в) викликають необхідність оновлення регулювання;
- г) усі перелічені варіанти.

10. *Що таке валютний режим у грошовій системі?*

- а) політика держави щодо регулювання валютного курсу;
- б) рівень інфляції у країні;
- в) спосіб формування державного бюджету;
- г) контроль за приватними банками.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Волкова В.В., Волкова Н.І. Гроші і кредит: навч. посібн. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 300 с.
2. Гроші та кредит: навч. посібник / С.П. Стеценко, В.В. Титок, Н.В. Лисиця [та ін.]; Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ : КНУБА, 2024. 227 с.
3. Суздалєва О.С. Гроші та кредит [Електронний ресурс]: навч. посібн. / О.С. Суздалєва. Київ: МДУ, 2024. 169 с.
4. Фінанси: підручник / за ред. О.Я. Стойка. 2-ге вид. перероб. і доп. Житомир: Поліський університет, 2024. 317 с.
5. Ярошевич Н.Б. Фінанси, гроші та кредит: підручник. Львів: Новий Світ-2000, 2025. 414 с.

ТЕМА 5. ІНФЛЯЦІЯ ТА ГРОШОВІ РЕФОРМИ

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 5.1. Сутність, причини та види інфляції.
- 5.2. Соціально-економічні наслідки інфляції та методи антиінфляційної політики.
- 5.3. Грошові реформи: види, методи проведення та їх результати.
- 5.4. Інфляційне таргетування як інструмент сталого економічного розвитку.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

Антиінфляційна політика – комплекс заходів, які вживає уряд або центральний банк для боротьби з інфляцією.

Базова інфляція – показник, який виключає з ІСЦ тимчасові та адміністративно регульовані ціни, щоб відобразити стійкі тенденції інфляції.

Гіперінфляція – надзвичайно швидке та неконтрольоване зростання цін, яке може призвести до руйнування економіки.

Грошова реформа – зміна грошової системи країни, яка може включати зміну номіналу грошей, валютного курсу або інші заходи.

Девальвація – зниження вартості національної валюти щодо інших валют.

Деномінація – зміна номіналу грошових знаків.

Дефляційний тиск – фактори, що сприяють зниженню цін, такі як скорочення грошової маси, зниження попиту або збільшення пропозиції.

Дефляція – протилежність інфляції, тобто стійке зниження загального рівня цін.

Індекс споживчих цін (ІСЦ) – статистичний показник, який вимірює зміну середнього рівня цін на кошик товарів та послуг, що споживаються домогосподарствами.

Інфляційне таргетування – стратегія монетарної політики, при якій центральний банк встановлює цільовий рівень інфляції та використовує інструменти монетарної політики для його досягнення.

Інфляційний тиск – фактори, що сприяють зростанню цін, такі як зростання грошової маси, збільшення витрат виробництва або надмірний попит.

Інфляційні очікування – уявлення економічних суб'єктів про майбутній рівень інфляції, які можуть впливати на їхні рішення щодо цін та заробітної плати.

Інфляція – стійке зростання загального рівня цін на товари та послуги в економіці протягом певного періоду часу, що призводить до знецінення грошей.

Інфляція витрат – тип інфляції, що виникає внаслідок зростання витрат виробництва, таких як заробітна плата або ціни на сировину.

Інфляція попиту – тип інфляції, що виникає, коли сукупний попит на товари та послуги перевищує сукупну пропозицію.

Купівельна спроможність грошей – кількість товарів та послуг, яку можна придбати за одиницю грошей.

Монетарна політика – політика центрального банку, спрямована на регулювання грошової маси та процентних ставок для контролю над інфляцією.

Номінальний дохід – дохід, виражений у грошових одиницях без урахування інфляції.

Реальна заробітна плата – номінальна заробітна плата, скоригована на рівень інфляції, що відображає купівельну спроможність працівника.

Реальний дохід – номінальний дохід, скоригований на рівень інфляції, що відображає фактичну купівельну спроможність доходу.

Ревальвація – підвищення вартості національної валюти щодо інших валют.

Стагфляція – економічна ситуація, в якій інфляція співіснує з економічним застоєм або спадом.

Темп інфляції – відсоток зміни рівня цін за певний період часу.

Фіскальна політика – політика уряду, спрямована на регулювання державних витрат та податків для контролю над інфляцією.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Опишіть основні види інфляції (повзуча, галопуюча, гіперінфляція, попиту, витрат тощо) та наведіть історичні приклади їх прояву в різних країнах.
2. Проведіть аналіз факторів, що спричиняють інфляцію в Україні. Які з них є найбільш вагомими на сучасному етапі?
3. Використовуючи дані про індекс споживчих цін (ІСЦ) за останні 5 років, розрахуйте середній річний рівень інфляції в Україні.
4. Проаналізуйте, як інфляція впливає на реальні доходи населення, рівень зайнятості та інвестиційну привабливість країни.
5. Оцініть ефективність різних методів антиінфляційної політики (монетарної та фіскальної) на прикладі конкретних держав.
6. Дослідите досвід успішного подолання високої інфляції в окремих країнах (наприклад, Німеччина після Другої світової війни, Польща у 1990-х роках).
7. Охарактеризуйте види грошових реформ та наведіть приклади їх проведення в Україні та світі.
8. Проаналізуйте грошову реформу 1996 року в Україні (запровадження гривні). Які її результати та значення для економіки країни?
9. Дослідите політику інфляційного таргетування в Україні. Які основні інструменти використовує НБУ для контролю за рівнем інфляції?
10. Розробіть прогноз динаміки інфляції в Україні на найближчі 5 років, враховуючи поточні макроекономічні тенденції та міжнародні ризики.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке інфляція і які її основні причини?
2. Які основні види інфляції ви знаєте?
3. Як вимірюється рівень інфляції?
4. Які наслідки інфляції для економіки та населення?
5. Які існують методи боротьби з інфляцією?
6. Що таке грошова реформа і коли вона проводиться?
7. Які види грошових реформ існують?
8. Як грошові реформи впливають на економіку держави?

9. Що таке інфляційне таргетування і як воно працює?
10. Які країни успішно впровадили політику інфляційного таргетування?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ:

1. Види та причини інфляції: теоретичний і практичний аналіз.
2. Методи вимірювання інфляції: індекс споживчих цін та інші показники.
3. Інфляція в Україні: динаміка та основні тенденції.
4. Антиінфляційна політика: світовий досвід та українські реалії.
5. Грошові реформи у світовій історії: успіхи та невдачі.
6. Грошова реформа в Україні 1996 року: передумови та наслідки.
7. Гіперінфляція: історичні приклади та сучасні ризики.
8. Цифровізація економіки та її вплив на рівень інфляції.
9. Політика інфляційного таргетування: міжнародний досвід.
10. Роль центрального банку в регулюванні рівня інфляції.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Визначте, який режим валютного курсу діє в Україні. Проаналізуйте, як він змінювався за останні 5 років (на основі даних НБУ). Які фактори впливають на формування валютного курсу в Україні?

Задача 2. Порівняйте централізовану, децентралізовану та гібридну моделі грошових систем. Які переваги та недоліки має кожна з цих моделей? Визначте перспективи розвитку цифрових валют та їх можливий вплив на грошову систему України.

Задача 3. Використовуючи офіційні дані НБУ, визначте рівень інфляції та динаміку грошової маси в Україні за останні 3 роки. Як співвідношення між грошовою масою (M_3) та ВВП характеризує стабільність грошової системи? Зробіть висновки щодо ефективності монетарної політики в Україні.

Задача 4. Номінальна заробітна плата працівника у 2024 році зросла на 15%. Річна інфляція в Україні у 2024 році становила 12%. Розрахуйте реальний приріст заробітної плати працівника.

$$\text{Реальний приріст} = (\text{Номінальний приріст} - \text{Інфляція}) / (1 + \text{Інфляція})$$

Задача 5. Підприємство розмістило 500 000 грн. на річний депозит під 10% річних. Річна інфляція в Україні у 2024 році становила 12%. Розрахуйте реальну дохідність депозиту.

$$\text{Реальна дохідність} = (\text{Номінальна дохідність} - \text{Інфляція}) / (1 + \text{Інфляція})$$

Задача 6. У 2023 році на 1000 грн можна було придбати X одиниць товару. У 2024 році ціна на цей товар зросла на 15%. Річна інфляція в Україні у 2024 році становила 12%. Розрахуйте, на скільки відсотків змінилася купівельна спроможність 1000 грн.

Формула: Зміна купівельної спроможності = $(1 - (\text{Індекс цін} / 100)) \times 100$

Задача 7. Вартість квартири у 2023 році становила 1 000 000 грн. У 2024 році вартість квартири зросла на 18%. Річна інфляція в Україні у 2024 році становила 12%. Розрахуйте реальний приріст вартості квартири.

Реальний приріст = $(\text{Номінальний приріст} - \text{Інфляція}) / (1 + \text{Інфляція})$

Задача 8. Вартість автомобіля у 2023 році становила 500 000 грн. У 2024 році вартість автомобіля зросла на 10%. Річна інфляція в Україні у 2024 році становила 12%. Розрахуйте реальний приріст або зменшення вартості автомобіля.

Реальний приріст/зменшення = $(\text{Номінальний приріст} - \text{Інфляція}) / (1 + \text{Інфляція})$

Задача 9. Підприємство у 2023 році взяло кредит на суму 1 000 000 грн. під 15% річних. Річна інфляція в Україні у 2024 році становила 12%. Розрахуйте реальну вартість боргових зобов'язань господарського товариства на кінець 2024 року.

Реальна вартість боргу = $(\text{Сума боргу} + \text{Відсотки}) / (1 + \text{Інфляція})$

Задача 10. Інвестор розглядає два варіанти інвестицій:

Варіант 1: Інвестиція в облігації з річною доходністю 18%.

Варіант 2: Інвестиція в нерухомість, яка, за прогнозами, зросте в ціні на 20% за рік.

Річна інфляція в Україні у 2024 році становить 12%.

Розрахуйте реальну доходність кожного варіанту інвестицій та визначте, який варіант є більш вигідним.

Реальна доходність = $(\text{Номінальна доходність} - \text{Інфляція}) / (1 + \text{Інфляція})$

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Що є основною причиною попитної інфляції?

- а) зростання собівартості виробництва;
- б) надмірне збільшення грошової маси;
- в) дефіцит бюджету;
- г) зменшення рівня зайнятості.

2. Який вид інфляції характеризується стрімким та неконтрольованим зростанням цін?

- а) повзуча;
- б) помірна;
- в) гіперінфляція;
- г) бюджетна.

3. Що є наслідком високої інфляції?

- а) підвищення купівельної спроможності грошей;
- б) знецінення заощаджень населення;
- в) зниження вартості кредитів;
- г) скорочення державного боргу.

4. Який показник найчастіше використовується для вимірювання інфляції?

- а) валютний курс;

- б) індекс споживчих цін (ІСЦ);
- в) валовий внутрішній продукт (ВВП);
- г) обсяг промислового виробництва.

5. *Що таке дефляція?*

- а) різке зростання рівня інфляції;
- б) скорочення грошової маси та зниження цін;
- в) зниження рівня безробіття;
- г) збільшення державних витрат.

6. *Який із заходів є прикладом антиінфляційної політики?*

- а) збільшення грошової маси;
- б) контроль за рівнем заробітних плат;
- в) скорочення облікової ставки центрального банку;
- г) державне стимулювання попиту.

7. *Яка основна мета інфляційного таргетування?*

- а) повний контроль над цінами;
- б) встановлення фіксованого валютного курсу;
- в) досягнення прогнозованого рівня інфляції;
- г) скорочення грошової маси.

8. *Який метод грошової реформи передбачає повну зміну грошової одиниці?*

- а) деномінація;
- б) девальвація;
- в) нуліфікація;
- г) валютна інтервенція.

9. *Що є основною характеристикою інфляції пропозиції?*

- а) зростання попиту на товари та послуги;
- б) збільшення витрат на виробництво;
- в) надлишок грошової маси в економіці;
- г) дефіцит державного бюджету.

10. *Яка країна першою запровадила інфляційне таргетування як основний інструмент монетарної політики?*

- а) США;
- б) Велика Британія;
- в) Німеччина;
- г) Японія.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Волкова В.В., Волкова Н.І. Гроші і кредит: навч. посібн. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 300 с.
2. Гроші та кредит : навч. посібник / С. П. Стеценко, В. В. Титок, Н. В. Лисиця [та ін.]; Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ : КНУБА, 2024. 227 с.
3. Суздальєва О.С. Гроші та кредит [Електронний ресурс] : навч. посібник. Київ: МДУ, 2024. 169 с.
4. Фінанси: підручник / за ред. О.Я. Стойка. 2-ге вид. перероб. і доп. Житомир: Поліський університет, 2024. 317 с.

5 . Ярошевч Н.Б Фінанси, гроші та кредит: підручник. Львів: Новий Світ- 2000, 2023. 414 с.

ТЕМА 6. ВАЛЮТНИЙ РИНОК

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 6.1. Структура та функції валютного ринку.
- 6.2. Валютний курс: сутність, чинники формування та режими.
- 6.3. Валютні операції та їх різновиди.
- 6.4. Екологічні та соціальні аспекти функціонування валютного ринку.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

Арбітраж – одночасна купівля та продаж валюти на різних ринках для отримання прибутку від різниці в курсах.

Валютна інтервенція – купівля або продаж іноземної валюти центральним банком з метою впливу на валютний курс.

Валютний курс – ціна однієї валюти, виражена в одиницях іншої валюти.

Валютний опціон – контракт, що дає право, але не зобов'язання, купити або продати валюту за встановленим курсом у визначений період часу.

Валютний ринок – система економічних відносин, де здійснюється купівля та продаж іноземної валюти, валютних цінностей, а також рух іноземних капіталів.

Валютний своп – угода, що передбачає обмін валютами між двома сторонами з подальшим зворотним обміном через певний період часу.

Валютний ф'ючерс – стандартизований контракт на купівлю або продаж валюти в майбутньому за встановленою ціною.

Валютні операції – транзакції, пов'язані з купівлею або продажем іноземної валюти.

Волатильність валютного курсу – міра коливань валютного курсу протягом певного періоду часу.

Геджування валютних ризиків – використання фінансових інструментів для захисту від несприятливих змін валютного курсу.

Дилери валютного ринку - учасники ринку, які купують та продають валюту за власний рахунок.

Екологічні аспекти – вплив валютного ринку на екологічно чисту торгівлю та фінансування «зелених» проєктів.

Котирування валюти – відображення ціни однієї валюти в одиницях іншої валюти.

Ліквідність валютного ринку – здатність ринку швидко та ефективно здійснювати валютні операції без значних коливань цін.

Режими валютного курсу – системи, що визначають, як встановлюється валютний курс, включаючи фіксований курс, плаваючий курс та керовано-плаваючий курс.

Різновиди валютних операцій – різні типи валютних транзакцій, такі як спотові операції (негайна поставка), форвардні операції (поставка в майбутньому), ф'ючерсні операції (стандартизовані контракти), опціонні операції (право на купівлю/продаж) та своп-операції (обмін валютами).

Соціальні аспекти – вплив валютного ринку на рівень життя населення, соціальну стабільність та міграційні процеси.

Спот – валютна операція, при якій обмін валюти відбувається негайно (зазвичай протягом двох робочих днів).

Спотовий курс – поточний курс валюти на ринку.

Структура валютного ринку – організація, що включає в себе учасників ринку (банки, брокери, інвестори), інструменти (валютні пари, деривативи) та механізми (торгові платформи), що забезпечують здійснення валютних операцій.

Торговий баланс України – різниця між вартістю експорту та імпорту товарів і послуг країни за певний період. Від'ємний торговий баланс (дефіцит) означає, що країна імпортує більше, ніж експортує, що може негативно вплинути на курс національної валюти.

Форвардний контракт – угода між двома сторонами про купівлю або продаж валюти в майбутньому за заздалегідь визначеним курсом. На відміну від ф'ючерсів, форвардні контракти є не стандартизованими та укладаються безпосередньо між сторонами.

Функції валютного ринку – основні завдання, які він виконує: забезпечення обміну валют для міжнародної торгівлі, формування валютних курсів, хеджування валютних ризиків та здійснення валютних спекуляцій.

Чинники формування валютного курсу – економічні та політичні фактори, що впливають на зміну валютного курсу, такі як інфляція, процентні ставки, економічне зростання та політична стабільність.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Опишіть основні сегменти валютного ринку (міжбанківський, біржовий, позабіржовий) та їх особливості.
2. Визначте ключові функції валютного ринку та проаналізуйте їх значення для національної та міжнародної економіки.
3. Проаналізуйте фактори, що впливають на формування валютного курсу (економічні, політичні, психологічні) та поясніть їхній взаємозв'язок.
4. Дослідите відмінності між фіксованим, плаваючим та регульованим валютними курсами. Наведіть приклади країн, які використовують кожен з них.
5. Використовуючи офіційні дані НБУ, дослідите зміни курсу гривні до долара США за останні 5 років та визначте основні причини його коливань.
6. Опишіть основні види валютних операцій (спот, форвард, своп, опціони). Які з них найбільш поширені в Україні?
7. Охарактеризуйте роль Національного банку України у регулюванні валютного ринку. Які інструменти він використовує?
8. Проаналізуйте причини та наслідки валютних криз на прикладі однієї з країн світу (наприклад, фінансова криза в Аргентині, Туреччині або Азійська криза 1997 року).
9. Дослідите, як валютний ринок може впливати на соціальну стабільність та екологічні процеси в глобальній економіці.
10. Використовуючи фундаментальний або технічний аналіз, спробуйте зробити прогноз зміни курсу гривні до долара США на найближчий рік.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які основні функції виконують валютні ринки?
2. Що таке валютний курс і як він формується?
3. Які чинники впливають на зміну валютного курсу?
4. Які існують режими валютного курсу та їх особливості?
5. Що таке валютні операції та які їх види ви знаєте?
6. Як здійснюються валютні спекуляції на валютному ринку?
7. Які міжнародні організації регулюють валютний ринок?
8. Як впливають зміни валютного курсу на зовнішню торгівлю?
9. Які екологічні аспекти можуть виникати внаслідок функціонування валютного ринку?
10. Як валютний ринок може впливати на соціальну стабільність?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Основи валютного ринку: структура, функції та роль у світовій економіці.
2. Фактори, що впливають на формування валютного курсу.
3. Типи валютних курсів: плаваючий, фіксований, керований.
4. Валютні операції на ринку: спот, форвард, ф'ючерс та опціони.
5. Міжнародні фінансові інститути та їх вплив на валютний ринок.
6. Роль Національного банку України у формуванні валютного курсу.
7. Проблеми та перспективи регулювання валютного ринку в умовах глобалізації.
8. Валютна політика України: проблеми та шляхи вирішення.
9. Валютні спекуляції: вплив на економіку та фінансові ринки.
10. Екологічні та соціальні наслідки функціонування валютного ринку.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Компанія уклала форвардний контракт на купівлю 100000 EUR через 3 місяці за курсом 47,00 UAH/EUR. Через 3 місяці спотовий курс становив 48,20 UAH/EUR. Розрахуйте прибуток компанії в UAH. Оцініть ризики, пов'язані з форвардними операціями, та запропонуйте стратегії їх мінімізації.

Задача 2. У 2024 році ціни на природний газ в ЄС зросли на 25%. Як це вплинуло на торговий баланс України та на курс UAH/EUR? Поясніть механізм впливу та наведіть приклади можливих наслідків.

Задача 3. Українська компанія імпортує обладнання з Японії на суму 5000 000 JPY. На момент укладення контракту курс JPY/UAH становив 0,28. На момент оплати курс змінився на 0,30. Розрахуйте збитки компанії в UAH. Запропонуйте стратегії хеджування валютного ризику для компанії.

Задача 4. В Україні у 2024 році відбувалися важливі політичні події. Як ці події вплинули на курс UAH/USD? Поясніть механізм впливу та наведіть приклади можливих сценаріїв.

Задача 5. Інвестор на початку 2024 року придбав 50000 USD за курсом 40,00 UAH/USD. Протягом року курс коливався, і на кінець року становив 41,00 UAH/USD. Розрахуйте прибуток інвестора в UAH.

Оцініть ризики, пов'язані з валютними спекуляціями, та обговоріть ефективність цієї стратегії в умовах нестабільного ринку.

Задача 6. Національний банк України (НБУ) у 2024 році підвищив облікову ставку з 15% до 18%. Як це вплинуло на курс гривні щодо долара США? Поясніть механізм впливу.

Задача 7. У 2024 році НБУ використовував режим «керованого плаваючого курсу». На початку року курс USD/UAH становив 40,00. Інвестор придбав 10000 USD. Протягом року курс коливався, але на кінець року НБУ утримував курс на рівні 41,50. Розрахуйте прибуток інвестора в UAH.

Прибуток = Сума в USD x (Курс на кінець року – Курс на початок року)

Задача 8. У 2024 році ціни на нафту зросли на 20%. Як це вплинуло на курс гривні щодо євро, враховуючи, що Україна імпортувала значну кількість енергоносіїв з ЄС? Поясніть механізм впливу.

Задача 9. Схематично зобразіть структуру валютного ринку, визначивши: основні сегменти ринку, ключових учасників та типи валютних операцій. Заповніть таблицю класифікації валютних операцій:

Критерій класифікації	Типи валютних операцій	Характеристика
За терміном виконання	Спот-операції	
	Форвардні операції	
	Ф'ючерсні контракти	
За спрямованістю	Конверсійні	
	Хеджування	
За метою здійснення	Комерційні	
	Страхові	

Розрахуйте крос-курс валют:

Курс долара США до євро: 1 USD = 0,88 EUR

Курс долара США до гривні: 1 USD = 41,50 UAH

Визначте курс євро до гривні.

Задача 10. Систематизуйте чинники формування валютного курсу за групами:

Група чинників	Конкретні фактори	Механізм впливу
Економічні	ВВП	
	Інфляція	
	Процентні ставки	
Політичні	Політична стабільність	
	Зовнішня політика	
Соціальні	Рівень безробіття	
	Демографічні зміни	

Проаналізуйте екологічні та соціальні аспекти валютного ринку. Визначте позитивні та негативні наслідки валютних операцій для: економіки країни, соціальної сфери, навколишнього середовища.

Змодельуйте гіпотетичну ситуацію. Припустимо, центральний банк країни прийняв рішення про зміну режиму валютного курсу з фіксованого на плаваючий. Опишіть можливі соціально-економічні наслідки такого рішення.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. *Що є основною функцією валютного ринку?*

- а) перетворення товарів на гроші;
- б) обмін національних валют;
- в) регулювання процентних ставок;
- г) контроль за інфляцією.

2. *Що таке валютний курс?*

- а) рівень доходності іноземних інвестицій;
- б) вартість однієї валюти, виражена в іншій валюті;
- в) вартість грошей всередині однієї країни;
- г) сума всіх валютних резервів держави.

3. *Які чинники найбільше впливають на зміну валютного курсу?*

- а) зміни в міжнародних відносинах;
- б) відсоткові ставки і рівень інфляції;
- в) зміна попиту на продукти;
- г) останні зміни в політичному середовищі.

4. *Який валютний курс визначається урядом та центральним банком країни?*

- а) плаваючий;
- б) фіксований;
- в) керований;
- г) стабільний.

5. *Що таке валютна спекуляція?*

- а) операції з покупкою та продажем валюти для отримання прибутку;
- б) обмін валюти для фінансування державних витрат;
- в) зберігання іноземної валюти в банках;
- г) обмін національної валюти на золото.

6. *Яка з валютних операцій є найбільш поширеною на короткостроковому ринку?*

- а) спот;
- б) форвард;
- в) ф'ючерс;
- г) опціони;

7. Які з валютних операцій є видами хеджування?

- а) спот;
- б) форвард;
- в) ф'ючерс;
- г) всі варіанти.

8. Що таке валютна політика країни?

- а) визначення рівня інфляції;
- б) створення умов для стабільності валютного курсу;
- в) визначення податкової ставки;
- г) регулювання рівня зайнятості.

9. Яка з валютних операцій полягає в купівлі або продажу валюти на певний термін за заздалегідь узгодженим курсом?

- а) спот;
- б) форвард;
- в) ф'ючерс;
- г) опціони.

10. Які екологічні проблеми можуть виникати внаслідок валютних операцій?

- а) зниження рівня забруднення навколишнього середовища;
- б) погіршення стану природних ресурсів через фінансові маніпуляції;
- в) вплив на соціальні структури та освіту;
- г) підвищення рівня здоров'я населення.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Зянько В.В. Міжнародні розрахунки і валютні операції: навч. посібн. / Зянько В.В., Спіфанова І. Ю., Мельничук Д. П. Вінниця: ВНТУ, 2021. 106 с.
2. Про валюту та валютні операції: Закон України від 21 червня 2018 року № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>
3. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 р. № 679 – XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
4. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Національного банку України від 24 лютого 2022 р. № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#top>
5. Про затвердження положення про здійснення операцій із валютними цінностями: Постанова Національного банку України від 02 січня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002500-19#Text>
6. . Суздалева О.С. Гроші та кредит: навч. посібн. Київ: МДУ, 2024. 169 с.
7. Ярошевич Н.Б. Фінанси, гроші та кредит: підручник. Львів: Новий Світ- 2000, 2023. 414 с.

ТЕМА 7.

КІЛЬКІСНА ТЕОРІЯ ГРОШЕЙ ТА СУЧАСНИЙ МОНЕТАРИЗМ

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 7.1. Класична кількісна теорія грошей та її еволюція.
- 7.2. Концепція сучасного монетаризму та її практичне застосування.
- 7.3. Порівняльний аналіз монетаристських та кейнсіанських підходів.
- 7.4. Монетарна політика в контексті цілей сталого розвитку.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

Вплив цифрових валют на монетарну політику – потенційні зміни у швидкості обігу грошей та ефективності традиційних інструментів монетарної політики.

Еволюція КТГ – процес розвитку та модифікації класичної КТГ з урахуванням нових економічних реалій, включаючи введення більш складних моделей та аналіз впливу грошей на різні економічні змінні.

Емпіричні дослідження впливу грошової маси на інфляцію – аналіз історичних прикладів (наприклад, гіперінфляція в Зімбабве або монетарна політика ФРС США в 1980-х роках).

Кейнсіанство – макроекономічна теорія, яка наголошує на важливості сукупного попиту та фінансової політики для регулювання економіки.

Кількісна теорія грошей (КТГ) – макроекономічна теорія, яка стверджує, що існує прямий зв'язок між грошовою масою в економіці та рівнем цін, тобто зміни в грошовій масі безпосередньо впливають на рівень інфляції.

Класична дихотомія – концепція, що поділяє економіку на реальний та грошовий сектори, стверджуючи, що гроші впливають лише на номінальні, а не на реальні економічні величини.

Критика кількісної теорії грошей – аналіз обмежень КТГ, зокрема її припущення про стабільність швидкості обігу грошей та відсутність впливу грошей на реальні змінні у довгостроковій перспективі.

Монетаризм – макроекономічна теорія, яка акцентує увагу на грошовій масі як ключовому факторі, що впливає на номінальний ВВП та рівень інфляції.

Монетарна політика та сталий розвиток – використання інструментів монетарної політики для досягнення цілей сталого розвитку, таких як контроль над інфляцією, сприяння "зеленим" інвестиціям та врахування соціальних та екологічних факторів при прийнятті рішень.

Неокласичний синтез та роль грошей – взаємозв'язок між монетаристськими та кейнсіанськими підходами в сучасній макроекономіці.

Основні положення монетаризму – набір принципів, що включають: визнання грошової маси основним детермінантом номінального ВВП; ствердження про відносну стабільність швидкості обігу грошей; підкреслення ефективності монетарної політики як інструменту регулювання економіки; вимога обмеження державного втручання в економіку.

Політика таргетування інфляції – механізм встановлення цільового рівня інфляції та роль центральних банків у його досягненні.

Порівняльний аналіз – процес зіставлення та аналізу монетаристських та кейнсіанських підходів з метою виявлення їхніх відмінностей та схожостей.

Практичне застосування монетаризму – використання монетарної політики для контролю над інфляцією та забезпечення економічної стабільності шляхом регулювання грошової маси.

Рівняння обміну Фішера – фундаментальне рівняння КТГ, яке виражає зв'язок між грошовою масою (M), швидкістю обігу грошей (V), рівнем цін (P) та реальним обсягом виробництва (Q): $MV = PQ$.

Сталий розвиток – концепція економічного розвитку, що спрямована на задоволення потреб сучасного покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Дослідить розвиток кількісної теорії грошей від класичних до сучасних концепцій. Як змінилися підходи до визначення впливу грошей на економіку?
2. Поясніть рівняння обміну Фішера ($MV = PQ$). Які припущення закладені в цю модель і як вона використовується на практиці?
3. Опишіть основні аргументи критиків кількісної теорії грошей, зокрема представників кейнсіанської школи.
4. Визначте ключові постулати монетаризму Мілтона Фрідмана. Як ця концепція вплинула на економічну політику розвинених країн?
5. Виконайте порівняльний аналіз основних положень монетаризму та кейнсіанства щодо регулювання економіки.
6. Дослідить, як зміни грошової маси впливають на рівень інфляції. Використайте дані про грошові агрегати в Україні за останні 5 років.
7. Проаналізуйте, як Національний банк України застосовує монетарні інструменти для стабілізації економіки.
8. Оцініть, як монетарна політика може сприяти досягненню цілей сталого розвитку (наприклад, зниження бідності, стабільність цін, підтримка екологічних проєктів).
9. Розгляньте приклад країни, яка використовувала монетаристські підходи для стабілізації економіки (наприклад, США у 1980-х роках).
10. Розробіть прогноз щодо впливу зміни облікової ставки НБУ на інфляцію, кредитування та економічне зростання в Україні.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які основні положення класичної кількісної теорії грошей?
2. Як змінилася кількісна теорія грошей з розвитком економічної науки?
3. Що таке сучасний монетаризм і які основні його ідеї?
4. Як монетаристи пояснюють вплив грошей на економічне зростання?
5. Які є практичні приклади застосування концепції сучасного монетаризму?
6. Які відмінності між монетаристським і кейнсіанським підходами до економічної політики?
7. Як монетаристи оцінюють роль держави в економіці?
8. Що таке монетарна політика і як вона пов'язана з інфляцією?

9. Як монетарна політика впливає на макроекономічну стабільність?
10. Яким чином монетарна політика може сприяти досягненню цілей сталого розвитку?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Класична кількісна теорія грошей: теоретичні основи та історична еволюція.
2. Основні ідеї сучасного монетаризму: концепції та практичне застосування.
3. Порівняння монетаризму і кейнсіанства в контексті макроекономічної теорії.
4. Вплив монетарної політики на рівень інфляції та економічне зростання.
5. Монетаризм та роль центрального банку в управлінні економікою.
6. Еволюція монетарної політики: від класичної кількісної теорії до сучасного монетаризму.
7. Монетарна політика в умовах глобалізації: виклики та можливості.
8. Монетарна політика і її роль у досягненні цілей сталого розвитку.
9. Основи монетаристської теорії: значення швидкості обігу грошей.
10. Взаємодія монетарної політики та фінансових ринків в умовах кризи.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Побудуйте схему еволюції кількісної теорії грошей, відобразивши:

1. Основні етапи розвитку теорії.
2. Ключових представників кожного етапу.
3. Принципові зміни в трактуванні грошей та їх ролі.

На основі рівняння обміну Фішера:

$$M \times V = P \times Q,$$

де M - маса грошей в обігу;

V - швидкість обігу грошей;

P - рівень цін;

Q - фізичний обсяг товарів та послуг.

Розрахуйте: Рівень цін (P). Якщо

1. Маса грошей (M): 500 млрд. грн.;
2. Швидкість обігу грошей (V): 4 рази на рік;
3. Фізичний обсяг товарів (Q): 2000 млрд. грн.

Проаналізуйте взаємозв'язок між грошовою масою та рівнем цін.

Задача 2. Заповніть порівняльну таблицю:

Критерій порівняння	Монетаризм	Кейнсіанство
Роль держави		
Механізм регулювання економіки		
Джерело економічних коливань		
Пріоритетний макроекономічний показник		
Підхід до інфляції		

Змодельуйте гіпотетичну ситуацію економічної кризи. Запропонуйте антикризові заходи з позиції:

а) монетаристської теорії

б) кейнсіанської теорії

Порівняйте ефективність підходів.

Задача 3. Визначте вплив монетарної політики на досягнення цілей сталого розвитку:

- подолання бідності;
- якісна освіта;
- гідна праця та економічне зростання;
- скорочення нерівності;
- стале споживання та виробництво.

Створіть матрицю впливу монетарних інструментів на соціально-економічні показники:

Монетарний інструмент	Вплив на зайнятість	Вплив на інфляцію	Соціальні наслідки
Облікова ставка			
Норма обов'язкових резервів			
Операції на відкритому ринку			

Напишіть есе на тему: «Монетарна політика як інструмент досягнення цілей сталого розвитку».

Кейс 1.

Ситуація: Національний банк України у 2024 році збільшив грошову масу (M_2) на 15%. Швидкість обігу грошей (V) залишається відносно стабільною. Реальний ВВП (Q) зріс на 3%.

Завдання: Використовуючи рівняння обміну Фішера ($MV = PQ$), розрахуйте, на скільки відсотків змінився рівень цін (P) у 2024 році.

Проаналізуйте, як збільшення грошової маси вплинуло на інфляцію в Україні.

Оцініть, чи відповідає результат розрахунку класичній кількісній теорії грошей.

Обговоріть, які фактори вплинули на швидкість обігу грошей (V) в Україні у 2024 році.

Порівняйте, як кейнсіанський підхід міг би пояснити вплив збільшення грошової маси на економіку України.

Запропонуйте, які монетарні інструменти НБУ слід було використати для контролю над інфляцією в умовах зростання грошової маси.

Оцініть, як монетарна політика НБУ може сприяти досягненню цілей сталого розвитку в Україні.

При розрахунках слід припустити, що швидкість обігу грошей (V) залишається незмінною.

Використовуйте дані про грошову масу, ВВП та інфляцію в Україні за 2024 рік.

При аналізі кейнсіанського підходу врахуйте можливий вплив збільшення грошової маси на сукупний попит та інвестиції.

При обговоренні монетарних інструментів НБУ врахуйте такі інструменти, як облікова ставка, операції на відкритому ринку та резервні вимоги.

При оцінці впливу монетарної політики на сталий розвиток врахуйте такі аспекти, як екологічна стійкість та соціальна справедливість.

Кейс 2. Країни стикається з серйозними економічними викликами. Упродовж останніх двох років в країні спостерігався високий рівень інфляції (12% річних), який супроводжується уповільненням темпів економічного зростання. Водночас, уряд активно стимулює економіку через збільшення державних видатків. Раніше головний банк країни проводив політику таргетування інфляції, але наразі політики та бізнес спільноти висловлюють сумніви щодо ефективності такого підходу. Постало важливе завдання: розробити рекомендації щодо монетарної політики для стабілізації ситуації в країні.

Дані для аналізу:

1. Грошова маса (M) – зросла на 15% за останній рік.
2. Швидкість обігу грошей (V) – залишається стабільною.
3. Реальний ВВП (Q) – зріс лише на 2%.
4. Рівень цін (P) – зростає швидше, ніж ВВП, що свідчить про інфляційний тиск.
5. Фіскальна політика – збільшення державних витрат на інфраструктурні проекти.
6. Ставка рефінансування – наразі на рівні 3%, що є історично низьким показником.

Завдання: Проаналізуйте ситуацію через призму кількісної теорії грошей ($MV = PQ$). Чи є підтвердження того, що збільшення грошової маси призводить до інфляції? Чому, незважаючи на зростання грошової маси, економічне зростання залишається низьким?

Зіставте підходи монетаристів та кейнсіанців до вирішення цієї проблеми. Як би діяв монетарист? Яке рішення запропонував би кейнсіанець?

Запропонуйте конкретні заходи монетарної політики для стабілізації економіки країни. Чи слід змінити облікову ставку? Чи варто впроваджувати обмеження на грошову масу? Як головний банк країни має співпрацювати з урядом?

Оцініть довгострокові ризики та наслідки політики. Які можливі ризики можуть виникнути у разі помилкової монетарної політики? Чи може стратегія сприяти сталому розвитку?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Яким чином класична кількісна теорія грошей пояснює зв'язок між кількістю грошей і рівнем цін?

- а) через зростання кількості грошей зменшується рівень цін;
- б) через зростання кількості грошей підвищується рівень цін;
- в) кількість грошей не впливає на рівень цін;
- г) зміна кількості грошей впливає тільки на обсяг виробництва.

2. Хто є основним представником сучасного монетаризму?

- а) Джон Мейнард Кейнс;
- б) Мілтон Фрідман;
- в) Адам Сміт;
- г) Карл Маркс.

3. Як сучасний монетаризм розглядає роль уряду в економіці?

- а) Уряд має активно втручатися в економіку;
- б) Уряд не повинен впливати на грошову масу;
- в) Уряд повинен контролювати інфляцію шляхом збільшення державних витрат;
- г) Уряд має обмежити монетарні і фінансові операції.

4. Яка з наступних ідей є основною у концепції сучасного монетаризму?

- а) акцент на державних інвестиціях;
- б) високий рівень державного втручання;
- в) контроль за грошовою масою як основний інструмент боротьби з інфляцією;
- г) пропагування збільшення бюджетних витрат.

5. Як монетаристи оцінюють вплив змін грошової маси на економіку?

- а) збільшення грошової маси веде до економічного спаду;
- б) збільшення грошової маси може викликати інфляцію, але не впливає на реальний ВВП;
- в) збільшення грошової маси завжди веде до економічного зростання;
- г) збільшення грошової маси сприяє зниженню процентних ставок.

6. Яка є основна відмінність між монетаристським та кейнсіанським підходами?

- а) монетаристи виступають за активну роль держави у вирішенні економічних проблем;
- б) кейнсіанці вважають, що зміни в грошовій масі не впливають на економіку;
- в) монетаристи акцентують увагу на контролі за грошовою масою, тоді як кейнсіанці – на державних витратах;
- г) монетаристи не визнають роль інфляції в економічному розвитку.

7. Що означає термін "швидкість обігу грошей"?

- а) кількість грошей в обігу за певний період;
- б) сума грошей, яку кожен громадянин витрачає протягом року;
- в) час, який проходить між обміном грошей за допомогою операцій;
- г) кількість обміну грошей через комерційні банки.

8. Як монетарна політика впливає на сталий розвиток економіки?

- а) чим більший обсяг грошової маси, тим вищий рівень сталого розвитку;
- б) монетарна політика не має впливу на сталий розвиток;

в) за допомогою монетарної політики уряд може контролювати інфляцію, що сприяє стабільному розвитку;

г) монетарна політика сприяє зменшенню державних витрат на соціальні програми.

9. Який з наступних елементів є важливим аспектом сучасного монетаризму?

а) різке збільшення урядових витрат;

б) контроль за кількістю грошей у обігу;

в) активна роль профспілок у регулюванні ринку праці;

г) зниження процентних ставок для стимулювання інвестицій.

10. Як зміни в монетарній політиці можуть вплинути на рівень інфляції?

а) збільшення грошової маси веде до зниження інфляції;

б) зменшення грошової маси може допомогти знизити інфляцію;

в) зміни в монетарній політиці не мають впливу на інфляцію;

г) зміни в монетарній політиці завжди спричиняють збільшення інфляції.

РЕКОМЕНДОВАНЕ ДЖЕРЕЛО

1. Ярошевич Н.Б. Фінанси, гроші та кредит: підручник. Львів: Новий Світ- 2000, 2025. 414 с.

ТЕМА 8. КРЕДИТНА СИСТЕМА

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 8.1. Структура та функції кредитної системи.
- 8.2. Кредитний ринок та його інструменти.
- 8.3. Небанківські фінансово-кредитні установи та їх роль.
- 8.4. Відповідальне кредитування як елемент сталого розвитку фінансового сектору.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

Акумуляція та розподіл фінансових ресурсів – залучення заощаджень та спрямування їх у вигляді кредитів на інвестиції та споживання.

Банківська система – комерційні та центральні банки, які надають кредити, залучають депозити та здійснюють грошово-кредитне регулювання.

Банківські кредити – коротко-, середньо- та довгострокові позики для підприємств і населення.

Відповідальне кредитування – підхід до кредитування, який передбачає прозорі умови кредитних угод, відповідальність кредиторів за фінансову стійкість позичальників та мінімізацію ризиків надмірного боргового навантаження.

Глобальні кредитні ринки – взаємодія міжнародних банків, фінансових корпорацій та рейтингових агентств.

Грошово-кредитне регулювання – контроль над грошовою масою та кредитною діяльністю банків через процентні ставки, резервні вимоги та операції на відкритому ринку.

Забезпечення цінової стабільності – стримування інфляції шляхом регулювання грошової пропозиції.

Зростання рівня неповернення кредитів (NPL – non-performing loans) – проблема для банківської системи, що впливає на фінансову стабільність.

Контроль за фінансовою стабільністю сприяє підтриманню платоспроможності економічних суб'єктів.

Кредитна система – це сукупність фінансових інститутів, які здійснюють кредитні операції та забезпечують функціонування ринку позикового капіталу. Вона включає банки, небанківські фінансово-кредитні установи та кредитні відносини між суб'єктами економіки.

Кредитний ринок – сукупність відносин, що виникають між кредиторами та позичальниками щодо надання та використання позикового капіталу.

Кредитні спілки – об'єднання громадян для взаємного кредитування.

Криптовалюти та блокчейн – потенційний вплив на кредитний ринок через децентралізовані фінансові технології (DeFi).

Лізинг – довгострокова оренда майна з правом викупу.

Ліцензування та нагляд – контроль за діяльністю банків і небанківських фінансових установ для забезпечення фінансової стабільності.

Ломбарди надають короткострокові кредити під заставу майна.

Небанківські фінансово-кредитні установи – страхові компанії, кредитні спілки, ломбарди, лізингові та факторингові компанії тощо.

Облігації – боргові цінні папери, що засвідчують залучення коштів на певний строк із виплатою доходу.

Проблема тіньового кредитування – зростання нелегальних фінансових схем та мікрокредитних організацій без належного регулювання.

Регулювання грошового обігу – через механізм кредитування впливає на рівень ліквідності та інфляційні процеси.

Ризик кредитного буму та боргових криз – надмірне кредитування може призвести до фінансових криз.

Стимулювання економічного розвитку забезпечує фінансування підприємств та населення для реалізації їхніх економічних проєктів.

Страхові компанії надають страхові послуги та інвестують страхові резерви.

Факторинг – фінансування під відступлення грошових вимог.

Фінансові компанії займаються факторингом, лізингом, мікрокредитуванням тощо.

Фінтех-компанії – нові гравці на ринку, які надають онлайн-кредити, мобільні платежі та інші фінансові послуги без фізичних відділень.

Big Data та кредитний скоринг – використання великих даних для оцінки кредитоспроможності позичальників.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Опишіть основні елементи кредитної системи. Які функції виконують комерційні банки, центральний банк та небанківські фінансові установи?
2. Дослідите структуру кредитного ринку. Які основні види кредитів існують? Як відрізняється споживче кредитування від корпоративного?
3. Проаналізуйте роль Національного банку України у регулюванні кредитного ринку. Які інструменти він застосовує для контролю над обсягами кредитування?
4. Наведіть приклади різних форм кредиту (банківський, комерційний, державний тощо). У чому їхні переваги та недоліки?
5. Дослідите діяльність таких небанківських установ, як лізингові компанії, кредитні спілки, ломбарди, страхові компанії. Яку роль вони відіграють у кредитній системі?
6. Проаналізуйте чинники, що впливають на рівень відсоткових ставок за кредитами. Як змінюється відсоткова ставка залежно від економічної ситуації?
7. Дослідите основні ризики, пов'язані з кредитною діяльністю банків. Як вони мінімізуються за допомогою механізмів кредитного скорингу та страхування кредитів?
8. Оцініть можливості отримання кредитів для малого та середнього бізнесу в Україні. Які державні програми підтримки існують?
9. Дослідите концепцію відповідального кредитування. Які принципи мають дотримуватися фінансові установи для забезпечення сталого розвитку кредитної системи?
10. Проаналізуйте, як мікрокредитування сприяє розвитку економіки. Чи може воно бути ефективним інструментом для зниження рівня бідності?

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які основні функції виконує кредитна система в економіці?
2. Які основні елементи структури кредитної системи?
3. Яким чином кредитний ринок забезпечує доступ до капіталу для різних економічних агентів?
4. Які є основні інструменти на кредитному ринку?
5. Яка роль небанківських фінансово-кредитних установ у кредитній системі?
6. Як небанківські установи відрізняються від банків у контексті їх функцій на фінансових ринках?
7. Що таке відповідальне кредитування і як воно сприяє сталому розвитку фінансового сектору?
8. Як кредитна система впливає на економічне зростання та стабільність?
9. Які основні принципи функціонування відповідального кредитування?
10. Як державна політика може впливати на розвиток кредитної системи?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Структура та функції кредитної системи: роль і значення для економіки.
2. Кредитний ринок: принципи функціонування та основні інструменти.
3. Небанківські фінансово-кредитні установи: роль, функції та розвиток.
4. Відповідальне кредитування: основи, значення та вплив на сталий розвиток фінансового сектору.
5. Ризики кредитування: як зменшити негативний вплив на економіку?
6. Інструменти кредитного ринку: від традиційних до інноваційних.
7. Роль держави в регулюванні кредитної системи та забезпеченні її стабільності.
8. Фінансова інклюзія та її зв'язок з розвитком кредитної системи.
9. Трансформація кредитного ринку у цифрову еру: нові виклики та можливості.
10. Кредитна система України: сучасний стан та перспективи розвитку.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Побудуйте деталізовану структурну схему кредитної системи, відобразивши:

1. Рівні кредитної системи.
2. Типи фінансово-кредитних установ.
3. Взаємозв'язки між елементами системи.

Заповніть таблицю функцій основних учасників кредитної системи:

Учасник кредитної системи	Основні функції	Особливості діяльності
Центральний банк		
Комерційні банки		
Кредитні спілки		
Страхові компанії		
Недержавні пенсійні фонди		

Проаналізуйте еволюцію кредитної системи України за останні 10 років: ключові структурні зміни, тенденції розвитку, виклики та перспективи.

Задача 2. Дослідіть інструменти кредитного ринку та особливості їх застосування.
Завдання: розрахуйте щомісячний платіж за кредитом, загальну суму переоплати та ефективну процентну ставку за таких умов:

- сума кредиту: 100 000 грн.;
- процентна ставка: 15% річних;
- термін кредитування: 36 місяців.

Порівняйте кредитні інструменти та заповніть таблицю.

Вид кредитного інструменту	Переваги	Недоліки	Сфера застосування
Овердрафт			
Факторинг			
Лізинг			
Іпотечний кредит			
Споживчий кредит			

Задача 3. Підготуйте аналітичну записку про діяльність небанківських фінансово-кредитних установ в Україні: типи установ, обсяги та структура наданих послуг та порівняння з банківським сектором.

Змодельуйте бізнес-кейс. Розробіть стратегію створення та розвитку:

- а) кредитної спілки;
- б) ломбарду;
- в) факторингової компанії.

Проаналізуйте регуляторне середовище для небанківських установ:

- а) законодавчі обмеження;
- б) умови діяльності;
- в) система гарантування вкладів.

Задача 4. Розробіть критерії оцінки відповідального кредитування:

- а) соціальні аспекти;
- б) екологічні критерії;
- в) економічна ефективність.

Порівняйте підходи до кредитування. Заповніть таблицю.

Критерій	Традиційний підхід	Відповідальне кредитування
Оцінка клієнта		
Соціальний вплив		
Екологічні обмеження		
Довгострокові наслідки		

Змодельуйте ситуацію прийняття рішення про кредитування:

1. Розробіть алгоритм оцінки клієнта.
2. Врахуйте принципи сталого розвитку.
3. Визначте додаткові нефінансові критерії оцінки.

Задача 5. Підготуйте презентацію на тему: Кредитна система України: стан, проблеми, перспективи розвитку.

Розробіть прогноз трансформації кредитної системи: технологічні зміни, цифровізація фінансових послуг, вплив глобальних економічних тенденцій.

Виконайте SWOT-аналіз кредитної системи України:

1. Сильні сторони.
2. Слабкі сторони.
3. Можливості.
4. Загрози.

Кейс.

Ситуація: Компанія «TechGrow», що займається розробкою програмного забезпечення, активно розширюється та планує залучити кредитне фінансування для впровадження нових технологічних рішень. Керівництво розглядає кілька варіантів кредитування та фінансових стратегій, проте не має достатньо інформації для ухвалення остаточного рішення.

Завдання: потрібно виконати роль фінансових консультантів і запропонувати оптимальну кредитну стратегію для компанії «TechGrow».

1. Проаналізуйте структуру кредитної системи та визначте, які установи можуть надати фінансування компанії: комерційні банки, небанківські фінансово-кредитні установи, інші фінансові посередники.
2. Оцініть кредитний ринок та його інструменти. Які види кредитів є найбільш характерними для фінансування компанії? Які процентні ставки, терміни погашення та умови можуть бути вигідними?
3. Оберіть один із варіантів кредитування та обґрунтуйте вибір: овердрафт, інвестиційний кредит, лізинг, фінансування через венчурний фонд.
4. Розробіть план відповідального кредитування. Як компанія «TechGrow» має планувати погашення кредиту, щоб мінімізувати фінансові ризики? Які механізми контролю за використанням залучених коштів варто запровадити?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Яка з наведених функцій є основною для кредитної системи?

- а) встановлення процентних ставок;
- б) забезпечення руху товарів та послуг;
- в) перерозподіл фінансових ресурсів через кредитування;
- г) виключно контроль за банківськими установами.

2. Який з наведених елементів є частиною кредитної системи?

- а) державні резерви;
- б) небанківські фінансово-кредитні установи;
- в) інвестиційні фонди;
- г) страхові компанії.

3. Як кредитний ринок сприяє розвитку економіки?

- а) зменшує обсяг капіталу на фінансових ринках;

б) забезпечує господарські товариства та споживачів необхідними ресурсами для розвитку;

в) підвищує ставки на боргові інструменти;

г) обмежує доступ до фінансування для держави.

4. Який з інструментів є основним на кредитному ринку?

а) депозитні сертифікати;

б) векселі та облігації;

в) банківські кредити;

г) інвестиційні пайові фонди.

5. Якою є роль небанківських фінансово-кредитних установ на ринку?

а) вони займаються лише страхуванням та пенсійним забезпеченням;

б) вони виконують роль проміжних фінансових посередників, що надають кредитування;

в) вони контролюють діяльність комерційних банків;

г) вони виключно здійснюють фінансування державних проєктів.

6. Що таке відповідальне кредитування?

а) кредитування тільки за високими ставками;

б) кредитування з урахуванням соціальних та екологічних аспектів;

в) кредитування без перевірки платоспроможності позичальника;

г) кредитування без відсотків на довгостроковій основі.

7. Як відповідальне кредитування впливає на сталий розвиток фінансового сектору?

а) знижує рівень фінансової стабільності;

б) підвищує ризики неплатоспроможності для кредитних установ;

в) підтримує соціально відповідальні бізнеси та організації;

г) сприяє підвищенню державного боргу/

8. Яка з наведених функцій є основною для кредитних установ?

а) забезпечення платоспроможності державного бюджету;

б) надання кредитів фізичним та юридичним особам;

в) інвестування в державні боргові інструменти;

г) забезпечення платіжних систем у країні.

9. Які інструменти не використовуються на кредитному ринку?

а) операції на фондовому ринку;

б) облігації;

в) депозитні сертифікати;

г) банківські кредити.

10. Як державна політика впливає на розвиток кредитної системи?

а) державна політика не впливає на кредитну систему;

б) регулювання процентних ставок та державне кредитування впливають на стабільність кредитного ринку;

в) державне втручання в кредитний ринок завжди призводить до фінансових криз;

г) державна політика знижує загальний обсяг кредитних операцій.

РЕКОМЕНДОВАНЕ ДЖЕРЕЛО

1. Ярошевич Н.Б. Фінанси, гроші та кредит: підручник. Львів: Новий Світ- 2000, 2025. 414 с.

ТЕМА 9. ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 9.1. Статус, функції та операції центрального банку.
- 9.2. Національний банк України.
- 9.3. Інструменти монетарної політики центрального банку.
- 9.4. Роль центрального банку у сприянні сталому економічному розвитку.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

«Зелене фінансування» – інвестиції та кредитування проєктів, що спрямовані на підтримку екологічно сталого розвитку, зокрема у сфері відновлюваної енергетики, енергоефективності та зменшення викидів вуглецю. Центральний банк може стимулювати цей процес через відповідну монетарну політику.

Девізна політика – комплекс заходів центрального банку щодо управління золотовалютними резервами, регулювання валютного ринку та контролю над валютним курсом для забезпечення економічної стабільності.

Інфляційне таргетування – стратегія монетарної політики, яка передбачає встановлення центральним банком цільового рівня інфляції та використання відповідних інструментів для його досягнення.

Кредитор останньої інстанції – функція центрального банку, що полягає у наданні екстреної ліквідності комерційним банкам або фінансовим установам у разі кризи для запобігання колапсу банківської системи.

Курсове регулювання – заходи центрального банку, спрямовані на управління валютним курсом через використання монетарних інструментів, валютні інтервенції або встановлення обмінного режиму.

Монетарна політика – комплекс заходів центрального банку щодо регулювання грошової маси, інфляції, процентних ставок та валютного курсу з метою забезпечення економічної стабільності та сприяння економічному зростанню.

Національний банк України (НБУ) – центральний банк України, який здійснює емісію національної валюти (гривні), регулює діяльність банківських установ, формує та реалізує монетарну політику, підтримує фінансову стабільність і забезпечує надійність платіжної системи країни.

Незалежність центрального банку – здатність центрального банку здійснювати монетарну політику автономно, без політичного впливу, що є важливою умовою для досягнення макроекономічної стабільності.

Облікова ставка – процентна ставка, за якою центральний банк надає кредити комерційним банкам. Вона є ключовим інструментом монетарної політики, оскільки впливає на рівень ринкових процентних ставок, інфляцію та економічну активність.

Операції на відкритому ринку – купівля або продаж цінних паперів центральним банком з метою регулювання ліквідності банківської системи, контролю рівня грошової маси та управління процентними ставками.

Регулювання фінтех-компаній – нагляд та контроль центрального банку за діяльністю фінансово-технологічних компаній (фінтех), які надають фінансові послуги через цифрові платформи.

Резервні вимоги – мінімальний обсяг коштів, які банки зобов'язані зберігати в центральному банку у вигляді обов'язкових резервів. Цей механізм використовується для контролю над грошовою масою та рівнем кредитування в економіці.

Фінансова інклюзія – забезпечення широкого доступу населення до фінансових послуг (кредитів, депозитів, платіжних сервісів тощо), включаючи малозабезпечені верстви населення та малий бізнес.

Фінансова стабільність – стан економіки, за якого фінансова система (банки, фінансові ринки та інші установи) функціонує ефективно, здатна протистояти шокам та підтримувати довіру учасників ринку.

Центральний банк – головна фінансова установа країни, яка виконує функції емісійного центру, регулятора банківської системи та провідника монетарної політики. Центральний банк відповідає за підтримку стабільності національної валюти, регулювання кредитної системи та контроль над рівнем інфляції.

Цифрові валюти центрального банку (CBDC) – цифрова форма національної валюти, що випускається та контролюється центральним банком. Вона може використовуватися як альтернатива готівковим грошам або як засіб міжнародних розрахунків.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Опишіть основні функції центрального банку. Як вони впливають на фінансову стабільність держави?
2. Дослідіть організаційну структуру НБУ. Які органи входять до його складу та які їхні основні завдання?
3. Охарактеризуйте основні інструменти монетарної політики, що використовуються центральним банком для регулювання грошового ринку.
4. Дослідіть вплив зміни облікової ставки НБУ на рівень інфляції, кредитування та економічне зростання.
5. Проаналізуйте, які механізми використовує центральний банк для контролю над грошовою масою та запобігання інфляції.
6. Охарактеризуйте роль НБУ у нагляді за діяльністю комерційних банків. Як забезпечується фінансова стабільність банківської системи?
7. Проаналізуйте, як центральний банк впливає на курс національної валюти. Які інструменти він використовує для підтримки стабільності валютного ринку?
8. Дослідіть, які заходи центральний банк може застосовувати для сприяння сталому економічному розвитку та екологічній фінансовій політиці.
9. Порівняйте функції та особливості діяльності центральних банків США (ФРС), ЄС (ЄЦБ) та України (НБУ). Які спільні та відмінні риси?
10. Проаналізуйте ставлення центральних банків світу до криптовалют. Чи можуть вони вплинути на майбутнє традиційної банківської системи?

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які основні функції виконує центральний банк у національній економіці?
2. Які операції здійснює центральний банк для підтримки стабільності фінансової системи?
3. Як структурована діяльність Національного банку України?
4. Які основні інструменти монетарної політики використовує центральний банк?
5. Як центральний банк забезпечує стабільність національної валюти?
6. Яка роль центрального банку в управлінні грошовою масою країни?
7. Як центральний банк може впливати на економічне зростання за допомогою процентних ставок?
8. Як впливає функціонування центрального банку на рівень інфляції в країні?
9. Яка роль центрального банку в регулюванні ліквідності фінансових установ?
10. Як центральний банк сприяє сталому економічному розвитку через свою політику?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Функції центрального банку: роль і значення для стабільності економіки.
2. Операції центрального банку: вплив на грошову масу та інфляцію.
3. Структура та особливості діяльності Національного банку України.
4. Інструменти монетарної політики центрального банку: механізм впливу на економіку.
5. Роль центрального банку у забезпеченні стабільності фінансового сектору.
6. Монетарна політика центрального банку та її вплив на економічне зростання.
7. Взаємодія центрального банку та уряду у формуванні економічної політики.
8. Роль центрального банку у фінансовій стабільності та банківському нагляді.
9. Центральний банк та його вплив на валютний ринок: сучасні тенденції.
10. Роль центрального банку в регулюванні відсоткових ставок і кредитування.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Сформуйте структурно-логічну схему функцій центрального банку:

1. Основні функціональні напрямки.
2. Взаємозв'язки між функціями.
3. Пряма та опосередкована дія функцій.

Заповніть порівняльну таблицю операцій центрального банку:

Тип операцій	Характеристика	Механізм впливу	Очікуваний результат
Емісійні			
Регулятивні			
Наглядові			
Обліково-розрахункові			

Розробіть алгоритм прийняття рішень центральним банком у кризовій ситуації:

1. Послідовність дій.
2. Критерії оцінки ризиків.

3. Механізми антикризового реагування.

Задача 2. Створіть деталізовану організаційну структуру НБУ: адміністративні підрозділи, функціональні підрозділи, регіональна мережа.

Проаналізуйте еволюцію діяльності НБУ: хронологія ключових змін, порівняння з центральними банками інших країн, адаптація до міжнародних стандартів.

Змодельуйте рішення НБУ в таких ситуаціях: високий рівень інфляції, девальвація національної валюти, банківська криза.

Задача 3. Розрахуйте потенційний обсяг додаткової грошової маси та вплив зміни норми резервування на кредитну активність. Для цього використайте наступні дані:

- поточна грошова маса: 1200 млрд. грн.;
- норма обов'язкових резервів: 8%;
- грошовий мультиплікатор: 2,5.

Побудуйте матрицю ефективності монетарних інструментів:

Інструмент	Швидкість впливу	Довгостроковий ефект	Ризики застосування
Облікова ставка			
Операції на відкритому ринку			
Норма обов'язкових резервів			
Валютні інтервенції			

Задача 4. Розробіть стратегію центрального банку щодо: підтримки «зеленої» економіки, забезпечення фінансової інклюзії, протидії економічній нерівності.

Надайте критерії оцінки внеску центрального банку в сталий розвиток. Заповніть таблицю.

Напрямок впливу	Індикатори	Механізми досягнення
Економічна стабільність		
Соціальна відповідальність		
Екологічна стійкість		

Підготуйте аналітичну записку: «Роль НБУ в забезпеченні сталого економічного розвитку України».

Задача 5. Виконайте SWOT-аналіз діяльності НБУ:

1. Сильні сторони.
2. Слабкі сторони.
3. Можливості.
4. Загрози.

Підготуйте презентацію на тему: «Центральний банк як ключовий інститут економічної стабільності».

Розробіть прогноз трансформації діяльності центрального банку: технологічні зміни, цифрова трансформація, глобальні економічні тренди.

Кейс. Ситуація: В Україні спостерігається високий рівень інфляції (15% річних), що негативно впливає на купівельну спроможність населення та економічну стабільність. Бізнеси стикаються з труднощами у фінансуванні, а інвестори побоюються вкладати кошти через нестабільність курсу гривні. Національний банк України (НБУ) має ухвалити рішення щодо монетарної політики для стабілізації ситуації.

Завдання: Потрібно виконати роль аналітиків НБУ та запропонувати стратегію, яка допоможе стабілізувати економічну ситуацію. Для цього:

1. Проаналізуйте статус і функції центрального банку. Яку роль відіграє НБУ в регулюванні інфляції? Які інструменти доступні для впливу на економічну ситуацію?
2. Оцініть можливі заходи монетарної політики для боротьби з інфляцією: підвищення чи зниження облікової ставки, регулювання резервних вимог, операції на відкритому ринку.
3. Визначте, як ці заходи вплинуть на: кредитування бізнесу та населення, курс національної валюти, рівень інфляції.
4. Запропонуйте рекомендації щодо підтримки сталого економічного розвитку. Як НБУ може стимулювати економічне зростання без підвищення інфляції? Які заходи потрібно впровадити для фінансової інклюзії?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Яка з наступних функцій є основною для центрального банку?

- а) встановлення валютних курсів;
- б) випуск національної валюти;
- в) визначення податкової політики;
- г) регулювання зовнішньої торгівлі.

2. Який орган в Україні виконує функції центрального банку?

- а) Міністерство фінансів України;
- б) Національний банк України;
- в) Державна податкова служба;
- г) Кабінет Міністрів України.

3. Які операції є основними для Національного банку України?

- а) продаж державних облігацій;
- б) надання короткострокових кредитів банкам;
- в) встановлення мінімальних зарплат;
- г) розподіл бюджетних коштів.

4. Які інструменти монетарної політики використовує центральний банк?

- а) тарифна політика;
- б) операції на відкритому ринку;
- в) стимулювання споживчого попиту;
- г) встановлення мінімальних заробітних плат.

5. Як центральний банк може впливати на інфляцію в країні?

- а) підвищення процентних ставок;

- б) зниження державних витрат;
- в) збільшення імпорту товарів;
- г) зниження податків.

6. *Що з нижчепереліченого є важливим інструментом регулювання ліквідності банківською системою?*

- а) операції на відкритому ринку;
- б) продовження соціальних виплат;
- в) зниження процентних ставок;
- г) стимулювання приватних інвестицій.

7. *Як центральний банк сприяє економічному зростанню через монетарну політику?*

- а) обмежує доступ до кредитів;
- б) встановлює фіксовані процентні ставки;
- в) підтримує низьку інфляцію та доступність кредитів;
- г) сприяє зниженню внутрішніх інвестицій.

8. *Яким чином Національний банк України забезпечує стабільність національної валюти?*

- а) використовує золоті резерви для підтримки курсу;
- б) встановлює фіксований валютний курс;
- в) здійснює контроль за зовнішньоекономічними операціями;
- г) надає кредити іноземним державам.

9. *Який з наступних аспектів не є основним завданням центрального банку?*

- а) забезпечення стабільності національної валюти;
- б) підтримка банківського нагляду;
- в) проведення соціальних програм для населення;
- г) регулювання кредитування та ліквідності банків.

10. *Яка з функцій центрального банку найбільше пов'язана з підтримкою сталого економічного розвитку?*

- а) встановлення національних стандартів для банків;
- б) забезпечення доступу до міжнародних фінансових ринків;
- в) проведення валютних інтервенцій для стабільності курсу;
- г) підтримка ліквідності банківської системи через монетарні інструменти.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Банківська система: підручник /М. Крупка, Є. Андрущак, Н. Пайтра та ін.; за ред. д-ра екон. наук, проф. М. Крупки. – 2-ге вид., переробл. і доповн. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 524 с.
2. Про валюту та валютні операції: Закон України від 21 червня 2018 року № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>
3. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 р. № 679 – XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
4. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Національного банку України від 24 лютого 2022 р. № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#top>

ТЕМА 10. КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 10.1. Функції, операції та послуги комерційних банків.
- 10.2. Формування ресурсної бази комерційного банку.
- 10.3. Управління активами та пасивами банку.
- 10.4. Соціальні та екологічні аспекти банківської діяльності.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

«Зелений» банкінг – діяльність банку, спрямована на фінансування екологічно сталих проєктів та впровадження екологічних стандартів у банківській сфері.

ESG-фінансування – кредитування та інвестиції з урахуванням екологічних, соціальних та управлінських критеріїв (Environmental, Social, Governance).

Активні операції банку – операції, що приносять банку прибуток (кредитні, інвестиційні, валютні операції).

Банківська система – сукупність фінансових установ, що включає центральний банк та комерційні банки, які забезпечують функціонування грошового ринку.

Банківський мультиплікатор – механізм збільшення грошової маси в економіці через процес банківського кредитування.

Власний капітал банку – кошти, що належать банку та використовуються для його операційної діяльності (статутний капітал, резервні фонди, нерозподілений прибуток).

Депозит – грошові кошти, внесені клієнтами до банку для збереження або отримання відсотків.

Екологічне кредитування – надання банком позик на екологічно безпечні та енергоефективні проєкти.

Залучені кошти – кошти, що надходять до банку від клієнтів у вигляді депозитів та інших фінансових інструментів.

Комерційний банк – фінансова установа, яка виконує широкий спектр операцій, зокрема кредитування, залучення депозитів, розрахункове обслуговування клієнтів та інші фінансові послуги.

Кредитна політика банку – стратегія банку щодо надання кредитів, визначення умов, вимог до позичальників та управління кредитними ризиками.

Кредитний ризик – ризик неповернення позичальником отриманих коштів або відсотків за кредитом.

Ліквідність банку – здатність банку виконувати свої зобов'язання вчасно та в повному обсязі.

Міжбанківський ринок – сегмент фінансового ринку, де банки здійснюють операції між собою, залучаючи або надаючи кошти на короткостроковій основі.

Ощадні депозити – вклади з можливістю часткового або повного зняття коштів без втрати нарахованих відсотків.

Пасивні операції банку – операції, спрямовані на формування ресурсної бази (залучення депозитів, випуск цінних паперів, отримання міжбанківських кредитів).

Позикові кошти – кредити, міжбанківські позики, випущені банком боргові цінні папери, які формують додатковий ресурс для активних операцій.

Прибутковість банку – фінансовий результат банківської діяльності, що визначається як різниця між доходами та витратами.

Процентна політика банку – стратегія визначення ставок за кредитами та депозитами, яка впливає на прибутковість та конкурентоспроможність банку.

Регулювання банківської діяльності – нагляд та контроль за діяльністю банків з боку держави (Національний банк України, міжнародні фінансові організації).

Резервні вимоги – нормативи центрального банку, що визначають мінімальний обсяг коштів, які комерційні банки повинні зберігати у вигляді резервів.

Ресурсна база банку – сукупність коштів, які банк використовує для проведення фінансових операцій (власний капітал, залучені та позикові кошти).

Ризик-менеджмент у банку – система заходів для аналізу та зниження фінансових, кредитних, операційних ризиків.

Розрахунково-касове обслуговування – послуги банку, пов'язані з проведенням грошових переказів, оплатою рахунків, видачею готівки тощо.

Соціальна відповідальність банку – стратегія банку щодо підтримки соціальних ініціатив, благодійності, розвитку громад та фінансової грамотності.

Строкові депозити – вклади, які розміщуються в банку на визначений термін із фіксованою процентною ставкою.

Управління активами – стратегія розподілу та використання банківських ресурсів для забезпечення прибутковості та мінімізації ризиків.

Управління пасивами – процес забезпечення стабільності ресурсної бази банку шляхом оптимального залучення коштів.

Фінансова інклюзія – доступність банківських послуг для всіх верств населення, включаючи малозабезпечених та представників малого бізнесу.

Фінансова стійкість банку – здатність банку ефективно функціонувати, виконуючи свої зобов'язання перед клієнтами та партнерами, попри економічні коливання.

Фінансовий моніторинг – система контролю фінансових операцій з метою виявлення та запобігання відмиванню грошей і фінансуванню тероризму.

Фінтех-компанії – технологічні компанії, що надають фінансові послуги за допомогою цифрових платформ, конкуруючи з традиційними банками.

Функції комерційного банку – основні завдання, які виконує банк у фінансовій системі: залучення коштів, кредитування, здійснення розрахункових операцій, інвестиційна діяльність тощо.

Цифрові банківські технології – використання інноваційних ІТ-рішень у банківській сфері (мобільний банкінг, онлайн-кредитування, штучний інтелект у банківських процесах).

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Дослідить види комерційних банків за критеріями власності, спеціалізації та функціонального спрямування.
2. Складіть перелік основних послуг, що надають комерційні банки фізичним і юридичним особам, та охарактеризуйте їх.
 1. Проаналізуйте джерела формування ресурсної бази комерційного банку та особливості їх використання.
 2. Дослідить основні види кредитів, що надають комерційні банки, їх умови та механізм кредитування.
 3. Розгляньте показники оцінки фінансової стійкості банків (ліквідність, платоспроможність, достатність капіталу) та поясніть їх значення.
 4. Охарактеризуйте основні види банківських ризиків та методи їх мінімізації.
 5. Дослідить основні засади регулювання діяльності комерційних банків в Україні та роль Національного банку України в цьому процесі.
 6. Опишіть основні принципи управління активами та пасивами банку для забезпечення його прибутковості та ліквідності.
 7. Дослідить, як банки можуть сприяти сталому розвитку через екологічне фінансування та "зелені" кредити.
 8. Проаналізуйте вплив цифрових технологій (онлайн-банкінг, мобільні додатки, фінтех) на діяльність комерційних банків.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які основні функції виконують комерційні банки в економічній системі?
2. Які операції здійснюють комерційні банки для забезпечення стабільності фінансової системи?
3. Які послуги пропонують комерційні банки для фізичних осіб та підприємств?
4. Як комерційні банки формують свою ресурсну базу?
5. Що таке активи і пасиви комерційного банку, і як здійснюється їх управління?
6. Які методи управління активами використовують комерційні банки для забезпечення ліквідності?
7. Як банки контролюють свої пасиви для забезпечення стабільності фінансової системи?
8. Яка роль соціальних і екологічних аспектів у діяльності банків?
9. Які фактори визначають ефективність діяльності комерційних банків на ринку фінансових послуг?
10. Як комерційні банки можуть сприяти розвитку сталого економічного середовища?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Функції комерційних банків: основні елементи та роль у фінансовій системі.
2. Операції комерційних банків: види та механізм реалізації.
3. Послуги, які надають комерційні банки фізичним та юридичним особам.
4. Формування ресурсної бази комерційного банку: джерела і механізми.

5. Активи та пасиви банку: концепція та управлінські стратегії.
6. Управління активами комерційного банку: методи і інструменти.
7. Як комерційні банки можуть використовувати пасиви для підтримки фінансової стабільності?
8. Соціальні аспекти банківської діяльності: корпоративна соціальна відповідальність.
9. Екологічні аспекти банківської діяльності: сприяння сталому розвитку через фінансування екологічно чистих проєктів.
10. Взаємодія комерційних банків з іншими фінансовими установами: роль у розвитку економіки.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Побудуйте комплексну схему функцій комерційного банку: основні функціональні напрямки, типи банківських операцій, взаємозв'язок між функціями та операціями.

Заповніть порівняльну таблицю банківських послуг:

Група послуг	Типи послуг	Характеристика	Цільова аудиторія
Депозитні			
Кредитні			
Розрахунково-касові			
Інвестиційні			
Консультаційні			

Розробіть алгоритм надання комплексної банківської послуги: процес взаємодії з клієнтом, критерії оцінки ефективності послуги, механізми мінімізації ризиків.

Задача 2. Надайте оцінку ресурсної бази банку. Для цього розрахуйте структуру ресурсної бази, коефіцієнт достатності капіталу та потенційні ризики диверсифікації ресурсів. Для цього використайте наступні дані:

1. Власний капітал: 500 млн. грн.
2. Залучені кошти:
 - депозити фізичних осіб: 1200 млн. грн.
 - міжбанківські кредити: 300 млн. грн.
 - кошти юридичних осіб: 800 млн. грн.

Проаналізуйте джерела формування банківських ресурсів: порівняння вартості різних джерел, оптимізація структури ресурсної бази, стратегії залучення коштів.

Задача 3. Оцінити рівень ризиків активів. Запропонувати оптимізаційні заходи.

Розрахувати показники дохідності. Якщо структура активів банку:

- кредитний портфель: 2 500 млн. грн.;
- грошові кошти та резерви: 500 млн. грн.;
- цінні папери: 300 млн. грн.;
- інші активи: 200 млн. грн.

Побудуйте матрицю управління пасивами:

Критерій	Короткострокові пасиви	Довгострокові пасиви	Стратегія управління
Вартість залучення			
Стабільність			
Ризики			

Задача 4. Розробіть концепцію соціально відповідального банкінгу: принципи соціальної відповідальності, механізми впровадження, очікувані соціально-економічні ефекти.

Критерії оцінки екологічної відповідальності банку занесіть у таблицю.

Напрямок впливу	Індикатори	Механізми реалізації
Фінансування "зелених" проєктів		
Внутрішня екологізація		
Соціальні інвестиції		

Підготуйте аналітичну записку: «Роль комерційних банків у забезпеченні сталого розвитку».

Задача 5. Виконайте SWOT-аналіз діяльності комерційного банку:

1. Сильні сторони.
2. Слабкі сторони.
3. Можливості.
4. Загрози.

Підготуйте презентацію на тему: «Стратегія розвитку комерційного банку в умовах цифрової економіки».

Розробіть прогноз трансформації банківської діяльності: технологічні інновації, зміни в моделях обслуговування, глобальні фінансові тренди.

Кейс 1. Ситуація: Банк «Фінанс Експерт» зіткнувся з кризою ліквідності через економічну нестабільність та зростаючий рівень неповернення кредитів. Клієнти почали масово знімати депозити, а водночас у банку виникли труднощі з отриманням міжбанківських кредитів.

Завдання: Ви працюєте фінансовим аналітиком банку. Ваше завдання – розробити антикризову стратегію управління ліквідністю.

Оцініть ситуацію. Які основні фактори спричинили кризу ліквідності? Які активи можна швидко конвертувати у грошові кошти?

Запропонуйте заходи для покращення ліквідності. Як можна залучити додаткові кошти (наприклад, випуск облігацій, залучення інвесторів, зміна депозитної політики тощо)? Які зміни можна ввести у кредитну політику банку для зниження ризиків?

Визначити ризики запропонованих заходів. Чи є ймовірність втрати довіри клієнтів?

Як заходи вплинуть на прибутковість банку в довгостроковій перспективі?

Кейс 2. Ситуація: Банк «Прогрес» хоче збільшити частку клієнтів серед малого та середнього бізнесу (МСБ). Однак, підприємці часто стикаються з труднощами у доступі до кредитування через складні вимоги банку.

Завдання: Ви – команда маркетингового відділу банку. Ваше завдання – розробити новий банківський продукт, який допоможе малому бізнесу залучати фінансування.

Дослідження потреб ринку. З якими фінансовими труднощами найчастіше стикаються підприємці? Які конкурентні пропозиції є на ринку?

Створення продукту. Який формат кредиту чи фінансування буде найбільш вигідним (овердрафт, кредитна лінія, пільговий кредит тощо)? Які умови будуть запропоновані (ставка, термін, вимоги до позичальника)?

Ризики та переваги. Як банк може мінімізувати ризики неповернення кредитів? Якою є конкурентна перевага продукту банку?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. *Яка з функцій є основною для комерційного банку?*

- а) визначення податкової політики;
- б) випуск національної валюти;
- в) надання кредитів та залучення депозитів;
- г) контроль за банківськими платежами.

2. *Яка з операцій НЕ є типовою для комерційного банку?*

- а) надання споживчих кредитів;
- б) операції з купівлі-продажу іноземної валюти;
- в) випуск державних облігацій;
- г) розміщення коштів на поточних рахунках клієнтів.

3. *Які послуги надають комерційні банки господарським товариствам?*

- а) експрес-готівкові кредити;
- б) депозитні сертифікати;
- в) інвестиційне консультування;
- г) всі перераховані.

4. *Який із елементів є джерелом ресурсної бази комерційного банку?*

- а) державні субсидії;
- б) кредити від міжнародних фінансових організацій;
- в) залучені депозити від клієнтів;
- г) фінансування з бюджету.

5. *Як банки управляють активами для забезпечення ліквідності?*

- а) інвестують виключно в нерухомість;
- б) залишають кошти в резерві без руху;
- в) використовують комбіновану стратегію інвестицій та кредитування;
- г) проводять операції тільки в іноземній валюті.

6. *Що є основною метою управління пасивами комерційного банку?*

- а) мінімізація кредитних ризиків;
- б) оптимізація структури капіталу та залучених коштів;

- в) максимізація чистого прибутку;
- г) зниження вартості фінансування.

7. Яка з наведених послуг є соціальною ініціативою комерційного банку?

- а) надання кредитів на екологічно чисті проєкти;
- б) спонсорування рекламних кампаній;
- в) підтримка національних економічних інтересів;
- г) реалізація програм страхування.

8. Як комерційні банки можуть впливати на екологічну ситуацію через свою діяльність?

- а) підтримуючи фінансування «зелених» ініціатив;
- б) сприяючи збільшенню шкідливих викидів у господарських товариствах;
- в) встановлюючи високі процентні ставки для еко-проєктів;
- г) забезпечуючи тільки короткострокові кредити.

9. Які фактори визначають ефективність діяльності комерційних банків?

- а) високий рівень облікових ставок;
- б) кількість наданих кредитів;
- в) кількість залучених депозитів та рівень прибутковості;
- г) всі перераховані.

10. Як комерційні банки сприяють сталому розвитку економіки?

- а) підтримують соціальні ініціативи та екологічні проєкти;
- б) пропонують лише короткострокові позики;
- в) уникають будь-якої взаємодії з урядом;
- г) залучають кошти тільки для великих корпорацій.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Зянько В.В. Міжнародні розрахунки і валютні операції: навч. посібн. / Зянько В.В., Спіфанова І. Ю., Мельничук Д. П. Вінниця: ВНТУ, 2021. 106 с.
2. Банківська система: підручник /М. Крупка, Є. Андрущак, Н. Пайтра та ін.; за ред. д-ра екон. наук, проф. М. Крупки. – 2-ге вид., переробл. і доповн. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 524 с.
3. Слободянюк О.В., Котлубай В.О., Лазарева Г.Ю., Примаченко І.Ф. Фінанси, гроші, кредит: практикум для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 073 «Менеджмент». Одеса: НУ «Одеська юридична академія», 2021. 106 с.
4. Про валюту та валютні операції: Закон України від 21 червня 2018 року № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>
5. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 р. № 679 – XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
6. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Національного банку України від 24 лютого 2022 р. № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#top>
7. Про затвердження положення про здійснення операцій із валютними цінностями: Постанова Національного банку України від 02 січня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002500-19#Text>

ТЕМА 11. ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 11.1. Цілі, інструменти та механізми грошово-кредитної політики.
- 11.2. Типи грошово-кредитної політики та їх ефективність.
- 11.3. Трансмісійний механізм грошово-кредитної політики.
- 11.4. Узгодження грошово-кредитної політики з цілями сталого розвитку.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

Грошова маса – сукупність усіх грошей, які перебувають в обігу в економіці.

Грошовий мультиплікатор – механізм збільшення грошової маси внаслідок депозитно-кредитної діяльності банків.

Грошово-кредитна політика (монетарна політика) – комплекс заходів центрального банку щодо регулювання грошової маси, інфляції та процентних ставок для забезпечення економічної стабільності.

Експансійна (стимулююча) – спрямована на збільшення грошової маси для стимулювання економічного зростання.

Ефективність грошово-кредитної політики – ступінь досягнення встановлених економічних цілей за допомогою монетарних інструментів.

Інструменти грошово-кредитної політики – механізми, які використовує центральний банк для регулювання грошового обігу (облікова ставка, операції на відкритому ринку, резервні вимоги).

Інфляційне таргетування – стратегія грошово-кредитної політики, що передбачає встановлення цільового рівня інфляції та використання інструментів для його досягнення.

Механізми грошово-кредитної політики – способи впливу центрального банку на економіку через зміну грошової маси, пропозиції кредитів та рівня процентних ставок.

Монетарна база – гроші, випущені центральним банком, включаючи готівку в обігу та резерви комерційних банків.

Облікова ставка – процентна ставка, за якою центральний банк надає кредити комерційним банкам, впливаючи на рівень ринкових процентних ставок.

Операції на відкритому ринку – купівля та продаж цінних паперів центральним банком для регулювання грошової маси.

Резервні вимоги – мінімальний обсяг коштів, які банки зобов'язані зберігати у центральному банку, що впливає на рівень кредитування.

Рестрикційна (стримувальна) – спрямована на зменшення грошової маси, стримування інфляції та перегріву економіки.

Сталий розвиток і монетарна політика – узгодження грошово-кредитної політики з екологічними, соціальними та економічними цілями сталого розвитку.

Трансмісійний механізм – процес, через який заходи грошово-кредитної політики впливають на економічну активність, рівень цін та зайнятість.

Фінансова стабільність – стан, за якого фінансова система здатна ефективно функціонувати, навіть за умов економічних потрясінь.

Цифрова валюта центрального банку (CBDC) – електронна форма національної валюти, яка випускається центральним банком для підвищення ефективності грошового обігу.

Цілі грошово-кредитної політики – досягнення макроекономічної стабільності, контроль за інфляцією, підтримка економічного зростання, забезпечення зайнятості, стабільність фінансової системи.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Охарактеризуйте основні цілі грошово-кредитної політики. Визначте, які з них є пріоритетними для країни на різних етапах економічного розвитку.
2. Перелічіть основні інструменти грошово-кредитної політики. Для кожного інструменту визначте його функцію та можливі наслідки для економіки..
3. Опишіть механізми, через які грошово-кредитна політика впливає на економічну ситуацію в країні. Як зміни в обліковій ставці можуть впливати на рівень інфляції та зайнятість?.
4. Порівняйте два основних типи грошово-кредитної політики: експансіоністську та рестрикційну. Яка з них є більш ефективною в умовах економічної кризи?.
5. Проаналізуйте ефективність грошово-кредитної політики в країнах з високим рівнем інфляції. Як центральний банк використовує інструменти для боротьби з інфляцією?
6. Роз'ясніть поняття трансмісійного механізму грошово-кредитної політики. Яким чином зміни в політиці центрального банку передаються на реальний сектор економіки?.
7. Проаналізуйте, як зміни облікової ставки центрального банку впливають на інвестиційні та споживчі витрати. Які наслідки має підвищення процентних ставок для банківської системи?
8. Як глобалізація економічних процесів впливає на ефективність грошово-кредитної політики? Визначте, які виклики стоять перед центральними банками в умовах відкритої економіки?
9. Розгляньте, як грошово-кредитна політика може сприяти досягненню цілей сталого розвитку. Які політичні та економічні механізми слід впровадити для цього?.
10. Оцініть вплив грошово-кредитної політики на забезпечення економічної стабільності в країні. Яким чином правильна політика може допомогти в подоланні фінансових криз?

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які основні цілі грошово-кредитної політики?
2. Які інструменти використовуються в рамках грошово-кредитної політики для регулювання економіки?
3. Як механізми грошово-кредитної політики впливають на економічний

розвиток країни?

4. Які типи грошово-кредитної політики існують, і чим вони відрізняються?
5. Як визначається ефективність застосування різних типів грошово-кредитної політики?
6. Що таке трансмісійний механізм грошово-кредитної політики і як він працює?
7. Як грошово-кредитна політика взаємодіє з іншими економічними політиками країни?
8. Як узгоджується грошово-кредитна політика з цілями сталого розвитку на глобальному рівні?
9. Як центральний банк визначає напрямки грошово-кредитної політики в умовах економічної нестабільності?
10. Які можливі наслідки неправильного застосування інструментів грошово-кредитної політики?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Основні цілі грошово-кредитної політики: стабільність валютного курсу, контроль за інфляцією, підтримка економічного зростання.
2. Інструменти грошово-кредитної політики: облікова ставка, відкриті ринкові операції, резервні вимоги.
3. Типи грошово-кредитної політики: експансивна, рестрикційна, нейтральна.
4. Ефективність різних типів грошово-кредитної політики: переваги та недоліки кожного підходу.
5. Трансмісійний механізм грошово-кредитної політики.
6. Взаємодія грошово-кредитної політики з фінансовими та фіскальними інструментами держави.
7. Роль грошово-кредитної політики в забезпеченні економічної стабільності та сталого розвитку.
8. Аналіз сучасних підходів до грошово-кредитної політики на прикладі різних країн.
9. Узгодження грошово-кредитної політики з цілями сталого розвитку.
10. Грошово-кредитна політика в умовах глобалізації.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Розробіть деталізовану схему цілей грошово-кредитної політики: пріоритетні цілі, проміжні цілі, операційні цілі, взаємозв'язки між цілями.

Заповніть порівняльну таблицю інструментів грошово-кредитної політики:

Група інструментів	Інструмент	Механізм впливу	Ефективність	Обмеження
Прямі інструменти				
Непрямі інструменти				
Адміністративні				
Ринкові				

Змодельуйте процес прийняття рішень у сфері грошово-кредитної політики: алгоритм оцінки економічної ситуації, механізми вибору інструментів впливу, критерії ефективності рішень.

Задача 2. Оцініть ефективність грошово-кредитної політики держави, якщо базові економічні показники:

- інфляція: 8%;
- обсяг ВВП: 4 500 млрд. грн.;
- грошова маса: 1 200 млрд. грн.

Змодельуйте наслідки різних типів монетарної політики.

Розрахуйте потенційний вплив на економічні показники.

Оцініть ризики кожного сценарію.

Порівняйте типи грошово-кредитної політики. Заповніть таблицю.

Тип політики	Характеристика	Умови застосування	Очікувані результати	Потенційні ризики
Експансійна				
Рестрикційна				
Нейтральна				

Задача 3. Побудуйте деталізовану схему трансмісійного механізму: канали впливу, послідовність передачі монетарних імпульсів, часові лаги реакції економічної системи.

Змодельуйте наслідки для: кредитного ринку, інвестиційної активності, споживчого попиту, валютного курсу якщо базова облікова ставка: 10%; зміна ставки до 12%.

Розробіть матрицю оцінки ефективності каналів трансмісійного механізму в таблиці.

Канал	Швидкість впливу	Інтенсивність	Надійність	Обмеження
Процентний				
Кредитний				
Валютний				
Очікувань				

Задача 4. Дослідити взаємозв'язок монетарної політики з цілями сталого розвитку. Для цього розробіть стратегію монетарної політики, орієнтовану на сталий розвиток: механізми підтримки "зеленої" економіки, інструменти соціальної орієнтації, індикатори ефективності.

Сформууйте критерії оцінки внеску грошово-кредитної політики в сталий розвиток в таблицю.

Напрямок впливу	Індикатори	Механізми досягнення	Обмеження
Економічна стабільність			
Соціальна інклюзія			
Екологічна стійкість			

Підготуйте аналітичну записку: «Грошово-кредитна політика як інструмент забезпечення сталого розвитку».

Задача 5. Виконайте аналіз грошово-кредитної політики (оберіть державу самостійно). Для цього розробіть SWOT-аналіз грошово-кредитної політики:

1. Сильні сторони.
2. Слабкі сторони.
3. Можливості.
4. Загрози.

Підготуйте презентацію на тему: «Еволюція грошово-кредитної політики в умовах глобальних викликів».

Розробіть прогноз трансформації монетарної політики: технологічні зміни, глобальні економічні тренди, інституційні трансформації.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Яка з цілей є основною для грошово-кредитної політики?

- а) створення нових підприємств;
- б) підтримка стабільного економічного зростання;
- в) оптимізація тарифів на комунальні послуги;
- г) зниження державного боргу.

2. Який інструмент грошово-кредитної політики використовується для зміни обсягу грошей в економіці?

- а) облікова ставка;
- б) податкові ставки;
- в) заробітна плата державних службовців;
- г) зміна мінімальної заробітної плати.

3. Який тип грошово-кредитної політики зазвичай застосовується під час економічного спаду?

- а) рестрикційна;
- б) експансивна;
- в) нейтральна;
- г) підвищена.

4. Що визначає ефективність застосування грошово-кредитної політики?

- а) кількість впроваджених інструментів;
- б) вплив на інфляцію, рівень безробіття та економічне зростання;
- в) структура банківської системи;
- г) стратегічні економічні угоди з іншими державами.

5. Що є частиною трансмісійного механізму грошово-кредитної політики?

- а) зміни в курсах валют;
- б) зміни в процентних ставках банків;
- в) розвиток соціальних програм;
- г) підвищення мінімальних зарплат.

6. Які основні наслідки застосування рестрикційної грошово-кредитної політики?

- а) зниження рівня інфляції;

- б) збільшення рівня інфляції;
- в) зростання державних витрат;
- г) зниження рівня економічного зростання.

7. Який із інструментів НЕ є частиною грошово-кредитної політики?

- а) облікова ставка;
- б) операції на відкритому ринку;
- в) мінімальні резерви;
- г) податкові пільги.

8. Які основні інструменти використовуються для управління грошовим обігом під час економічного зростання?

- а) зниження процентних ставок;
- б) збільшення процентних ставок;
- в) зменшення податкових ставок;
- г) зменшення державних витрат.

9. Як грошово-кредитна політика може сприяти досягненню сталого розвитку?

- а) обмежуючи державні інвестиції;
- б) підтримуючи низький рівень інфляції;
- в) спонуканням до підвищення процентних ставок;
- г) підвищенням рівня безробіття.

10. Який тип політики використовує центральний банк для стимулювання економічного зростання?

- а) рестрикційну;
- б) експансивну;
- в) нейтральну;
- г) консервативну.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Зянько В.В. Міжнародні розрахунки і валютні операції: навч. посібн. / Зянько В.В., Спіфанова І. Ю., Мельничук Д. П. Вінниця: ВНТУ, 2021. 106 с.
2. Колодійчук А.В., Крамченко Р.А., Ніколюк О.В., Колеснікова К.С., Слободянюк О.В. Менеджмент міжнародного бізнесу: підручник. Львів, 2023. 185 с.
3. Про валюту та валютні операції: Закон України від 21 червня 2018 року № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>
4. Слободянюк О.В., Котлубай В.О., Лазарева Г.Ю., Примаченко І.Ф. Фінанси, гроші, кредит: практикум для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 073 «Менеджмент». Одеса: НУ «Одеська юридична академія», 2021. 106 с.
5. Суздальєва О.С. Гроші та кредит: навч. посібн. Київ: МДУ, 2024. 169 с.
6. Ярошевич Н.Б. Фінанси, гроші та кредит: підручник. Львів: Новий Світ-2000, 2025. 414 с.

ТЕМА 12. МІЖНАРОДНИЙ ВАЛЮТНИЙ ФОНД

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 12.1. Організаційна структура та функції Міжнародного валютного фонду.
- 12.2. Кредитні механізми та інструменти Міжнародного валютного фонду.
- 12.3. Співпраця України з Міжнародним валютним фондом: історія та сучасний стан.
- 12.4. Роль Міжнародного валютного фонду у просуванні сталого розвитку та екологічних ініціатив.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

Глобальні фінансові кризи та МВФ – антикризові програми та стабілізаційні заходи для країн, що потерпають від фінансових потрясінь.

Дослідження та аналітика МВФ – регулярний моніторинг світової економіки, прогнозування криз та рекомендації для країн-учасниць.

Інструменти швидкого фінансування (RFI, RCF) – екстрена допомога для країн у надзвичайних ситуаціях.

Квоти та голосування в МВФ – кожна країна має свою квоту (внесок у капітал фонду), яка визначає її фінансові зобов'язання та кількість голосів у прийнятті рішень.

Кредитні механізми МВФ – фінансові інструменти для надання позик країнам, які стикаються з макроекономічними проблемами:

Критика МВФ – залежність країн від позик, вплив на національну економічну політику, вимога суворих реформ, що можуть мати соціальні наслідки.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) – міжнародна фінансова організація, створена у 1944 році для підтримки глобальної фінансової стабільності, надання кредитів країнам-учасникам та сприяння економічному розвитку.

Організаційна структура МВФ:

Рада керуючих – головний керівний орган, до складу якого входять представники всіх країн-членів.

Виконавча рада – приймає рішення щодо кредитування та фінансової політики.

Директор-розпорядник – очолює МВФ і виконує адміністративні функції.

Розширене фінансування (EFF) – довгострокові позики для структурних реформ.

Роль МВФ у сталому розвитку – фінансування проєктів для подолання бідності, зменшення економічної нерівності, підтримка екологічних ініціатив та "зеленого" фінансування.

Співпраця України з МВФ – надання фінансової допомоги Україні для стабілізації економіки, структурних реформ та підтримки валютного курсу.

Стенд-бай угоди (SBA) – короткострокові кредити для подолання кризових ситуацій.

Структурні реформи в рамках програм МВФ – заходи, які країни зобов'язуються впроваджувати для покращення економічної ситуації (фіскальна дисципліна, боротьба з корупцією, реформа банківського сектору).

Цілі МВФ – забезпечення стабільності валютних курсів, сприяння міжнародній торгівлі, надання фінансової допомоги країнам у кризових ситуаціях та підтримка економічного зростання.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Опишіть організаційну структуру Міжнародного валютного фонду та основні функції, які він виконує. Яка роль МВФ у глобальній економіці?
2. Розгляньте основні кредитні механізми та інструменти, які використовує МВФ для надання фінансової допомоги країнам. Які умови необхідно виконати для отримання кредиту від МВФ?
3. Проаналізуйте історію співпраці України з Міжнародним валютним фондом. Які основні етапи та труднощі супроводжували це співробітництво?
4. Оцініть поточний стан співпраці України з МВФ. Які зобов'язання бере на себе Україна при отриманні фінансування від МВФ?
5. Проаналізуйте роль Міжнародного валютного фонду у підтримці стабільності світової фінансової системи. Як МВФ впливає на глобальні економічні кризи?
6. Розгляньте, як МВФ надає допомогу країнам, що розвиваються, для досягнення економічної стабільності. Які основні інструменти використовуються для цього?
7. Оцініть роль МВФ у просуванні сталого розвитку на міжнародній арені. Як МВФ підтримує екологічні та соціальні ініціативи через свої програми?
8. Проаналізуйте вплив МВФ на подолання глобальних фінансових криз. Як МВФ надає допомогу країнам, що зазнали економічних потрясінь?
9. Розгляньте основні критичні зауваження щодо діяльності Міжнародного валютного фонду. Як різні країни оцінюють його роль у міжнародній економічній політиці?
10. Дослідження впливу МВФ на валютну політику країн, зокрема країни з низьким рівнем економічного розвитку. Як рекомендації МВФ можуть змінювати монетарну політику держав?

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Яка організаційна структура Міжнародного валютного фонду (МВФ) і як вона функціонує?
2. Які основні функції виконує МВФ у світовій економіці?
3. Які кредитні механізми використовує МВФ для підтримки країн у складних економічних ситуаціях?
4. Які основні інструменти МВФ застосовує для надання фінансової допомоги країнам?
5. Як історія співпраці України з МВФ вплинула на економічну ситуацію в країні?

6. Які основні етапи співпраці України з МВФ можна виділити?
7. Як МВФ сприяє сталому розвитку та екологічним ініціативам у країнах-членах?
8. Яким чином МВФ впливає на політику і стратегію економічного розвитку країн-членів?
9. Які умови та механізми кредитування пропонує МВФ для країн з економічними труднощами?
10. Як МВФ допомагає країнам в адаптації до глобальних економічних і фінансових викликів?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Структура та функції МВФ: основні принципи та роль у міжнародній економіці.
2. Кредитні механізми та інструменти МВФ: від програми кредитування до спеціальних фінансових інструментів.
3. Історія співпраці України з МВФ: від перших кредитів до сучасних взаємодій.
4. Роль МВФ у просуванні сталого розвитку та екологічних ініціатив у країнах-членах.
5. Адаптація національних економічних політик до рекомендацій МВФ: позитивний та негативний досвід.
6. МВФ і розвиток екологічних ініціатив: як фонд підтримує країни в досягненні екологічної сталості.
7. Економічна допомога та політичні умови: як МВФ встановлює умови для своїх кредитів.
8. МВФ та його роль у сучасній фінансовій системі: глобальні виклики та шляхи вирішення.
9. Співпраця МВФ з країнами з перехідними економіками: досвід України та інших країн СНД.
10. Міжнародна валютна система та місце МВФ в ній: роль і перспективи розвитку.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Розробіть деталізовану структурну схему МВФ: керівні органи, адміністративні підрозділи, регіональні представництва, механізми прийняття рішень.

Заповніть порівняльну таблицю функцій МВФ:

Функціональний напрямок	Сутність функції	Механізми реалізації	Очікувані результати
Валютний нагляд			
Кредитування			
Технічна допомога			
Аналітична робота			

Побудуйте хронологію еволюції функцій МВФ: ключові етапи становлення, трансформація місії, адаптація до глобальних викликів.

Задача 2. Змодельуйте кредитну програму для країни:

- обсяг кредиту: 1 млрд SDR (спеціальні права запозичення);
- термін кредитування: 3 роки;
- процентна ставка: змінна.

Завдання:

1. Розрахуйте графік погашення.
2. Оцініть умови кредитування.
3. Проаналізуйте потенційні ризики.

Заповніть порівняльну таблицю кредитних інструментів МВФ:

Інструмент	Цільове призначення	Умови надання	Обсяг фінансування	Особливості
Стенд-бай				
Розширене кредитування				
Екстрені механізми				
Пільгові інструменти				

Задача 3. Проаналізувати історію та сучасний стан взаємодії України з МВФ. Виконайте хронологічну реконструкцію співпраці: періодизація співробітництва, ключові кредитні програми, динаміка взаємодії.

Заповніть аналітичну таблицю кредитних програм для України:

Рік	Програма	Обсяг фінансування	Умови	Результати	Статус виконання
2008					
2014					
2018					
2020					
2024					

Підготуйте експертну оцінку: позитивні наслідки співпраці, виклики та обмеження, перспективи подальшої взаємодії.

Задача 4. Дослідити внесок МВФ у просування цілей сталого розвитку. Розробіть стратегію екологічних ініціатив МВФ: механізми "зеленого" фінансування, інструменти підтримки екологічних трансформацій, індикатори ефективності.

Заповніть таблицю критеріїв оцінки внеску МВФ в сталий розвиток:

Напрямок впливу	Індикатори	Механізми реалізації	Обмеження
Кліматична стійкість			
Соціальна інклюзія			
Економічна трансформація			

Підготуйте аналітичну записку: «Роль МВФ у забезпеченні глобального сталого розвитку».

Задача 5. Виконайте інтегровану оцінку ролі МВФ у світовій фінансовій системі. Складіть SWOT-аналіз діяльності МВФ:

1. Сильні сторони.
2. Слабкі сторони.
3. Можливості.
4. Загрози.

Підготуйте презентацію на тему: «МВФ в умовах глобальних економічних трансформацій».

Розробіть прогноз еволюції інституту МВФ: технологічні зміни, глобальні економічні тренди, інституційні трансформації.

Кейс.

Ситуація: Уявіть, що ви – радник уряду України з економічних питань. Україна стикається з макроекономічними проблемами: значний бюджетний дефіцит, девальвація національної валюти, зниження золотовалютних резервів, висока інфляція. Уряд розглядає можливість співпраці з Міжнародним валютним фондом для отримання фінансової підтримки та проведення реформ.

Завдання: Проаналізуйте умови співпраці з МВФ. Які основні вимоги МВФ може висунути Україні в обмін на кредит? Які структурні реформи можуть бути необхідні?

Ризики та переваги співпраці. Визначте основні переваги отримання кредиту від МВФ. Які потенційні загрози або негативні наслідки можуть виникнути?

Формування рекомендацій уряду. Чи варто Україні звертатися до МВФ? Які альтернативні джерела фінансування можна розглянути? Як можна мінімізувати негативні наслідки співпраці з МВФ?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Які функції виконує Міжнародний валютний фонд?

- а) керування глобальним торговим балансом;
- б) встановлення національних валютних курсів;
- в) надання кредитів для підтримки економічної стабільності;
- г) визначення політики процентних ставок в країнах-членах.

2. Який з наступних інструментів є основним механізмом кредитування, використовуваним МВФ?

- а) гарантії зовнішньої заборгованості;
- б) спеціальні фінансові інструменти та програми кредитування;
- в) позики на інфраструктурні проекти;
- г) підтримка інвестиційних фондів.

3. Як МВФ сприяє сталому розвитку?

- а) наданням допомоги в структурній трансформації економіки;

- б) залученням прямих іноземних інвестицій;
- в) підвищенням державних витрат на соціальні програми;
- г) підтримкою гнучкості валютних курсів.

4. Яка з функцій МВФ полягає в наданні фінансової підтримки країнам, що мають економічні труднощі?

- а) стимулювання внутрішніх інвестицій;
- б) зміна структури державних фінансів;
- в) кредитування країн-членів для збереження макроекономічної стабільності;
- г) моніторинг фінансових ринків.

5. Як МВФ впливає на економічну політику країн-членів?

- а) наданням позик без умов виконання політичних реформ;
- б) призначенням економічних радників у центральні банки;
- в) встановленням конкретних економічних реформ як умов кредитування;
- г) оцінкою рівня розвитку малого бізнесу в країні.

6. Яким чином МВФ допомагає Україні в розвитку економіки?

- а) наданням прямої фінансової підтримки без умов;
- б) сприянням розвитку екологічних ініціатив;
- в) наданням фінансових ресурсів для проведення реформ;
- г) скасуванням зовнішнього боргу України.

7. Як МВФ підтримує екологічні ініціативи в країнах-членах?

- а) призначає квоти на викиди вуглецю;
- б) інвестує в екологічні проекти;
- в) дозволяє країнам інвестувати в сталий розвиток через фінансові інструменти;
- г) стимулює країни до запровадження екологічних стандартів.

8. Який з наступних кредитних механізмів застосовується МВФ для надання допомоги країнам з фінансовими труднощами?

- а) спеціальні позики для інфраструктурних проектів;
- б) кредити на покриття дефіциту державного бюджету;
- в) програми підтримки розвитку малого бізнесу;
- г) кредити для підтримки валютних резервів.

9. Що таке Спеціальні права запозичення (СПЗ), якими користується МВФ?

- а) віртуальна валюта для міжнародних розрахунків;
- б) додаткові кредитні кошти для країн-членів МВФ;
- в) облігації для міжнародного фінансування;
- г) валютний резерв МВФ.

10. Які переваги має співпраця з МВФ для країн з економічними труднощами?

- а) створення сприятливих умов для міжнародної торгівлі;
- б) отримання доступу до фінансової допомоги для стабілізації економіки;
- в) залучення приватних інвестицій;
- г) зниження міжнародної заборгованості без умов виконання реформ.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Зянько В.В. Міжнародні розрахунки і валютні операції: навч. посібн. / Зянько В.В., Єпіфанова І. Ю., Мельничук Д. П. Вінниця: ВНТУ, 2021. 106 с.

2. Колодійчук А.В., Крамченко Р.А., Ніколюк О.В., Колеснікова К.С., Слободянюк О.В. Менеджмент міжнародного бізнесу: підручник. Львів, 2023. 185 с.
3. Про валюту та валютні операції: Закон України від 21 червня 2018 року № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>
4. Слободянюк О.В., Котлубай В.О., Лазарева Г.Ю., Примаченко І.Ф. Фінанси, гроші, кредит: практикум для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 073 «Менеджмент». Одеса: НУ «Одеська юридична академія», 2021. 106 с.
5. Суздаєва О.С. Гроші та кредит: навч. посібн. Київ: МДУ, 2024. 169 с.

ТЕМА 13. СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ ФІНАНСІВ

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 13.1. Економічна природа та призначення фінансів.
- 13.2. Фінансові відносини та їх характеристика.
- 13.3. Фінансові ресурси та джерела їх формування.
- 13.4. Фінанси як інструмент реалізації концепції сталого розвитку.

Основні поняття до теми

Бюджетна система – сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіального устрою.

Державні фінанси – сфера фінансових відносин, пов'язана з формуванням і використанням грошових фондів держави.

Децентралізовані фінансові ресурси – кошти, які формуються та використовуються на рівні підприємств, організацій та домогосподарств.

Сталий розвиток – розвиток, який задовольняє потреби теперішнього покоління, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

Фінанси – економічні відносини, пов'язані з формуванням, розподілом і використанням грошових фондів у процесі розподілу та перерозподілу національного доходу та валового внутрішнього продукту.

Фінансова політика – сукупність заходів держави з організації та використання фінансів для забезпечення економічного і соціального розвитку.

Фінансова система – сукупність фінансових відносин та інститутів, які забезпечують функціонування та взаємодію всіх сфер і ланок фінансових відносин.

Фінансове забезпечення – створення та використання фінансових ресурсів для здійснення господарської діяльності.

Фінансове регулювання – використання фінансових інструментів для впливу на економічні та соціальні процеси.

Фінансовий механізм – сукупність форм і методів організації фінансових відносин.

Фінансовий ринок – система економічних відносин, пов'язаних з купівлею-продажем фінансових ресурсів.

Фінансові відносини – економічні відносини між суб'єктами господарювання, державою, фізичними особами з приводу формування, розподілу та використання фінансових ресурсів.

Фінансові ресурси – сукупність грошових коштів, що перебувають у розпорядженні держави, підприємств, організацій та населення і використовуються для забезпечення їх діяльності.

Функції фінансів:

Розподільча функція – розподіл та перерозподіл частини вартості створеного ВВП між суб'єктами економіки.

Контрольна функція – контроль за формуванням та використанням фінансових ресурсів.

Регулююча функція – вплив на економічні та соціальні процеси.

Стабілізаційна функція – забезпечення стабільності економічного розвитку.

Централізовані фінансові ресурси – кошти, які зосереджуються в бюджетах та фондах цільового призначення для фінансування загальнодержавних потреб.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Проаналізуйте визначення фінансів у різних економічних школах. Визначте ключові відмінності та спільні риси. Наведіть власне визначення фінансів, аргументуючи його з позиції сучасної економіки.
2. Уявіть, що ви фінансовий аналітик. Оцініть фінансові відносини у компанії, яка працює в ІТ-сфері. Які основні фінансові потоки існують у такій компанії? Як вони взаємодіють між собою?
3. Визначте обсяг фінансових ресурсів господарського товариства, якщо:
Чистий прибуток – 1200000 грн.
Амортизаційні відрахування – 300000 грн.
Залучені кредити – 500000 грн.
Власний капітал – 3000000 грн.
Розрахуйте загальну суму фінансових ресурсів та проаналізуйте структуру їх формування.
4. Проаналізуйте роль фінансів у досягненні цілей сталого розвитку. Наведіть приклади фінансових механізмів, які сприяють екологічній та соціальній відповідальності господарського товариства.
5. Проаналізуйте визначення фінансів у різних економічних школах. Визначте ключові відмінності та спільні риси. Наведіть власне визначення фінансів, аргументуючи його з позиції сучасної економіки.
6. Порівняйте структуру фінансових ресурсів у державному та приватному секторі економіки. Які основні відмінності у джерелах фінансування?
7. Охарактеризуйте основні напрями державної фінансової політики України на сучасному етапі. Як вона впливає на фінансові відносини у бізнес-середовищі?
8. Дослідіть, яким чином фінанси забезпечують функціонування освіти, медицини та соціального захисту. Які механізми фінансування застосовуються у цих сферах?

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке фінанси та яку роль вони відіграють у сучасній економіці?
2. Які основні функції виконують фінанси?
3. У чому полягає економічна природа фінансів?
4. Як можна охарактеризувати фінансові відносини? Які їхні основні види?
5. Які існують джерела формування фінансових ресурсів господарського товариства?
6. У чому відмінність між власними та залученими фінансовими ресурсами?
7. Яку роль відіграє фінансова політика держави у формуванні фінансових ресурсів?
8. Як фінанси впливають на економічне зростання країни?

9. Які існують основні механізми фінансового регулювання в економіці?
10. Як фінанси сприяють реалізації концепції сталого розвитку?
11. Які фінансові інструменти можуть бути використані для підтримки екологічної та соціальної відповідальності бізнесу?
12. Які особливості фінансових відносин у різних сферах економічної діяльності?
13. У чому полягає відмінність між централізованими та децентралізованими фінансами?
14. Як фінансові ресурси розподіляються між різними секторами економіки?
15. Які основні завдання фінансового менеджменту на рівні господарського товариства?
16. Як фінансові показники впливають на прийняття управлінських рішень?
17. Чим відрізняється фінансова система України від фінансових систем інших країн?
18. Які фактори впливають на фінансову стійкість господарського товариства?
19. Як забезпечити ефективне управління фінансами в умовах економічної нестабільності?
20. Які можливості та виклики пов'язані з цифровізацією фінансових процесів?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Фінанси як економічна категорія: сутність, роль та значення.
2. Основні функції фінансів та їх вплив на економіку.
3. Еволюція фінансів: історичний розвиток фінансової системи.
4. Фінансові відносини: види, структура та особливості функціонування.
5. Джерела формування фінансових ресурсів господарського товариства.
6. Фінансова політика держави: основні напрями та інструменти реалізації.
7. Централізовані та децентралізовані фінанси: порівняльний аналіз.
8. Фінансові інструменти регулювання економіки: податкова та бюджетна політика.
9. Роль фінансів у забезпеченні економічного зростання країни.
10. Фінансові ресурси в сучасній економіці: структура та принципи управління.
11. Фінанси як інструмент реалізації концепції сталого розвитку.
12. Фінансова система України: структура, проблеми та перспективи розвитку.
13. Фінансовий менеджмент господарського товариства: завдання та ключові аспекти.
14. Фінансова стійкість господарського товариства: фактори, методи оцінки та шляхи підвищення.
15. Роль фінансів у соціальній сфері: освіта, медицина, соціальний захист.
16. Фінансові аспекти цифрової економіки: криптовалюти, фінтех, блокчейн.
17. Фінансовий контроль і аудит: значення для господарського товариства та держави.
18. Сучасні виклики у фінансовій сфері: ризики, кризи, можливості.
19. Міжнародні фінанси: особливості функціонування та вплив на національні економіки.
20. Фінансова грамотність як ключ до ефективного управління особистими

фінансами.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Проаналізуйте роль фінансів у економічній системі України протягом останніх 5 років.

Завдання:

Виберіть два ключових макроекономічних показники (наприклад, ВВП, інфляція, державний борг, дефіцит бюджету), знайдіть їх фактичні значення за останні 5 років.

Проаналізуйте динаміку цих показників та визначте, як вони характеризують стан фінансової системи.

Встановіть взаємозв'язок між обраними показниками та поясніть їх вплив на економічний розвиток країни.

Запропонуйте заходи щодо покращення фінансової ситуації на макрорівні.

Задача 2. Розгляньте взаємозв'язок суб'єктів фінансових відносин на прикладі умовного господарського товариства.

Завдання:

Складіть схему фінансових відносин господарського товариства «Прогрес» із державою (сплата податків і зборів), банківською системою (кредити, депозити), страховими компаніями, працівниками, постачальниками та покупцями.

Для кожного виду відносин вкажіть форму руху грошових коштів, економічний зміст цих відносин, нормативно-правові акти, що їх регулюють.

Проаналізуйте, які з цих відносин є первинними, а які - похідними.

Задача 3. Дослідіть практичну реалізацію розподільчої та контрольної функцій фінансів.

Завдання:

На прикладі Державного бюджету України за минулий рік: виберіть 3 статті доходів і 3 статті видатків, проаналізуйте механізм перерозподілу ВВП через бюджет, визначте, які верстви населення і галузі економіки отримують найбільшу/найменшу підтримку.

Для контрольної функції наведіть: конкретні приклади фінансового контролю в Україні, органи, які здійснюють фінансовий контроль, обсяги виявлених порушень та вжиті заходи (на основі звітних даних).

Задача 4. Проаналізуйте структуру та динаміку фінансових ресурсів України.

Завдання:

Використовуючи дані Державної служби статистики та Міністерства фінансів, визначте: обсяг централізованих фінансових ресурсів за минулий рік (доходи бюджетів усіх рівнів та державних фондів), обсяг децентралізованих фінансових ресурсів (прибуток господарського товариства, амортизаційні відрахування).

Порівняйте структуру фінансових ресурсів з попереднім роком: визначте, які зміни відбулися і чому, оцініть ефективність використання фінансових ресурсів.

Запропонуйте способи збільшення обсягу фінансових ресурсів держави.

Задача 5. Проаналізуйте структуру джерел формування фінансових ресурсів для господарського товариства на основі наведених даних.

Дані:

1. Власний капітал - 10 млн. грн.
2. Довгострокові кредити банків - 5 млн. грн.
3. Короткострокові кредити - 3 млн. грн.
4. Кредиторська заборгованість - 2 млн. грн.
5. Чистий прибуток за минулий рік - 3 млн. грн.
6. Амортизаційні відрахування - 1,5 млн. грн.

Завдання:

Визначте співвідношення власних і позикових джерел.

Розрахуйте показники фінансової стійкості господарського товариства.

Оцініть ефективність використання фінансових ресурсів (показники рентабельності).

Запропонуйте оптимальну структуру джерел фінансування для розвитку господарського товариства.

Задача 6. Проаналізуйте роль фінансових механізмів у забезпеченні сталого розвитку.

Завдання:

Оберіть одну конкретну Ціль сталого розвитку ООН (наприклад, боротьба зі змінами клімату, подолання бідності, якісна освіта тощо).

Дослідить і опишіть: наявні фінансові інструменти для досягнення цієї цілі в Україні, джерела фінансування відповідних програм (державний бюджет, місцеві бюджети, міжнародна допомога, приватні інвестиції), обсяги фінансування за останні 3 роки.

Запропонуйте інноваційні фінансові механізми для ефективнішого досягнення обраної Цілі сталого розвитку.

Оцініть потенційний соціально-економічний ефект від запропонованих змін.

ДІЛОВА ГРА. Гра імітує процес формування, розгляду та затвердження бюджету об'єднаної територіальної громади.

Учасники гри:

1. Голова ОТГ.
2. Фінансовий відділ.
3. Депутати місцевої ради.
4. Представники громадськості.
5. Бізнес-спільнота.

Завдання:

Розподіліть ролі між учасниками.

Розробіть проект бюджету ОТГ з річним обсягом у 50 млн грн.

Проведіть «громадські слухання» щодо пріоритетних напрямів використання коштів.

Проведіть «сесію місцевої ради» з обговорення та затвердження бюджету.

Змодельуйте ситуацію недовиконання бюджету на 15% та розробіть план антикризових заходів.

Підготуйте аналітичний звіт за результатами гри: які фінансові механізми виявились найефективнішими, які проблеми виникли, як було досягнуто компромісу.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Який підхід є основним для управління фінансами на основі вартісно-орієнтованого підходу?

- а) підхід на основі економічної ефективності;
- б) підхід на основі оптимізації витрат;
- в) підхід на основі максимізації вартості господарського товариства;
- г) підхід на основі зменшення податків.

2. Яка основна функція фінансів в економічній системі?

- а) забезпечення стабільності валютного курсу;
- б) підтримка фінансової звітності;
- в) перерозподіл фінансових ресурсів у суспільстві;
- г) регулювання ціноутворення.

3. До яких видів фінансових відносин відноситься взаємодія між державою та господарськими товариствами?

- а) фінансові відносини на ринку праці;
- б) фінансові відносини на ринку капіталів;
- в) фінансові відносини між суб'єктами господарювання;
- г) фінансові відносини на ринку товарів і послуг.

4. Які фінансові ресурси господарського товариства забезпечують його фінансову стійкість?

- а) кредитні ресурси;
- б) власний капітал та прибуток;
- в) інвестовані кошти сторонніх інвесторів;
- г) операційні доходи.

5. Що є основною метою використання фінансів для реалізації концепції сталого розвитку?

- а) забезпечення економічного зростання за рахунок інвестицій;
- б) оптимізація фінансових потоків у межах господарського товариства;
- в) забезпечення ефективного використання природних ресурсів при збереженні екологічної рівноваги;
- г) створення нових фінансових інструментів для державних інвестицій.

6. Що є характерною рисою фінансових відносин між державою та бізнесом?

- а) відсутність чіткої фінансової дисципліни;
- б) регулювання податкових ставок;
- в) постійне зростання фінансових транзакцій;

г) залучення коштів через емісію акцій.

7. *Які джерела формування фінансових ресурсів держави?*

а) позики на міжнародних ринках;

б) платежі підприємств за використання природних ресурсів;

в) підприємницька діяльність громадян;

г) оподаткування юридичних осіб та фізичних осіб.

8. *До якого елементу не відноситься фінансова система?*

а) державний бюджет;

б) підприємницький сектор;

в) фінансові інститути;

г) законодавча система держави.

9. *Яка функція фінансів є основною для забезпечення стабільності економічної системи?*

а) функція стимулювання інвестицій;

б) функція перерозподілу доходів;

в) функція встановлення податків;

г) функція створення державного резервного фонду.

10. *Яка характеристика фінансових ресурсів є найбільш важливою для забезпечення сталого розвитку господарського товариства?*

а) наявність довгострокових фінансів;

б) ліквідність і здатність до швидкого обігу;

в) залучення коштів з міжнародних фінансових організацій;

г) чітка регуляція зовнішніх інвестицій.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Карлін М.І., Проць Н.В., Борисюк О.В. Публічні фінанси: навч. посібн.; за ред. д.е.н., проф. М.І. Карліна. Електронне видання. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. 358 с.

2. Фінанси: підруч. / за ред. д.е.н., проф. А.І. Крисоватого. Тернопіль: Університетська думка, 2024. 632 с.

3. Фінанси: підруч.: 2-ге вид., допов. та переробл. / І.О. Лютий, С.Я. Боринець, З.С. Варналій та ін.; за ред. д.е.н., проф. І.О. Лютого. Київ: 2023. 716 с.

4. Фінансова система України: реалії, виклики, перспективи: моногр. / за заг. ред. д.е.н., проф. І.О. Лютого. Київ: 2023. 420 с.

4.

ТЕМА 14. ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 14.1. Структура та принципи побудови фінансової системи.
- 14.2. Органи управління фінансовою системою та їх функції.
- 14.3. Фінансовий ринок України: стан та перспективи розвитку.
- 14.4. Трансформація фінансової системи в контексті цілей сталого розвитку.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

«Зелені фінанси» – фінансові продукти та послуги, спрямовані на фінансування екологічно сталих проєктів та ініціатив.

Бюджетна система України – сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіального устрою.

Валютний ринок – ринок, де здійснюється купівля-продаж іноземних валют.

Державні фінанси – включають державний бюджет, місцеві бюджети, державні цільові фонди, державний кредит.

Кредитний ринок – ринок, де функціонують банківські та небанківські фінансові установи.

Міжнародні фінанси – валютний ринок, міжнародні фінансові інституції.

Органи управління фінансовою системою:

Верховна Рада України визначає бюджетну, податкову та грошово-кредитну політику.

Кабінет Міністрів України забезпечує проведення фінансової політики.

Міністерство фінансів України – головний орган у системі центральних органів виконавчої влади з формування та реалізації фінансової політики.

Державна податкова служба реалізує державну податкову політику.

Державна казначейська служба забезпечує казначейське обслуговування бюджетних коштів.

Національний банк України – центральний банк держави, реалізує грошово-кредитну політику.

Принципи побудови фінансової системи: єдність і цілісність системи, функціональне призначення ланок, територіальність, ієрархічність структури, адаптивність до змін.

Сегменти фінансового ринку України:

Сталий розвиток у контексті фінансової системи – збалансованість економічних, соціальних та екологічних аспектів розвитку, забезпечена відповідними фінансовими механізмами.

Страховий ринок – ринок страхових послуг.

Фінанси господарських товариств – фінанси господарських товариств різних форм власності.

Фінанси домогосподарств – грошові кошти громадян та їх родин.

Фінансова децентралізація – процес розподілу функцій, повноважень, фінансових ресурсів між центральним та місцевими рівнями управління.

Фінансова інклюзія – забезпечення доступу до фінансових послуг для всіх верств населення як елемент досягнення цілей сталого розвитку.

Фінансова система України – сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих фінансових відносин, інститутів та механізмів, що забезпечують формування, розподіл і використання фінансових ресурсів держави, суб'єктів господарювання та населення.

Фінансовий моніторинг – система заходів із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Фінансовий ринок – ринок грошей, кредитних ресурсів, цінних паперів.

Фінансовий ринок – система економічних відносин, що забезпечує мобілізацію та перерозподіл тимчасово вільних фінансових ресурсів.

Фондовий ринок – ринок цінних паперів та їх похідних.

Цифровізація фінансової системи – впровадження інноваційних технологій у фінансовий сектор для підвищення його ефективності та доступності.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Дослідіть основні елементи фінансової системи України. Побудуйте схему її структури.
2. Визначте функції основних органів, які здійснюють управління фінансовою системою України (Міністерство фінансів, НБУ, Державна казначейська служба тощо).
3. Порівняйте фінансову систему України з фінансовими системами країн ЄС. Які основні відмінності та спільні риси?
4. Проаналізуйте поточний стан фінансового ринку України. Які проблеми існують, і які можливості відкриваються?
5. Ви – радник уряду з фінансової політики. Розробіть пропозиції щодо вдосконалення фінансової системи України.
6. Проаналізуйте динаміку державного боргу України за останні 5 років. Побудуйте графік та зробіть висновки.
7. Проаналізуйте податкову систему України: які її переваги та недоліки? Як вона впливає на бізнес?
8. Визначте ключові показники, що характеризують фінансову стійкість країни. Проведіть оцінку цих показників для України.
9. Як фінансова система може сприяти реалізації цілей сталого розвитку? Наведіть приклади фінансових механізмів.
10. Дослідіть, як інші країни здійснюють управління фінансовою системою. Які з цих практик можуть бути застосовані в Україні?

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке фінансова система, і які її основні елементи?
2. Які принципи побудови фінансової системи України?
3. Які функції виконують Міністерство фінансів, НБУ та інші органи у

фінансовій системі?

4. Які основні функції фінансового ринку України?
5. Які проблеми існують у сучасному фінансовому ринку України?
6. Як фінансова система сприяє економічному розвитку держави?
7. Які основні джерела наповнення державного бюджету України?
8. Як функціонує податкова система України?
9. Яка роль фінансової політики у регулюванні економіки?
10. Які фінансові механізми сприяють сталому розвитку країни?
11. Як держава контролює грошово-кредитну політику?
12. Які міжнародні фінансові організації взаємодіють із фінансовою системою України?
13. Які основні виклики стоять перед фінансовою системою України?
14. Як відбувається управління державним боргом України?
15. Які перспективи розвитку фінансової системи України?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Фінансова система України: структура та функції.
2. Принципи організації фінансової системи України.
3. Роль державних органів у регулюванні фінансової системи.
4. Фінансовий ринок України: сучасний стан та перспективи.
5. Банківська система України: основні проблеми та шляхи розвитку.
6. Податкова політика України та її вплив на економіку.
7. Фінансовий контроль і державний аудит в Україні.
8. Міжнародні фінансові організації та їхній вплив на фінансову систему України.
9. Роль Національного банку України у стабілізації економіки.
10. Фінансова система та інвестиційний клімат України.
11. Еволюція фінансової системи України: основні етапи розвитку.
12. Фінансова безпека держави: фактори та індикатори.
13. Фінансова система України у порівнянні з країнами ЄС.
14. Фінансова децентралізація: виклики та перспективи.
15. Фінансові механізми підтримки малого та середнього бізнесу.
16. Трансформація фінансової системи України у контексті глобалізації.
17. Державний борг України: аналіз, динаміка, шляхи скорочення.
18. Інновації у фінансовій системі: цифрові технології, фінтех, криптовалюти.
19. Фінансова грамотність населення та її вплив на економіку країни.
20. Фінансові аспекти реалізації сталого розвитку в Україні.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Проаналізуйте сучасну структуру фінансової системи України та оцініть взаємозв'язки між її складовими.

Завдання:

Розробіть схему фінансової системи України з виділенням усіх її сфер і ланок: державні фінанси, місцеві фінанси, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси

домогосподарств, фінансовий ринок, міжнародні фінанси.

Для кожної сфери фінансової системи визначте: основні інституції та суб'єкти, джерела формування фінансових ресурсів, напрями використання коштів.

Проаналізуйте взаємозв'язки між різними сферами фінансової системи на конкретних прикладах (наприклад, як фінанси домогосподарств взаємодіють з фінансовим ринком).

Надайте обґрунтовану оцінку ефективності функціонування кожної сфери фінансової системи України.

Задача 2. Порівняйте принципи побудови фінансової системи України та розвинених країн.

Завдання:

Визначте та охарактеризуйте основні принципи побудови фінансової системи України: єдність, функціональне призначення ланок, територіальність та ін.

Виберіть дві розвинені країни (наприклад, США, Німеччина, Франція, Велика Британія, Японія) та дослідіть принципи побудови їхніх фінансових систем.

Складіть порівняльну таблицю за такими критеріями: структура фінансової системи, ступінь централізації фінансових ресурсів, роль центрального банку, організація місцевих фінансів, розвиток фінансових ринків.

Визначте, які елементи зарубіжного досвіду доцільно впровадити в Україні.

Задача 3. Проаналізуйте функції та повноваження ключових органів управління фінансовою системою України.

Завдання:

Створіть організаційну схему органів управління фінансовою системою України з розподілом на: органи загального управління (Верховна Рада, Президент, Кабінет Міністрів), органи оперативного управління (Міністерство фінансів, ДПС, Державна казначейська служба), органи фінансового контролю (Рахункова палата, Державна аудиторська служба).

Для кожного органу складіть перелік ключових функцій та повноважень у сфері управління фінансами.

На конкретних прикладах розгляньте взаємодію між різними органами в процесі управління фінансовою системою (наприклад, при формуванні та виконанні бюджету).

Виявіть проблеми та суперечності у розподілі повноважень між органами управління та запропонуйте шляхи їх вирішення.

Задача 4. Проаналізуйте ефективність діяльності Національного банку України як ключового регулятора фінансової системи.

Завдання:

Дослідіть основні функції та повноваження НБУ в контексті регулювання фінансової системи.

Проаналізуйте монетарну політику НБУ за останні 3 роки: динаміка облікової ставки, інфляційні процеси, стабільність національної валюти, застосування інструментів монетарної політики.

Оцініть ефективність банківського нагляду з боку НБУ: динаміка кількості банків показники стабільності банківської системи, робота з проблемними банками.

Розробіть рекомендації щодо удосконалення діяльності НБУ для посилення стабільності фінансової системи України.

Задача 5. Проведіть комплексний аналіз стану та перспектив розвитку основних сегментів фінансового ринку України.

Завдання:

На основі даних Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку проаналізуйте стан таких сегментів фінансового ринку: кредитний ринок, фондовий ринок, валютний ринок, страховий ринок.

Для кожного сегмента визначте: ключові показники розвитку (обсяги, динаміка, структура), основних учасників, нормативно-правове забезпечення, проблеми функціонування.

Порівняйте ступінь розвитку кожного сегмента з аналогічними ринками у країнах ЄС.

Розробіть стратегічні напрями розвитку кожного сегмента фінансового ринку України на наступні 5 років.

Кейс 1. В Україні тривалий час обговорюється можливість створення мегарегулятора фінансового ринку або впровадження моделі "twin peaks" (двох регуляторів).

Завдання:

Дослідіть існуючу систему регулювання фінансового ринку України (НБУ, НКЦПФР, регулювання ринку страхових послуг).

Проаналізуйте світовий досвід регулювання фінансових ринків: модель єдиного регулятора (Велика Британія до 2013 р., Німеччина), модель "twin peaks" (Велика Британія після 2013 р., Австралія, Нідерланди), секторальна модель (США).

Розробіть та обґрунтуйте оптимальну модель регулювання фінансового ринку для України: структура регуляторного органу/органів, розподіл функцій та повноважень, механізми взаємодії, нормативно-правове забезпечення.

Складіть дорожню карту впровадження запропонованої моделі регулювання.

Кейс 2. Розробіть концепцію трансформації фінансової системи України для забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку.

Завдання:

Оберіть три Цілі сталого розвитку, які є найбільш актуальними для України.

Для кожної цілі: оцініть поточний стан фінансового забезпечення, проаналізуйте існуючі фінансові інструменти, визначте проблеми та обмеження у фінансуванні.

Розробіть пропозиції щодо: впровадження інноваційних фінансових інструментів (зелені облігації, соціальні облігації, імпакт-інвестування), розвитку державно-

приватного партнерства для фінансування сталого розвитку, залучення міжнародного фінансування та технічної допомоги.

Створіть імітаційну модель, яка демонструє вплив запропонованих змін на досягнення обраних Цілей сталого розвитку.

Підготуйте презентацію проєкту для потенційних стейкхолдерів.

Кейс 3.

Загальний опис ситуації. Ви є членами консультативної групи при Міністерстві цифрової трансформації України. Ваше завдання – розробити концепцію інтеграції фінтех-інновацій у традиційну фінансову систему України з метою підвищення її ефективності, доступності та конкурентоспроможності. Україна за останні роки демонструє значний потенціал у розвитку фінтех-сектору. Згідно з дослідженнями, понад 70% українців активно користуються цифровими фінансовими послугами, а кількість фінтех-компаній зростає щороку. Однак традиційні фінансові установи та регулятори не завжди встигають адаптуватися до швидких технологічних змін, що створює певні проблеми для розвитку фінансової системи в цілому.

Ключові проблеми.

Нормативно-правова база не повністю адаптована до нових фінансових технологій (криптовалюти, відкритий банкінг, цифрові активи).

Традиційні банки стикаються з конкуренцією з боку необанків та фінтех-компаній. Питання кібербезпеки та захисту персональних даних у цифровому фінансовому просторі.

Недостатня фінансова інклюзія окремих груп населення (особливо сільського, людей похилого віку).

Необхідність збалансувати інновації з підтримкою стабільності фінансової системи.

Завдання для роботи з кейсом

1. Аналіз поточного стану.

Дослідіть сучасний стан розвитку фінтех в Україні (типи компаній, основні продукти, обсяги ринку). Проаналізуйте, як цифрові інновації впливають на традиційні сегменти фінансової системи (банки, страхові компанії, платіжні системи). Визначте регуляторні бар'єри для розвитку фінтех-сектору в Україні.

2. Міжнародний досвід.

Проаналізуйте досвід трьох країн-лідерів у впровадженні фінтех-інновацій (наприклад, Швеція, Сінгапур, Великобританія). Вивчіть концепцію регуляторних «пісочниць» (regulatory sandboxes) та можливості їх впровадження в Україні. Дослідіть моделі взаємодії між традиційними фінансовими установами та фінтех-компаніями (конкуренція, партнерство, інтеграція).

3. Розробка концепції.

Розробіть комплексну концепцію інтеграції фінтех-інновацій у фінансову систему України, що має включати: стратегію розвитку відкритого банкінгу (Open Banking) в Україні, модель регулювання криптовалюти та цифрових активів, механізми стимулювання інновацій у традиційних фінансових установах, підходи до

забезпечення кібербезпеки та захисту даних, інструменти підвищення фінансової інклюзії за допомогою цифрових технологій.

4. Оцінка впливу.

Проведіть SWOT-аналіз запропонованої концепції.

Спрогнозуйте вплив впровадження фінтех-інновацій на: стабільність фінансової системи, конкурентоспроможність українського фінансового сектору, доступність фінансових послуг для різних груп населення, ефективність монетарної політики.

5. Імплементація та «дорожня карта».

Розробіть «дорожню карту» впровадження запропонованої концепції з часовими рамками та ключовими етапами. Визначте основних стейкхолдерів та їх ролі в процесі впровадження. Запропонуйте механізми моніторингу та оцінки ефективності впровадження концепції.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Який з наведених елементів є частиною структури фінансової системи України?

- а) система державного управління;
- б) Національний банк України;
- в) система платіжних карток;
- г) фінансові ресурси місцевих органів влади.

2. Який принцип є основним для побудови фінансової системи України?

- а) принцип стабільності валютного курсу;
- б) принцип ефективного перерозподілу фінансових ресурсів;
- в) принцип оптимізації бюджетних витрат;
- г) принцип регулювання інвестицій на ринку.

3. Який орган є основним у управлінні фінансовою системою України?

- а) Міністерство екології та природних ресурсів України;
- б) Національний банк України;
- в) Державна податкова служба України;
- г) Міністерство фінансів України.

4. Які функції виконує Національний банк України у фінансовій системі?

- а) контроль за податковими надходженнями;
- б) визначення мінімальних рівнів заробітних плат;
- в) регулювання грошово-кредитної політики та забезпечення стабільності гривні;
- г) контроль за організацією трудових відносин.

5. Які є основні складові фінансового ринку України?

- а) ринок праці та фондовий ринок;
- б) ринок грошових ресурсів та ринок цінних паперів;
- в) ринок товарів та послуг;
- г) ринок валюти та ринок фінансових послуг.

6. Що є основною метою трансформації фінансової системи України в контексті сталого розвитку?

- а) зменшення державних витрат на соціальні програми;
- б) підвищення рівня економічного зростання та інвестицій;

- в) зниження податкового тиску на господарські товариства;
- г) формування умов для забезпечення стійкого економічного розвитку через ефективне управління фінансовими ресурсами.

7. *Як називається процес передачі частини фінансових функцій від центральних органів влади до місцевих органів?*

- а) децентралізація фінансів;
- б) централізація фінансів;
- в) трансформація державного бюджету;
- г) економічне управління.

8. *Який з інститутів є основним регулятором фінансового ринку України?*

- а) Державна служба статистики України;
- б) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України;
- в) Міністерство економіки України;
- г) Державна податкова служба України.

9. *Який фактор НЕ є складовою частиною фінансової системи України?*

- а) податкові органи;
- б) приватні банки;
- в) урядові інвестиційні проекти;
- г) система державного фінансування для неприбуткових організацій.

10. *Які є перспективи розвитку фінансового ринку України в контексті сталого розвитку?*

- а) збільшення державних дотацій господарським товариствам;
- б) підвищення рівня фінансової грамотності та забезпечення доступу до фінансування для малого бізнесу;
- в) лібералізація податкової політики для іноземних компаній;
- г) дефіцит державного бюджету для інвестицій у соціальні проекти.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Стойко О.Я., Дема Д.І. Фінанси: підручник / за ред. О.Я. Стойка. 2-ге вид. перероб. і доп. Житомир: Поліський університет, 2024. 317 с.
2. Фінансова система України: реалії, виклики, перспективи: моногр. / за заг. ред. д.е.н., проф. І.О. Лютого. Київ : 2023. 420 с.
3. Нечипорук Л.В. Фінансова система: навч.-метод. посібн. для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» спеціалізації «Бізнес-економіка» фінансово-правового факультету. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 117 с.
4. Фінансова система України в умовах економічних перетворень: рекомендаційний бібліографічний показник / Н.І. Лось. Запоріжжя: НБ НУ «Запорізька політехніка», 2019. 42 с.

ТЕМА 15. ФІНАНСИ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 15.1. Організація фінансової діяльності господарського товариства.
- 15.2. Формування та використання фінансових ресурсів господарського товариства.
- 15.3. Фінансовий механізм господарського товариства та його елементи.
- 15.4. Корпоративна соціальна відповідальність та зелене фінансування.

Основні поняття до теми

«Зелені облігації» – боргові цінні папери, кошти від розміщення яких спрямовуються виключно на фінансування «зелених» проєктів.

Власний капітал – частина активів господарського товариства, що залишається після вирахування його зобов'язань, включає статутний капітал, додатковий капітал, резервний капітал та нерозподілений прибуток.

Грошові потоки господарського товариства – сукупність розподілених у часі надходжень і виплат грошових коштів, які генеруються господарською діяльністю господарського товариства.

Елементи фінансового механізму:

Фінансові методи (планування, прогнозування, інвестування, кредитування, оподаткування).

Фінансові важелі (прибуток, дохід, амортизаційні відрахування, фінансові санкції).

Правове забезпечення (закони, укази, статут господарського товариства).

Нормативне забезпечення (інструкції, нормативи, методичні вказівки).

Інформаційне забезпечення (фінансова звітність, статистична інформація).

«Зелене фінансування» – фінансування інвестицій, які забезпечують екологічні вигоди в широкому контексті екологічно сталого розвитку.

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) – добровільна інтеграція соціальних та екологічних аспектів у комерційну діяльність господарського товариства та у його взаємодію з зацікавленими сторонами.

Ліквідність господарського товариства – здатність господарського товариства швидко перетворювати активи в грошові кошти для покриття своїх необхідних платежів.

Оборотні кошти господарського товариства – сукупність грошових коштів, авансованих для створення оборотних виробничих фондів і фондів обігу, що забезпечують безперервний процес виробництва та реалізації продукції.

Основні засоби господарського товариства – матеріальні активи, які господарське товариство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій.

Позиковий капітал – кошти, які залучаються господарським товариством на умовах повернення та платності (кредити банків, облігаційні позики, фінансовий лізинг тощо).

Прибуток господарського товариства – частина доходу, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу і комерційну діяльність господарського товариства.

Рентабельність – відносний показник ефективності діяльності господарського товариства, який характеризує рівень віддачі витрат і ступінь використання ресурсів.

Фінанси господарського товариства – економічні відносини, пов'язані з формуванням, розподілом та використанням грошових доходів і фондів господарського товариства в процесі його господарської діяльності.

Фінансова діяльність господарського товариства – система форм і методів, які використовуються для фінансового забезпечення функціонування господарського товариства та досягнення ним поставлених цілей.

Фінансова стійкість господарського товариства – здатність господарського товариства функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у мінливому внутрішньому і зовнішньому середовищі.

Фінансове планування господарського товариства – процес визначення обсягу фінансових ресурсів, необхідних для виробничо-господарської діяльності господарського товариства, а також джерел їх формування та напрямів ефективного використання.

Фінансовий механізм господарського товариства – система управління фінансами господарського товариства, призначена для організації фінансових відносин та грошових фондів з метою ефективного впливу на кінцеві результати діяльності.

Фінансові ресурси господарського товариства – сукупність власних, позичених та залучених грошових коштів та їх еквівалентів, що знаходяться в розпорядженні господарського товариства і призначені для виконання його фінансових зобов'язань, фінансування поточних витрат і витрат, пов'язаних з розвитком виробництва.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Розгляньте основні етапи організації фінансової діяльності господарського товариства та опишіть їх особливості.
2. Визначте основні джерела фінансових ресурсів господарського товариства та проаналізуйте їх ефективність.
3. Складіть схему фінансового механізму господарського товариства та поясніть функціонування його основних елементів.
4. Проаналізуйте фінансові показники (рентабельність, ліквідність, платоспроможність) на прикладі конкретного господарського товариства.
5. Дослідите роль корпоративної соціальної відповідальності у фінансовій діяльності господарського товариства. Наведіть реальні приклади КСВ.
6. Проаналізуйте концепцію зеленого фінансування: що це таке, які його інструменти, як воно впливає на господарське товариство.
7. Опишіть процес складання фінансового плану господарського товариства. Які методи використовуються для бюджетування?

8. Визначте основні фінансові ризики, з якими стикаються господарські товариства, та способи їх мінімізації.
9. Порівняйте зовнішні та внутрішні джерела фінансування підприємницьких структур. Які переваги та недоліки кожного з них?
10. Дослідіть вплив фінансових технологій (фінтех, блокчейн, криптовалюти) на діяльність господарського товариства.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що включає фінансова діяльність господарського товариства?
2. Які основні завдання фінансового менеджменту господарського товариства?
3. Що таке фінансові ресурси господарського товариства, і які їх основні джерела?
4. Як відбувається управління фінансовими ресурсами господарського товариства?
5. Що таке фінансовий механізм господарського товариства, і які його основні елементи?
6. Як господарське товариство оцінює свою фінансову стійкість?
7. Які методи фінансового планування використовуються в бізнесі?
8. Що таке корпоративна соціальна відповідальність та як вона впливає на фінансові показники компанії?
9. Які основні напрямки розвитку «зеленого фінансування» у підприємстві?
10. Як відбувається бюджетування у господарському товаристві?
11. Які фінансові ризики можуть впливати на діяльність господарського товариства?
12. Як господарське товариство здійснює управління ліквідністю та платоспроможністю?
13. Які основні особливості фінансового управління в малому та середньому бізнесі?
14. Які джерела залучення капіталу доступні господарському товариству?
15. Яку роль відіграє фінансова стратегія у розвитку господарського товариства?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Фінансова діяльність господарського товариства: сутність, цілі та основні завдання.
2. Джерела фінансування підприємницьких структур: зовнішні та внутрішні.
3. Фінансовий механізм господарського товариства: структура та функціонування.
4. Фінансова стійкість господарського товариства: методи оцінки та шляхи зміцнення.
5. Бюджетування у господарському товаристві: основні етапи та інструменти.
6. Фінансовий контроль у господарському товаристві: основні методи та підходи.
7. Корпоративне управління та фінансова стратегія господарського товариства.
8. Фінансові ризики та управління ними в підприємницькій діяльності.

9. Роль корпоративної соціальної відповідальності у фінансах господарських товариств.
10. «Зелене фінансування»: можливості та перспективи розвитку бізнесу.
11. Фінансові технології у підприємництві: блокчейн, фінтех, цифрові платежі.
12. Оцінка інвестиційної привабливості господарських товариств.
13. Фінансування стартапів: венчурний капітал, бізнес-ангели, краудфандинг.
14. Фінансова стратегія господарського товариства у конкурентному середовищі.
15. Оптимізація витрат господарського товариства як інструмент підвищення прибутковості.
16. Державна підтримка господарських товариств: фінансові механізми та програми.
17. Фінансова політика господарського товариства: цілі та інструменти реалізації.
18. Фінансова грамотність підприємців як фактор успіху бізнесу.
19. Роль фінансового менеджера у підприємницькій діяльності.
20. Сучасні тенденції у фінансовому управлінні господарськими товариствами.

ЗАДАЧІ

Задача 1. На основі фінансової звітності ПрАТ «Технопром» проаналізуйте ефективність організації його фінансової діяльності.

Дані балансу (тис. грн):

1. Необоротні активи – 12500.
2. Оборотні активи – 8750.
3. Власний капітал – 14200.
4. Довгострокові зобов'язання – 2800.
5. Поточні зобов'язання – 4250.

Дані звіту про фінансові результати (тис. грн):

1. Чистий дохід від реалізації – 28500.
2. Собівартість реалізованої продукції – 19800.
3. Адміністративні витрати – 2100.
4. Витрати на збут – 1950.
5. Фінансові витрати – 450.
6. Чистий прибуток – 3400.

Завдання:

Розрахуйте основні показники фінансового стану господарського товариства:

- Показники ліквідності (коефіцієнти поточної, швидкої та абсолютної ліквідності).
- Показники фінансової стійкості (коефіцієнти автономії, фінансової залежності, маневреності власного капіталу).
- Показники ділової активності (коефіцієнти оборотності активів, дебіторської та кредиторської заборгованості).
- Показники рентабельності (рентабельність активів, власного капіталу, продажів).

Проаналізуйте отримані результати та визначте сильні й слабкі сторони фінансової діяльності господарського товариства.

Запропонуйте заходи щодо вдосконалення організації фінансової діяльності господарського товариства.

Складіть короткий фінансовий звіт для керівництва з оцінкою фінансового стану та рекомендаціями.

Задача 2.

Ситуація: Ви є фінансовим консультантом виробничого господарського товариства ТОВ «Інновація», яке планує реорганізувати свою фінансову структуру для підвищення ефективності управління фінансами.

Інформація про господарське товариство:

- Сфера діяльності – виробництво електронного обладнання;
- Кількість працівників – 250;
- Річний обсяг продажів – 180 млн. грн.;
- Організаційна структура – 5 виробничих цехів, відділ маркетингу, відділ продажів, відділ постачання, інженерний відділ, адміністрація.

Завдання:

Розробіть оптимальну фінансову структуру господарського товариства: визначте центри фінансової відповідальності (центри витрат, доходів, прибутку, інвестицій), встановіть ієрархію підпорядкування та взаємозв'язки між фінансовими центрами, визначте ключові фінансові показники для оцінки діяльності кожного центру.

Розробіть організаційну структуру фінансового відділу господарського товариства: визначте необхідні посади та їх функціональні обов'язки, опишіть порядок взаємодії з іншими структурними підрозділами.

Запропонуйте систему бюджетування для господарського товариства: види операційних і фінансових бюджетів, порядок складання, затвердження та контролю за виконанням бюджетів.

Складіть посадову інструкцію фінансового директора господарського товариства.

Задача 3. Виробниче ТОВ «Прогрес» планує розширити виробництво, для чого потрібно залучити додаткові фінансові ресурси в розмірі 15 млн грн.

Поточний фінансовий стан ТОВ «Прогрес»:

- власний капітал – 25 млн. грн.;
- довгострокові кредити – 8 млн. грн.;
- короткострокові кредити – 4 млн. грн.;
- рентабельність активів – 18%;
- середньозважена вартість капіталу – 12%;
- кредитний рейтинг – В (за національною шкалою).

Можливі варіанти залучення коштів:

- банківський кредит під 19% річних на 5 років;
- випуск корпоративних облігацій під 16% річних з терміном погашення 3 роки;
- залучення інвестора з часткою участі 20% в обмін на 15 млн. грн.;

- фінансовий лізинг обладнання (вартість лізингу - 22% річних);
- збільшення статутного капіталу за рахунок внесків наявних власників.

Завдання:

Проаналізуйте всі можливі джерела фінансування та їх вплив на: структуру капіталу господарського товариства, показники фінансової стійкості, середньозважену вартість капіталу, рентабельність власного капіталу.

Визначте оптимальну структуру джерел фінансування для проєкту розширення виробництва.

Обґрунтуйте свій вибір з використанням методу дисконтованих грошових потоків. Розробіть план заходів щодо мінімізації ризиків, пов'язаних з обраним варіантом фінансування.

Задача 4. Керівництво ПАТ «Електро» має розподілити чистий прибуток у розмірі 12 млн грн, отриманий за результатами фінансового року.

Додаткова інформація:

- акціонерний капітал складається з 1 млн. простих акцій;
- ринкова ціна акції – 45 грн.;
- коефіцієнт Р/Е – 12;
- за останні 3 роки дивіденди виплачувались у розмірі 3 грн. на акцію;
- господарське товариство планує розширення виробництва в наступному році, що потребує капітальних інвестицій в розмірі 25 млн. грн.;
- резервний капітал становить 3 млн грн (за статутом має бути не менше 15% статутного капіталу);
- статутний капітал – 25 млн. грн.

Завдання:

Розробіть та обґрунтуйте варіанти розподілу чистого прибутку господарського товариства за такими напрямками: виплата дивідендів, формування резервного капіталу, розвиток виробництва, матеріальне заохочення працівників, інші напрями використання прибутку.

Проаналізуйте вплив різних варіантів розподілу прибутку на: ринкову вартість акцій, інвестиційну привабливість господарського товариства, фінансову стійкість, перспективи розвитку.

Оберіть та обґрунтуйте оптимальний варіант розподілу прибутку.

Розробіть дивідендну політику господарського товариства на наступні 3 роки.

Задача 5. Проаналізуйте фінансовий механізм господарського товариства ТОВ «Логістик» та розробіть рекомендації щодо оптимізації його грошових потоків. Інформація про грошові потоки ТОВ «Логістик» за останній квартал (тис. грн):

Місяць	Надходження від реалізації	Інші операційні надходження	Інвестиційні надходження	Виплати постачальникам	Виплати працівникам	Податкові платежі	Інвестиційні витрати	Фінансові виплати
1	5200	350	0	3800	950	580	300	250
2	4800	280	1200	3500	960	520	1800	250
3	5500	320	0	4200	970	610	200	250

Додаткова інформація:

- середній строк оплати клієнтами – 45 днів;
- середній строк оплати постачальникам – 30 днів;
- оборотність запасів – 6 разів на рік;
- кредитна лінія в банку – 2 млн. грн. під 18% річних;
- депозитна ставка – 12% річних.

Завдання:

Проаналізуйте структуру грошових потоків господарського товариства та їх збалансованість.

Розрахуйте коефіцієнти ліквідності грошового потоку, достатності чистого грошового потоку, ефективності грошового потоку.

Визначте причини дефіциту/надлишку грошових коштів у окремі періоди.

Розробіть платіжний календар на наступний місяць з розбивкою по тижнях.

Запропонуйте заходи щодо оптимізації грошових потоків господарського товариства: синхронізація грошових потоків у часі, балансування обсягів грошових потоків, підвищення якості грошових потоків, максимізація чистого грошового потоку.

Розробіть модель управління залишком грошових коштів, використовуючи модель Баумоля або модель Міллера-Орра.

Кейс 1. Ви є фінансовим директором ПрАТ «Екопром», яке прийняло рішення запровадити принципи корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) у свою діяльність.

Інформація про товариство:

- сфера діяльності - виробництво будівельних матеріалів;
- річний обіг - 350 млн. грн.;
- чистий прибуток - 42 млн. грн.;
- кількість співробітників - 480 осіб;
- виробничі потужності розташовані в районному центрі з населенням 40 тис. осіб.

Завдання:

Розробіть стратегію впровадження КСВ у товаристві за такими напрямками: екологічна відповідальність, відповідальність перед працівниками, відповідальність перед суспільством, відповідальність перед споживачами.

Проведіть фінансову оцінку запропонованих КСВ-ініціатив: розрахуйте необхідний обсяг інвестицій, визначте джерела фінансування, оцініть вплив на фінансові показники господарського товариства.

Розробіть систему нефінансової звітності господарського товариства відповідно до стандартів GRI (Global Reporting Initiative).

Проаналізуйте економічні вигоди від впровадження КСВ: підвищення конкурентоспроможності продукції, покращення репутації компанії, залучення інвестицій, зниження операційних ризиків.

Розробіть план комунікації КСВ-ініціатив для внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів.

Кейс 2. Машинобудівне ТОВ «Індустрія» планує модернізувати виробництво з метою зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та підвищення енергоефективності. Вартість проєкту – 40 млн грн. Керівництво розглядає можливість залучення «зеленого» фінансування.

Інформація про проєкт:

- заміна обладнання на енергоефективне (прогнозована економія електроенергії – 30%);
- встановлення очисних споруд (відповідність стандартам ISO 14001);
- впровадження системи управління відходами (зменшення обсягу відходів на 40%);
- Встановлення сонячних панелей потужністю 500 кВт.

Завдання:

Дослідите доступні джерела «зеленого» фінансування в Україні та світі: «Зелені» кредити комерційних банків, «Зелені» облігації, гранти та програми міжнародних організацій, інвестиційні фонди сталого розвитку.

Проаналізуйте вимоги до екологічних проєктів для отримання «зеленого» фінансування.

Розробіть бізнес-план проєкту модернізації з урахуванням: розрахунку економічного ефекту (NPV, IRR, дисконтований термін окупності), оцінки екологічного ефекту (зменшення викидів CO₂, зниження споживання ресурсів), аналізу соціального ефекту (створення «зелених» робочих місць, покращення умов праці).

Підготуйте фінансову модель проєкту з урахуванням різних варіантів фінансування.

Розробіть стратегію переходу господарського товариства до ESG-принципів (Environmental, Social, Governance): план впровадження екологічних стандартів, система моніторингу та звітності ESG-показників, інтеграція ESG-факторів у корпоративну стратегію.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Яка з наведених функцій є основною в організації фінансової діяльності господарського товариства?

- а) управління виробничими ресурсами;
- б) оцінка ефективності маркетингових стратегій;
- в) забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів господарського товариства;
- г) формування кадрової політики господарського товариства.

2. Що є основним джерелом формування фінансових ресурсів господарського товариства?

- а) залучення грантів та субсидій;
- б) власні кошти господарського товариства, зокрема прибуток;

- в) державні кредити;
- г) придбання матеріальних активів.

3. Який елемент фінансового механізму господарського товариства визначає розподіл прибутку серед власників?

- а) бюджетування;
- б) фінансова звітність;
- в) розподіл та використання прибутку;
- г) стратегічне фінансове планування.

4. Який інструмент є елементом фінансового механізму господарського товариства?

- а) організація бухгалтерського обліку та звітності;
- б) визначення податкових ставок на прибуток;
- в) система управлінського обліку та контролю;
- г) усі вищезазначені варіанти.

5. Що є основною метою корпоративної соціальної відповідальності господарського товариства?

- а) максимізація прибутку за рахунок зниження соціальних витрат;
- б) забезпечення фінансової підтримки для державних програм;
- в) внесок у розвиток суспільства через соціальні ініціативи та екологічно чисті виробничі процеси;
- г) скорочення витрат на соціальні програми господарського товариства.

6. Яка практика є частиною концепції «зеленого» фінансування?

- а) інвестування в проекти, що сприяють зниженню викидів вуглецю в атмосферу;
- б) вкладення коштів у традиційні енергетичні ресурси;
- в) фінансування лише великих корпорацій;
- г) забезпечення максимальних прибутків через агресивну політику знижок.

7. Які фінансові інструменти господарське товариство може використовувати для підтримки корпоративної соціальної відповідальності?

- а) спонсорські угоди та благодійні внески;
- б) створення екологічно безпечної продукції;
- в) участь у соціальних програмах та партнерствах;
- г) усі вищезазначені варіанти.

8. Що є головною метою фінансового планування у господарському товаристві?

- а) зменшення витрат на виробництво;
- б) досягнення найбільшої фінансової вигоди у короткостроковій перспективі;
- в) забезпечення сталого фінансового розвитку господарського товариства через ефективне використання ресурсів;
- г) оптимізація податкових виплат.

9. Що є основною ознакою господарських товариств, які успішно реалізують стратегію корпоративної соціальної відповідальності?

- а) підвищення соціальної стабільності на робочому місці;
- б) зростання рентабельності через скорочення витрат на утримання персоналу;
- в) залучення інвесторів, зацікавлених у соціальних проєктах;
- г) виключно високі прибутки без врахування соціальних і екологічних аспектів.

10. Яким чином «зелене» фінансування сприяє сталому розвитку господарського товариства?

- а) залучення фінансування для екологічних проєктів, що знижують негативний вплив на навколишнє середовище;
- б) підвищення фінансових показників через інвестиції у традиційні індустрії;
- в) залучення кредитів без обмежень на соціальні проєкти;
- г) інвестиції виключно в аграрні проєкти.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Фінанси підприємств: навч. посібн. / Ситник Н.С., Смолінська С.Д., Ясіновська І.Ф.; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 402 с.
2. Марусяк Н.Л. Фінанси підприємств: навч. посібн.: 2-ге вид., перероб. і доп. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 176 с.
3. Фінанси підприємств: розрахункова робота: навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра за освіт. програмою «Економіка і бізнес» спец. 051 «Економіка»; уклад.: О.В. Костюнік, С.О. Тульчинська, О.С. Солосіч. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024. 51 с.
4. Фінанси підприємств: навч. посібн. Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2023. 252 с.
5. Гуменюк М.М. Практикум із фінансів підприємством: навч. посібн. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 168 с.

ТЕМА 16. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 16.1. Сутність, функції та принципи побудови бюджетної системи.
- 16.2. Бюджетний процес та його стадії.
- 16.3. Доходи та видатки бюджету: структура та класифікація.
- 16.4. Бюджетування, орієнтоване на результат і сталий розвиток.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

Бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідними органами державної влади та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Бюджетний дефіцит – перевищення видатків бюджету над його доходами.

Бюджетний профіцит – перевищення доходів бюджету над його видатками.

Бюджетна система – сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіального устрою та врегульована нормами права.

Бюджетний процес – регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Бюджетування, орієнтоване на результат (БОР) – система формування бюджету, яка пов'язує обсяги бюджетного фінансування з очікуваними результатами від використання бюджетних коштів.

Бюджетна програма – сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.

Видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом.

Види доходів бюджету:

- податкові надходження (податки, збори, обов'язкові платежі);
- неподаткові надходження (доходи від власності, адміністративні збори);
- доходи від операцій з капіталом;
- трансферти (дотації, субвенції).

Доходи бюджету – податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України.

Класифікація видатків бюджету:

- *Функціональна* – за функціями, з виконанням яких пов'язані видатки.
- *Економічна* – за економічною характеристикою операцій.
- *Відомча* – за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів.
- *Програмна* – за бюджетними програмами.

Міжбюджетні трансферти – кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

Принципи побудови бюджетної системи:

- *Єдності* – єдина правова база, єдина грошова система, єдина бюджетна класифікація.
- *Збалансованості* – відповідність видатків бюджету його доходам.
- *Самостійності* – право відповідних органів влади самостійно здійснювати бюджетний процес.
- *Повноти* – включення до бюджетів усіх доходів і видатків.
- *Обґрунтованості* – реалістичне планування доходів і видатків.
- *Ефективності* – досягнення максимального результату при використанні бюджетних коштів.
- *Субсидіарності* – розподіл видатків між бюджетами різних рівнів.
- *Цільового використання бюджетних коштів.*
- *Публічності та прозорості* – інформування громадськості.

Програмно-цільовий метод – метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу.

Стадії бюджетного процесу:

- складання проєктів бюджетів;
- розгляд проєкту та прийняття закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет);
- виконання бюджету;
- підготовка та розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішення щодо нього.

Сталий розвиток у бюджетному процесі – інтеграція екологічних, соціальних та економічних аспектів у процес формування та виконання бюджету для забезпечення довгострокового розвитку держави.

Функції бюджету:

- *Розподільча* – перерозподіл ВВП між галузями, територіями, соціальними групами.
- *Контрольна* – контроль за формуванням і використанням бюджетних коштів.
- *Регулююча* – вплив на економічний розвиток за допомогою фінансових інструментів.
- *Стабілізаційна* – підтримання економічної і соціальної стабільності.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Визначте основні принципи побудови бюджетної системи України та порівняйте їх із принципами бюджетних систем інших країн.
2. Охарактеризуйте основні стадії бюджетного процесу та проаналізуйте їх значення для ефективного управління державними фінансами.
3. Опишіть структуру доходів та видатків державного бюджету України та порівняйте їх пропорції за останні роки.
4. Визначте причини виникнення дефіциту бюджету та розгляньте можливі способи його фінансування.

5. Дослідить механізми формування бюджетного плану в Україні та охарактеризуйте ключові проблеми бюджетного планування.
6. Проаналізуйте, як оцінюється ефективність використання бюджетних коштів та які показники при цьому застосовуються.
7. Розгляньте роль бюджетної політики у формуванні економічного розвитку країни.
8. Охарактеризуйте сутність програмно-цільового методу бюджетування та наведіть приклади його застосування в Україні.
9. Дослідить особливості формування місцевих бюджетів та їх взаємозв'язок з державним бюджетом.
10. Проаналізуйте основні аспекти фіскальної децентралізації та її вплив на соціально-економічний розвиток регіонів.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке бюджетна система та які її функції?
2. Які принципи побудови бюджетної системи?
3. Що таке бюджетний процес і які його основні стадії?
4. Як класифікуються доходи бюджету?
5. Які основні джерела формування доходів державного бюджету?
6. Як класифікуються видатки бюджету?
7. Які основні статті видатків державного бюджету України?
8. Що таке бюджетний дефіцит та якими методами він може фінансуватися?
9. У чому полягає сутність програмно-цільового методу бюджетування?
10. Як оцінюється ефективність бюджетних витрат?
11. Яка роль місцевих бюджетів у бюджетній системі?
12. Які основні джерела доходів місцевих бюджетів?
13. Що таке фіскальна децентралізація, і які її переваги?
14. Як бюджетна політика впливає на соціально-економічний розвиток країни?
15. Як забезпечується контроль за виконанням бюджету?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Бюджетна система України: структура та принципи побудови.
2. Порівняльний аналіз бюджетних систем різних країн.
3. Етапи бюджетного процесу та їх характеристика.
4. Доходи державного бюджету: джерела та тенденції змін.
5. Видатки бюджету: основні напрями та їх динаміка.
6. Фінансування бюджетного дефіциту: методи та наслідки.
7. Бюджетна політика України: сучасний стан та перспективи.
8. Місцеві бюджети та їх значення у фінансовій системі країни.
9. Фіскальна децентралізація та фінансова автономія регіонів.
10. Бюджетування, орієнтоване на результат: міжнародний досвід та практика в Україні.
11. Бюджетний контроль та аудит у системі державних фінансів.
12. Роль державного бюджету у забезпеченні соціального захисту населення.

13. Державні запозичення та їх вплив на макроекономічну стабільність.
14. Податкова політика як складова бюджетної системи.
15. Сучасні проблеми виконання бюджету в Україні.
16. Державний борг України: динаміка, структура та шляхи управління.
17. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі.
18. Механізми фінансування державних програм та проєктів.
19. Бюджетний федералізм: світовий досвід та українські реалії.
20. Електронне управління бюджетним процесом: перспективи цифровізації.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Проведіть порівняльний аналіз принципів побудови бюджетної системи України та однієї з країн Європейського Союзу (на вибір: Німеччина, Франція, Польща).

Визначте основні принципи бюджетної системи України згідно з Бюджетним кодексом.

Дослідіть принципи побудови бюджетної системи обраної країни ЄС.

Складіть порівняльну таблицю, виявіть спільні та відмінні риси.

Проаналізуйте, які принципи найбільш ефективно реалізуються в Україні, а які потребують удосконалення.

Запропонуйте можливі шляхи вдосконалення реалізації принципів бюджетної системи України з урахуванням позитивного досвіду обраної країни ЄС.

Форма звітності: Аналітична записка обсягом 3-4 сторінки з порівняльною таблицею.

Задача 2. Змодельуйте ситуацію економічної кризи в країні та проаналізуйте, як реалізуються функції бюджетної системи в таких умовах.

Визначте основні функції бюджетної системи (розподільча, контрольна, регулююча тощо).

Опишіть гіпотетичну ситуацію економічної кризи (падіння ВВП, зростання інфляції, безробіття).

Для кожної функції бюджетної системи запропонуйте конкретні механізми її реалізації в умовах кризи.

Обґрунтуйте, які функції набувають особливого значення під час кризи.

Запропонуйте систему заходів бюджетної політики для подолання негативних наслідків кризи.

Форма звітності: Презентація з 10-12 слайдів та супровідна пояснювальна записка.

Задача 3. Проведіть детальний аналіз одного з етапів бюджетного процесу в Україні на прикладі Державного бюджету поточного року.

Виберіть одну із стадій бюджетного процесу (складання проєкту бюджету, розгляд та затвердження, виконання бюджету або підготовка та розгляд звіту про виконання).

Дослідіть нормативно-правову базу, що регламентує обрану стадію.

Проаналізуйте фактичний перебіг цієї стадії на прикладі Державного бюджету поточного року.

Визначте основних учасників процесу, їх повноваження та взаємодію.

Виявіть проблеми, що виникли на обраній стадії, та запропонуйте шляхи їх вирішення.

Форма звітності: Аналітичний звіт обсягом 5-6 сторінок з додатками (схеми, таблиці).

Задача 4. Проведіть структурний аналіз доходів та видатків Державного бюджету України за останні три роки.

Зберіть статистичні дані щодо доходів та видатків Державного бюджету України за останні три роки.

Класифікуйте доходи за джерелами надходжень (податкові, неподаткові, від операцій з капіталом, трансферти).

Класифікуйте видатки за функціональною та економічною класифікацією.

Проаналізуйте структурні зміни у доходах та видатках за досліджуваний період.

Визначте тенденції змін та їх причини.

Оцініть вплив цих змін на економіку країни.

Форма звітності: Аналітичний звіт з графіками, діаграмами та таблицями.

Задача 5. Проаналізуйте, як бюджетна система України сприяє досягненню Цілей сталого розвитку (ЦСР).

Виберіть 3-4 Цілі сталого розвитку, які найбільш актуальні для України.

Проаналізуйте бюджетні програми та видатки, спрямовані на досягнення обраних ЦСР.

Оцініть ефективність цих бюджетних програм з точки зору досягнення ЦСР.

Визначте проблеми фінансування сталого розвитку в Україні.

Запропонуйте механізми вдосконалення бюджетної системи для кращого сприяння сталому розвитку.

Форма звітності: Дослідницька робота обсягом 6-7 сторінок з графічними матеріалами.

Кейс 1. Розробіть проєкт бюджетної програми у галузі освіти або охорони здоров'я із застосуванням принципів бюджетування, орієнтованого на результат.

Визначте мету та завдання бюджетної програми.

Сформулюйте чіткі, вимірювані цілі та показники результативності програми.

Визначте необхідні ресурси для реалізації програми (фінансові, людські, матеріальні).

Розробіть систему моніторингу та оцінки ефективності програми.

Обґрунтуйте соціально-економічний ефект від реалізації програми.

Запропонуйте механізми підвищення ефективності використання бюджетних коштів у рамках програми.

Презентація: Проєкт бюджетної програми з обґрунтуванням (7-8 сторінок).

ДІЛОВА ГРА. Проводимо рольову гру «Бюджетний процес на місцевому рівні».

Сформууйте групи по 5-7 осіб.

Розподіліть ролі: представники місцевої влади, депутати місцевої ради, представники громадськості, експерти.

Розробіть проєкт місцевого бюджету з урахуванням реальних соціально-економічних умов конкретної територіальної громади.

Проведіть «громадські слухання» щодо проєкту бюджету.

Внесіть корективи до проєкту бюджету за результатами обговорення.

Проведіть «затвердження» бюджету на «сесії місцевої ради».

Форма звітності: Проєкт місцевого бюджету, протокол «громадських слухань», «рішення про затвердження бюджету», груповий звіт про проведену роботу та отримані результати.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Що є основною функцією бюджетної системи?

- а) забезпечення соціальних програм;
- б) збір податків з підприємств;
- в) розподіл фінансових ресурсів між різними рівнями влади для фінансування соціальних і економічних потреб;
- г) встановлення податкових ставок для підприємств.

2. Який принцип є основним у побудові бюджетної системи?

- а) принцип економії ресурсів;
- б) принцип централізації всіх бюджетних коштів на центральному рівні;
- в) принцип субсидіарності та справедливого розподілу ресурсів між різними рівнями держави;
- г) принцип максимізації доходів для державних установ.

3. Яка стадія не входить до бюджетного процесу?

- а) формування проєкту бюджету;
- б) виконання бюджету;
- в) контроль за витратами в приватному секторі;
- г) затвердження бюджету.

4. До яких груп доходів бюджету належать податкові надходження?

- а) необов'язкові надходження;
- б) постійні доходи;
- в) обов'язкові надходження;
- г) випадкові надходження.

5. Яка категорія видатків не відноситься до державних видатків бюджету?

- а) видатки на утримання органів державної влади;
- б) видатки на соціальне забезпечення та охорону здоров'я;
- в) видатки на бізнес-проєкти приватних компаній;
- г) видатки на оборону та безпеку.

6. Що означає бюджетування, орієнтоване на результат?

- а) орієнтація на максимізацію доходів при мінімізації витрат;
- б) прогнозування бюджетних витрат на основі попередніх показників;

- в) визначення цілей і результатів для оцінки ефективності використання бюджетних ресурсів;
- г) спрощення процедури бюджетного планування.

7. Який з елементів є частиною бюджетного процесу?

- а) розподіл фінансових коштів між місцевими органами самоврядування;
- б) тільки розподіл коштів для державних корпорацій;
- в) тільки відшкодування податків;
- г) прогнозування фінансових результатів діяльності підприємств.

8. Що є основною метою бюджетного процесу в умовах сталого розвитку?

- а) підвищення податкових ставок для забезпечення фінансової стійкості бюджету;
- б) забезпечення збалансованого фінансування соціальних і економічних програм, що сприяють сталому розвитку;
- в) розвиток інфраструктури для покращення роботи органів державної влади;
- г) забезпечення максимального прибутку для державного бюджету.

9. Що є одним із принципів бюджетного планування, орієнтованого на результат?

- а) принцип скорочення витрат без врахування соціальних аспектів;
- б) принцип обмеження фінансування лише для найважливіших програм;
- в) принцип ефективного використання бюджетних ресурсів для досягнення визначених результатів;
- г) принцип стимулювання збільшення податкових надходжень.

10. Які етап є частиною бюджетного процесу в Україні?

- а) прогнозування фінансових надходжень тільки на національному рівні;
- б) визначення витрат лише місцевими органами влади;
- в) формування проєкту державного бюджету, його обговорення та затвердження Верховною Радою України;
- г) підготовка бюджету лише для соціальної сфери.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Миськів Г. Бюджетна система: теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях): навч. посібн. Львів: Растр-7, 2020. 272 с.
2. Бюджетна система України: навч. посібн. в схемах і таблицях / С.В. Качула, Г.Є. Павлова, Л.В. Лисяк, О.В. Добровольська, Л.І. Катан. Дніпро: Монолит, 2021. 332 с.
3. Бюджетна система: підручник / В.Г. Дем'янишин, О.П. Кириленко, З.М. Лободіна [та ін.]; за ред. В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко, З.М. Лободіної. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 624 с.
3. 7. Бюджетна система України: навч. посібн. в схемах і таблицях / С.В. Качула, Г.Є. Павлова, Л.В. Лисяк, О.В. Добровольська, Л.І. Катан. Дніпро: Монолит, 2021. 332 с.
4. Проць В.І. Бюджетна система: практикум для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок ОП Фінанси і кредит. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024. 60 с.

ТЕМА 17. БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 17.1. Сутність, причини виникнення та види бюджетного дефіциту.
- 17.2. Джерела фінансування бюджетного дефіциту.
- 17.3. Управління бюджетним дефіцитом та його наслідки.
- 17.4. Вплив бюджетного дефіциту на сталий економічний розвиток.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

Активний бюджетний дефіцит – дефіцит, який є результатом спрямування бюджетних коштів на розвиток економіки, підвищення рівня зайнятості, стимулювання інвестиційної активності.

Бюджетний дефіцит – перевищення видатків бюджету над його доходами з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету.

Внутрішні джерела фінансування бюджетного дефіциту:

- *Емісія грошей (монетизація дефіциту);*
- *Внутрішні державні запозичення (випуск державних облігацій);*
- *Використання накопичень попередніх років;*
- *Приватизація державного майна.*

Державний борг – загальна сума заборгованості держави за випущеними і непогашеними внутрішніми позиками, а також сума фінансових зобов'язань до іноземних кредиторів.

Ефект витіснення приватних інвестицій – зменшення обсягу приватних інвестицій в економіку через зростання процентних ставок, спричинене збільшенням внутрішніх державних запозичень для фінансування бюджетного дефіциту.

Зовнішні джерела фінансування бюджетного дефіциту:

- *зовнішні державні запозичення (випуск державних облігацій на міжнародних ринках);*
- *кредити міжнародних фінансових організацій (МВФ, Світовий банк);*
- *кредити урядів інших країн.*

Інфляційні наслідки бюджетного дефіциту – зростання загального рівня цін в економіці внаслідок емісійного фінансування бюджетного дефіциту.

Маастрихтські критерії – критерії конвергенції в ЄС, що встановлюють обмеження щодо бюджетного дефіциту (не більше 3% від ВВП) та державного боргу (не більше 60% від ВВП).

Обслуговування державного боргу – виплата відсотків за державним боргом та погашення основної суми боргу, що збільшує видаткову частину бюджету.

Пасивний бюджетний дефіцит – дефіцит, який є наслідком спаду виробництва та зменшення доходів бюджету.

Секвестр бюджету – пропорційне скорочення бюджетних видатків за всіма статтями бюджету (крім захищених) у процесі його виконання.

Сталий розвиток у контексті бюджетного дефіциту – забезпечення такого рівня бюджетного дефіциту та державного боргу, який не ставить під загрозу довгостроковий економічний розвиток і не перекладає надмірний фінансовий тягар на майбутні покоління.

Структурний дефіцит бюджету – дефіцит, який виникає внаслідок проведення дискреційної фіскальної політики, тобто в результаті цілеспрямованих дій уряду щодо зміни рівня оподаткування та/або державних видатків.

Управління бюджетним дефіцитом – комплекс заходів, спрямованих на скорочення розриву між доходами й видатками бюджету шляхом збільшення доходів та/або оптимізації бюджетних видатків.

Фактичний бюджетний дефіцит – реально існуючий дефіцит, який фіксується у звітності про виконання бюджету за певний період.

Фіскальна консолідація – комплекс заходів, спрямованих на зменшення дефіциту бюджету та державного боргу через скорочення державних видатків та/або збільшення податкових надходжень.

Фіскальні правила – встановлені законодавчо обмеження на бюджетні показники (обсяг бюджетного дефіциту, державного боргу тощо).

Циклічний дефіцит бюджету – дефіцит, який виникає внаслідок циклічного падіння виробництва (рецесії), тобто автоматичного скорочення податкових надходжень і збільшення соціальних трансфертів.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Дослідить статистику бюджетного дефіциту України за останні 10 років та визначте ключові фактори, що впливають на його зміни.
2. Розгляньте різні види бюджетного дефіциту (відкритий, прихований, структурний тощо) та наведіть приклади їх прояву у світовій практиці.
3. Охарактеризуйте основні способи покриття бюджетного дефіциту та їх економічні наслідки.
4. Проаналізуйте роль внутрішніх та зовнішніх запозичень у фінансуванні бюджетного дефіциту.
5. Дослідіть механізм монетизації бюджетного дефіциту та його можливі макроекономічні наслідки.
6. Оцініть позитивні та негативні наслідки бюджетного дефіциту для економіки України.
7. Розгляньте практику різних країн щодо зменшення дефіциту бюджету та оцініть можливість їх застосування в Україні.
8. Окресліть основні методи скорочення дефіциту бюджету та їх ефективність у коротко- та довгостроковій перспективі.
9. Дослідіть, як бюджетний дефіцит впливає на зростання державного боргу та можливості його обслуговування.
10. Охарактеризуйте ключові заходи бюджетної політики, спрямовані на зменшення дефіциту бюджету.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке бюджетний дефіцит?
2. Які основні причини виникнення бюджетного дефіциту?
3. Чим відрізняється структурний дефіцит від циклічного?
4. Які існують основні джерела фінансування бюджетного дефіциту?
5. Як державні запозичення допомагають покривати бюджетний дефіцит?
6. Які макроекономічні наслідки може мати надмірний дефіцит бюджету?
7. Чим відрізняється зовнішній і внутрішній борг держави?
8. Які ризики виникають при фінансуванні дефіциту за рахунок емісії грошей?
9. Як бюджетний дефіцит впливає на рівень інфляції?
10. Які наслідки може мати хронічний бюджетний дефіцит для держави?
11. Які основні методи скорочення бюджетного дефіциту?
12. Як бюджетний дефіцит впливає на інвестиційну привабливість країни?
13. Які позитивні ефекти може мати помірний бюджетний дефіцит?
14. Як бюджетний дефіцит пов'язаний із рівнем державного боргу?
15. Чи може бюджетний дефіцит сприяти економічному зростанню?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Сутність та причини виникнення бюджетного дефіциту.
2. Класифікація бюджетного дефіциту: види та їх особливості.
3. Джерела фінансування бюджетного дефіциту та їх наслідки.
4. Роль державних запозичень у фінансуванні бюджетного дефіциту.
5. Бюджетний дефіцит і державний борг: взаємозв'язок та управління.
6. Міжнародний досвід подолання бюджетного дефіциту.
7. Стратегії управління бюджетним дефіцитом: світова практика.
8. Вплив бюджетного дефіциту на макроекономічну стабільність.
9. Бюджетний дефіцит та інфляція: механізм взаємодії.
10. Політика скорочення бюджетного дефіциту в Україні: сучасний стан і перспективи.
11. Державний борг України: проблеми та шляхи їх вирішення.
12. Податково-бюджетна політика як інструмент подолання дефіциту бюджету.
13. Фіскальна політика та її вплив на бюджетний дефіцит.
14. Бюджетний дефіцит та економічне зростання: суперечливі аспекти.
15. Антикризові заходи щодо зниження бюджетного дефіциту в Україні.
16. Роль міжнародних фінансових організацій у фінансуванні бюджетного дефіциту.
17. Бюджетне планування як інструмент запобігання дефіциту бюджету.
18. Прогнозування бюджетного дефіциту: методи та моделі.
19. Монетарне фінансування бюджетного дефіциту: переваги та ризики.
20. Державні витрати та їх оптимізація в умовах бюджетного дефіциту.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Проведіть порівняльний аналіз різних видів бюджетного дефіциту на прикладі конкретної країни (України або іншої за вибором).

Визначте та охарактеризуйте такі види бюджетного дефіциту: структурний і циклічний, активний і пасивний, запланований і непередбачений, відкритий, прихований і квазіфіскальний.

Зберіть статистичні дані щодо дефіциту бюджету обраної країни за останні 5 років. Визначте, які види дефіциту переважали в різні періоди, та обґрунтуйте свої висновки.

Проаналізуйте причини виникнення дефіциту в кожному із досліджуваних років.

Запропонуйте підходи до управління кожним видом дефіциту.

Форма звітності: Аналітична записка обсягом 4-5 сторінок з порівняльними таблицями та графіками.

Задача 2. Дослідіть та порівняйте причини виникнення бюджетного дефіциту в різних країнах світу.

Виберіть три країни різного рівня економічного розвитку (наприклад, розвинену країну, країну з перехідною економікою та країну, що розвивається).

Визначте основні причини виникнення бюджетного дефіциту в цих країнах протягом останніх 10 років.

Класифікуйте причини за групами: об'єктивні та суб'єктивні; внутрішні та зовнішні; економічні, політичні, соціальні, надзвичайні.

Проаналізуйте, як ці причини впливають на тип та розмір бюджетного дефіциту.

Зробіть висновки щодо спільних та відмінних причин дефіциту в країнах різного рівня розвитку.

Форма звітності: Дослідницька робота обсягом 5-6 сторінок з таблицею порівняльного аналізу.

Задача 3. Проаналізуйте структуру джерел фінансування дефіциту Державного бюджету України за останні 3 роки.

Зберіть дані щодо джерел фінансування дефіциту Державного бюджету України за останні 3 роки.

Класифікуйте джерела за такими групами: внутрішні та зовнішні джерела, боргові та неборгові джерела, емісійні та неемісійні джерела.

Проаналізуйте динаміку та структурні зміни в джерелах фінансування за досліджуваний період.

Оцініть переваги та недоліки кожного джерела фінансування.

Проаналізуйте вплив використаних джерел фінансування на основні макроекономічні показники (інфляцію, курс валюти, державний борг).

Запропонуйте оптимальну структуру джерел фінансування дефіциту для України з урахуванням поточної економічної ситуації.

Форма звітності: Аналітичний звіт з графіками, діаграмами та висновками.

Задача 4. Розробіть модель управління бюджетним дефіцитом для гіпотетичної країни з описаними макроекономічними показниками.

Опис умовної країни (надається викладачем або розробляється самостійно), включаючи: ВВП та його структуру, рівень безробіття та інфляції, структуру доходів та видатків бюджету, розмір дефіциту бюджету (% від ВВП), державний борг (% від ВВП).

Розробіть стратегію управління бюджетним дефіцитом на середньострокову перспективу (3-5 років).

Визначте оптимальні джерела фінансування дефіциту для кожного року.

Запропонуйте заходи щодо скорочення дефіциту.

Розрахуйте очікувані наслідки запропонованих заходів для економіки.

Обґрунтуйте, чому обрана вами стратегія є найбільш ефективною.

Форма звітності: Проект стратегії управління бюджетним дефіцитом з обґрунтуванням та розрахунками.

Задача 5. Проаналізуйте наслідки тривалого бюджетного дефіциту на прикладі конкретної країни.

Виберіть країну, яка тривалий час (5 і більше років) мала значний бюджетний дефіцит.

Проаналізуйте динаміку таких показників за відповідний період: темпи економічного зростання, рівень інфляції, рівень безробіття, державний борг, інвестиційна активність, валютний курс, рівень життя населення.

Визначте позитивні та негативні наслідки бюджетного дефіциту для різних сфер: фінансової, соціальної, інвестиційної, зовнішньоекономічної.

Проаналізуйте заходи, які вживала країна для мінімізації негативних наслідків.

Зробіть висновки щодо ефективності цих заходів.

Форма звітності: Презентація, доповідь обсягом 6-7 сторінок з додатками (графіки, таблиці).

Задача 6. Проаналізуйте, як бюджетний дефіцит впливає на досягнення цілей сталого економічного розвитку.

Визначте основні складові сталого економічного розвитку (економічна, соціальна, екологічна).

Дослідите теоретичні підходи до взаємозв'язку бюджетного дефіциту та сталого розвитку.

Проаналізуйте статистичні дані 5-7 країн світу щодо: розміру бюджетного дефіциту, показників сталого розвитку (Індекс людського розвитку, Індекс екологічної ефективності, показники нерівності доходів тощо).

Виявіть кореляційні зв'язки між рівнем бюджетного дефіциту та показниками сталого розвитку.

Визначте, за яких умов бюджетний дефіцит може сприяти сталому розвитку, а за яких - перешкоджати.

Запропонуйте рекомендації щодо політики управління бюджетним дефіцитом з урахуванням цілей сталого розвитку.

Форма звітності: Науково-дослідницька робота обсягом 7-8 сторінок з розрахунками, графіками та висновками.

Задача 7. Розробіть концепцію досягнення бездефіцитного бюджету для України на середньострокову перспективу.

Проаналізуйте поточний стан Державного бюджету України, основні причини дефіциту та його динаміку за останні 5 років.

Вивчіть міжнародний досвід країн, які успішно подолали проблему бюджетного дефіциту.

Розробіть комплекс заходів для поетапного скорочення дефіциту Державного бюджету України, включаючи: реформи у сфері доходів бюджету, оптимізацію видатків бюджету, структурні реформи в економіці, інституційні зміни в бюджетному процесі.

Визначте етапи реалізації розробленої концепції та очікувані результати на кожному етапі.

Оцініть потенційні ризики реалізації концепції та запропонуйте механізми їх мінімізації.

Обґрунтуйте соціально-економічні наслідки впровадження концепції "нульового дефіциту".

Форма звітності: Проєкт концепції обсягом 8-10 сторінок з додатками (таблиці, графіки, прогнозні розрахунки).

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Що є сутністю бюджетного дефіциту?

- а) перевищення державних доходів над видатками;
- б) перевищення державних видатків над доходами;
- в) зменшення податкових ставок для стимулювання економіки;
- г) збільшення державних доходів за рахунок приватизації.

2. Яка з причин не є основною для виникнення бюджетного дефіциту?

- а) збільшення державних видатків на соціальні програми;
- б) зниження податкових надходжень внаслідок економічного спаду;
- в) зростання прибутків великих державних корпорацій;
- г) підвищення витрат на обслуговування державного боргу.

3. Яка форма бюджетного дефіциту є найпоширенішою?

- а) структурний дефіцит;
- б) циклічний дефіцит;
- в) технічний дефіцит;
- г) тимчасовий дефіцит.

4. Які джерела фінансування бюджетного дефіциту є основними?

- а) кредити комерційних банків;
- б) підвищення податкових ставок;
- в) випуск державних облігацій і позик;
- г) видача валютних резервів центрального банку.

5. Який метод НЕ є джерелом фінансування бюджетного дефіциту?

- а) державний кредит;
- б) податкові надходження;
- в) позики від міжнародних організацій;
- г) випуск валютних запасів.

6. Що є одним із негативних наслідків бюджетного дефіциту?

- а) підвищення інвестицій в інфраструктуру;
- б) зниження рівня державного боргу;
- в) інфляційний тиск на економіку;
- г) зростання рівня безробіття.

7. Яка причина може викликати бюджетний дефіцит у довгостроковій перспективі?

- а) кризова ситуація в економіці;
- б) значне збільшення соціальних витрат без відповідного підвищення доходів;
- в) зниження податків без скорочення державних видатків;
- г) підвищення економічної активності.

8. Який з варіантів є результатом ефективного управління бюджетним дефіцитом?

- а) збільшення державних витрат на соціальні потреби;
- б) зниження державних позик і виплат по боргах;
- в) зростання державного боргу через нові позики;
- г) продовження політики скорочення податків.

9. Яким чином бюджетний дефіцит може впливати на сталий економічний розвиток?

- а) покращення макроекономічної стабільності та зростання економіки;
- б) погіршення довгострокової економічної стабільності через надмірні борги;
- в) зниження податкових надходжень та зменшення витрат на інфраструктуру;
- г) зростання інвестицій у соціальні сфери без негативних наслідків.

10. Як бюджетний дефіцит може впливати на національну валюту?

- а) підвищення її вартості через збільшення експорту;
- б) стабілізація національної валюти без значних змін;
- в) послаблення національної валюти через підвищення інфляції;
- г) зростання довіри до національної валюти через зменшення витрат.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Бюджетна система України: навч. посібн. в схемах і таблицях / С.В. Качула, Г.Є. Павлова, Л.В. Лисяк, О.В. Добровольська, Л.І. Катан. Дніпро: Монолит, 2021. 332 с.
2. Бюджетна система України: навч. посібн. в схемах і таблицях / С.В. Качула, Г.Є. Павлова, Л.В. Лисяк, О.В. Добровольська, Л.І. Катан. Дніпро: Монолит, 2021. 332 с.
3. Бюджетна система: підручник / В.Г. Дем'янишин, О.П. Кириленко, З.М. Лободіна [та ін.]; за ред. В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко, З.М. Лободіної. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 624 с.

4. Миськів Г. Бюджетна система: теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях): навч. посібн. Львів: Растр-7, 2020. 272 с.
5. Проць В.І. Бюджетна система : практикум для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок ОП Фінанси і кредит. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024. 60 с.

ТЕМА 18. ПОДАТКОВА СИСТЕМА

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 18.1. Економічна сутність та функції податків.
- 18.2. Елементи податкової системи та принципи оподаткування.
- 18.3. Податкова політика держави та її інструменти.
- 18.4. Екологічне оподаткування як інструмент сталого розвитку.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

База оподаткування – фізичний, вартісний чи інший характерний вираз об'єкта оподаткування.

Види податків за рівнем встановлення:

- *загальнодержавні* – встановлюються вищим органом законодавчої влади і діють на всій території країни;
- *місцеві* – встановлюються органами місцевого самоврядування і діють на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Види податків за способом стягнення:

- *прямі* – стягуються безпосередньо з доходів або майна платника податків (податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб, податок на нерухоме майно);
- *непрямі* – включаються в ціну товарів і послуг (ПДВ, акцизний податок, мито).

Види податкових ставок:

- *пропорційні* – встановлюються у відсотках до об'єкта оподаткування;
- *прогресивні* – збільшуються зі зростанням бази оподаткування;
- *регресивні* – зменшуються зі зростанням бази оподаткування;
- *фіксовані* – встановлюються в абсолютній сумі на одиницю оподаткування.

Вуглецевий податок – податок, який стягується з викидів вуглекислого газу та інших парникових газів, що сприяють глобальному потеплінню.

Екологічний податок – загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти, розміщення відходів, утворення та тимчасове зберігання радіоактивних відходів.

Екологічне оподаткування – система податків і зборів, спрямованих на стимулювання екологічно відповідальної поведінки та фінансування заходів з охорони навколишнього середовища.

«Зелені» податки – податки, які стимулюють розвиток екологічно чистих виробництв і технологій, а також обмежують діяльність, що завдає шкоду навколишньому середовищу.

Інструменти податкової політики: зміна податкових ставок, податкові пільги та преференції, податкові канікули, спеціальні податкові режими, податкові санкції та штрафи.

Об'єкт оподаткування – предмет, явище, дія або процес, з яким пов'язане виникнення податкового зобов'язання.

Податок – обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету або цільового фонду, що справляється з платників податків відповідно до законодавства.

Податкова система – сукупність загальнодержавних та місцевих податків і зборів, що справляються в установленому законодавством порядку, а також принципів, форм і методів їх встановлення, зміни та скасування.

Податкові пільги – передбачене податковим законодавством звільнення платника податків від обов'язку нарахування та сплати податку.

Податковий період – період, за який визначається податкове зобов'язання.

Порядок обчислення податку – методика визначення суми податку.

Принципи оподаткування:

- *загальність* – кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені податки;
- *економічність* – витрати на адміністрування податків мають бути мінімальними;
- *нейтральність* – установлення податків у спосіб, що не впливає на конкуренцію;
- *рівність* – однаковий підхід до всіх платників податків;
- *соціальна справедливість* – встановлення податків відповідно до платоспроможності платників;
- *справедливість* – врахування платоспроможності платників податків;
- *стабільність* – незмінність податків протягом бюджетного року.

Податкова політика – діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації стягнення податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави.

Податкове навантаження – показник, який характеризує частку податкових платежів відносно ВВП або доходів суб'єктів економіки.

Податкова оптимізація – зменшення розміру податкових зобов'язань шляхом цілеспрямованих правомірних дій платника податків.

Ставка податку – розмір податкових нарахувань на одиницю виміру бази оподаткування.

Суб'єкт податку (платник) – особа, яка зобов'язана сплачувати податок.

Строк та порядок сплати податку – період, протягом якого податок має бути сплачений, та спосіб його сплати.

Строк та порядок подання звітності – період, за який подається податкова звітність, та спосіб її подання.

Функції податків:

- *контрольна* – контроль за господарською діяльністю суб'єктів економіки;
- *регулююча* – вплив на соціально-економічні процеси в країні;
- *розподільча* – перерозподіл доходів між різними верствами населення;
- *стимулююча* – стимулювання економічної активності, виробництва, інвестицій;
- *фіскальна* – забезпечення надходжень до бюджетів різних рівнів для

фінансування державних видатків.

Ухилення від сплати податків – незаконні дії, спрямовані на зменшення або несплату податкових зобов'язань.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Дослідіть основні види податків в Україні, їх класифікацію та роль у формуванні бюджету.
2. Охарактеризуйте основні функції податків (фіскальну, регулюючу, розподільчу, контрольну) на прикладах з практики.
3. Проаналізуйте основні напрями сучасної податкової політики України та її вплив на економіку.
4. Порівняйте податкові системи кількох країн (Україна, США, Німеччина, Польща) за ключовими параметрами.
5. Дослідіть механізм екологічного оподаткування та його ефективність у стимулюванні екологічно чистих технологій.
6. Оцініть основні податкові пільги для підприємств в Україні та їх вплив на розвиток бізнесу.
7. Дослідіть особливості непрямих податків (ПДВ, акцизи, мито) та їх вплив на споживачів.
8. Розгляньте основні методи податкового планування та оптимізації для підприємств.
9. Проаналізуйте, як ухилення від сплати податків впливає на економічний розвиток держави.
10. Оцініть перспективи змін у податковій системі України з метою підвищення її ефективності.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке податки і яку роль вони відіграють в економіці?
2. Які основні функції податків?
3. Які елементи податку визначають його структуру?
4. Назвіть основні принципи оподаткування.
5. Які податки входять до системи оподаткування України?
6. Що таке податкова політика і які її основні завдання?
7. Які існують методи податкового регулювання економіки?
8. У чому відмінність прямих і непрямих податків?
9. Які фактори впливають на формування податкової політики держави?
10. Як екологічне оподаткування може сприяти сталому розвитку?
11. Які види податкових пільг існують і як вони впливають на економіку?
12. Як податкова система впливає на інвестиційну привабливість країни?
13. Що таке податкова реформа і які її основні напрямки?
14. Як ухилення від сплати податків впливає на економіку держави?
15. Які податкові інструменти використовуються для підтримки малого та середнього бізнесу?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Податки як головне джерело доходів держави.
2. Основні принципи побудови податкової системи.
3. Класифікація податків та їх особливості.
4. Фіскальна та регуляторна функції податків.
5. Податкова система України: сучасний стан і перспективи розвитку.
6. Прямі та непрямі податки: переваги та недоліки.
7. Податкова політика України: виклики та напрями вдосконалення.
8. Світові моделі податкових систем: порівняльний аналіз.
9. Вплив податкового навантаження на підприємницьку діяльність.
10. Тіньова економіка та податкові ухилення: причини та наслідки.
11. Екологічне оподаткування: інструмент сталого розвитку.
12. Державний контроль за сплатою податків: механізми та ефективність.
13. Міжнародне оподаткування та боротьба з офшорами.
14. Податкове стимулювання інноваційного бізнесу.
15. Взаємозв'язок податкової та бюджетної політики держави.
16. Податкові реформи в Україні: проблеми та перспективи.
17. Вплив податкової системи на рівень життя населення.
18. Зелений податок: інструмент екологічної політики держави.
19. Податкові ризики та їх вплив на фінансову стабільність держави.
20. Роль податків у фінансовій системі держави.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Проаналізуйте прояв основних функцій податків на прикладі конкретного податку в Україні. Для цього:

Виберіть один податок з податкової системи України (ПДВ, ПДФО, акцизний податок, податок на прибуток підприємств або інший). Визначте та охарактеризуйте основні функції податків (фіскальна, регулююча, розподільча, контрольна, стимулююча). Проаналізуйте, як кожна з функцій реалізується через обраний податок. Зберіть статистичні дані щодо надходжень від цього податку до бюджету за останні 3-5 років. Оцініть ефективність реалізації кожної функції через обраний податок. Запропонуйте шляхи вдосконалення реалізації функцій податку з урахуванням міжнародного досвіду.

Задача 2. Дослідить, як різні види податків впливають на прийняття економічних рішень підприємцями та домогосподарствами. Для цього:

Розробіть анкету для опитування підприємців та домогосподарств щодо впливу податків на їхні економічні рішення. Проведіть опитування серед не менше ніж 20 респондентів (10 підприємців та 10 домогосподарств).

Проаналізуйте, як такі податки впливають на рішення респондентів:

- ПДФО та ЄСВ (на рішення щодо працевлаштування, розміру офіційної заробітної плати);
- ПДВ (на споживчий вибір, ціноутворення);
- Податок на прибуток підприємств (на інвестиційні рішення);

- Єдиний податок (на вибір форми підприємницької діяльності).
Узагальніть результати опитування та зробіть висновки щодо впливу податків на економічну поведінку суб'єктів. Запропонуйте рекомендації щодо оптимізації податкової системи для стимулювання позитивної економічної поведінки.

Задача 3. Проведіть порівняльний аналіз принципів оподаткування в Україні та двох інших країнах (на вибір). Для цього:

Визначте основні принципи оподаткування, закріплені в законодавстві України.
Дослідіть принципи оподаткування у двох інших країнах (наприклад, одна з країн ЄС та одна з високорозвинених неєвропейських країн).

Складіть порівняльну таблицю принципів оподаткування за такими критеріями: законодавче закріплення, справедливість оподаткування, економічна ефективність, адміністративна простота, гнучкість податкової системи, прозорість оподаткування.

Проаналізуйте, наскільки ефективно реалізуються ці принципи в кожній з досліджуваних країн. Виявіть спільні та відмінні риси в принципах оподаткування різних країн. Визначте елементи зарубіжного досвіду, які доцільно імплементувати в Україні.

Задача 4. Розробіть модель впливу змін у податковій політиці на основні макроекономічні показники. Для цього:

Оберіть одну з податкових реформ (реальну або гіпотетичну), наприклад: зниження ставки податку на прибуток підприємств, зміна ставок ПДВ, впровадження прогресивної шкали ПДФО, зміна спрощеної системи оподаткування.

Визначте основні параметри реформи (зміна ставок, бази оподаткування, пільг тощо). Проаналізуйте потенційний вплив реформи на: доходи бюджету, економічне зростання, інвестиційну активність, зайнятість та доходи населення, інфляцію. Розробіть прогнозну модель (можна використовувати Excel) з розрахунками впливу реформи. Запропонуйте заходи для максимізації позитивних ефектів та мінімізації ризиків податкової реформи.

Задача 5. Проаналізуйте ефективність різних інструментів податкової політики України за останні 5 років. Для цього:

Дослідіть основні інструменти податкової політики, які застосовувались в Україні: зміни податкових ставок, податкові пільги та преференції, податкові канікули, спеціальні режими оподаткування, податкова амністія, реструктуризація податкового боргу. Зберіть дані щодо фіскальних результатів застосування цих інструментів. Оцініть ефективність кожного інструменту за такими критеріями: збільшення доходів бюджету, стимулювання економічної активності, адміністративна простота, соціальна справедливість. Визначте, які інструменти податкової політики були найбільш ефективними. Запропонуйте шляхи вдосконалення інструментів податкової політики в Україні.

Задача 6. Розробіть концепцію вдосконалення системи екологічного оподаткування в Україні з урахуванням міжнародного досвіду. Для цього: Проаналізуйте поточний стан екологічного оподаткування в Україні: види екологічних податків, ставки оподаткування, обсяги надходжень, цільове використання коштів. Дослідіть міжнародний досвід екологічного оподаткування (ЄС, США, Скандинавські країни тощо). Проведіть SWOT-аналіз системи екологічного оподаткування в Україні. Розробіть пропозиції щодо вдосконалення екологічного оподаткування, включаючи: нові види екологічних податків, оптимізацію ставок існуючих податків, механізми цільового використання надходжень, стимулювання екологічно відповідальної поведінки. Оцініть потенційний еколого-економічний ефект від запропонованих змін. Розробіть «дорожню карту» впровадження запропонованих змін.

Задача 7. На прикладі конкретної країни проаналізуйте, як податкова система сприяє досягненню Цілей сталого розвитку (ЦСР). Для цього: Оберіть країну з ефективною податковою системою та успіхами у досягненні ЦСР. Виберіть 3-4 Цілі сталого розвитку для аналізу (наприклад, подолання бідності, якісна освіта, захист довкілля, інновації та інфраструктура). Проаналізуйте, які податкові інструменти використовує обрана країна для досягнення кожної з вибраних цілей: пільгове оподаткування, цільові податки, прогресивне оподаткування, екологічні податки, інвестиційні податкові кредити. Оцініть ефективність цих інструментів за показниками досягнення ЦСР. Визначте можливості адаптації досвіду обраної країни до умов України. Запропонуйте конкретні зміни до податкової системи України для кращого сприяння сталому розвитку.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Що є економічною сутністю податків?

- а) примусове вилучення частини доходів для фінансування державних витрат;
- б) добровільний внесок громадян на користь держави;
- в) регулювання споживчих витрат підприємств;
- г) контроль за фінансовою діяльністю бізнесу.

2. Яка функція податків є основною?

- а) функція заохочення до заощаджень;
- б) функція стимулювання виробництва;
- в) функція перерозподілу національного доходу;
- г) функція розподілу благ.

3. Який елемент податкової системи є основним?

- а) податкова база;
- б) податкові пільги;
- в) податкові ставки;
- г) податкова інспекція.

4. Що таке прогресивне оподаткування?

- а) вищі податкові ставки для багатших осіб;

- б) податки на користь екологічних ініціатив;
- в) податки з урахуванням рівня споживання;
- г) єдина ставка для всіх громадян.

5. Який інструмент податкової політики сприяє зниженню податкового навантаження?

- а) введення нових податків;
- б) зниження податкових ставок;
- в) збільшення податкових надходжень;
- г) підвищення митних тарифів.

6. Що є характерною рисою екологічного оподаткування?

- а) підвищення податків на природні ресурси;
- б) пільгові ставки на енергоефективні технології;
- в) заборона на використання шкідливих речовин;
- г) виключно для великих підприємств.

7. Яка податкова політика сприяє сталому розвитку?

- а) заборона всіх податкових пільг;
- б) введення прогресивного оподаткування та екологічного податку;
- в) лібералізація податкової системи;
- г) підвищення податків на імпорт.

8. Які принципи оподаткування забезпечують справедливість і ефективність?

- а) принципи рівності, простоти, універсальності;
- б) принципи спеціалізації та екологічної відповідальності;
- в) принципи централізації та оптимізації;
- г) принципи диференціації та фіскальної політики.

9. Що означає принцип економії в оподаткуванні?

- а) мінімізація витрат на адміністрування податків;
- б) забезпечення високих податкових ставок;
- в) залучення більшої кількості платників податків;
- г) розширення податкової бази.

10. Який податковий інструмент найбільш ефективно стимулює зелений розвиток?

- а) введення екологічного податку на викиди CO₂;
- б) підвищення податку на землю;
- в) лібералізація податкової ставки для великих підприємств;
- г) пільгові ставки на використання енергоефективних технологій.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Матвійчук Н.М. Податкова система: конспект лекцій (електронне видання). Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. 130 с.
2. Податкова система: навч. посібн. / Волохова І.С., Дубовик О.Ю., Слатвінська М.О. та ін.; за заг. ред. І.С. Волохової, О.Ю. Дубовик. Харків: Діса плюс, 2019. 402 с.
3. Податкове право України: навч. посібн. / Сопільник Р.Л., Ковалів М.В., Проць І.М. та ін.]. Львів: СПОЛОМ, 2023. 362 с.

4. Томнюк Т.Л. Податкова система: навч. посібн. Чернівці: ЧТЕІ ДТЕУ, 2022. 324 с.

ТЕМА 19. МІСЦЕВІ ФІНАНСИ

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 19.1. Сутність та функції місцевих фінансів.
- 19.2. Місцеві бюджети: доходи та видатки.
- 19.3. Міжбюджетні відносини та їх регулювання.
- 19.4. Фінансова децентралізація в контексті сталого розвитку громад.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

Бюджет об'єднаної територіальної громади – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами місцевого самоврядування об'єднаної територіальної громади.

Видатки місцевих бюджетів – економічні відносини, які виникають у зв'язку з розподілом централізованих коштів, що перебувають у розпорядженні відповідних органів місцевого самоврядування.

Види міжбюджетних трансфертів:

- *додаткова дотація* – міжбюджетний трансферт на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг, встановлених державою;
- *дотація вирівнювання* – міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету, який його отримує;
- *кошти, що передаються до державного бюджету та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів* – міжбюджетний трансферт, що передається до державного бюджету з місцевих бюджетів або з одного місцевого бюджету до іншого;
- *субвенція* – міжбюджетний трансферт для використання з певною метою в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції.

Доходи місцевих бюджетів – економічні відносини, що виникають у процесі формування фінансових ресурсів на регіональному рівні і використовуються місцевими органами влади для виконання покладених на них функцій.

Міжбюджетні відносини – відносини між державою, Автономною Республікою Крим та територіальними громадами щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією та законами України.

Міжбюджетні трансферти – кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

Місцеві фінанси – система формування, розподілу і використання грошових та інших фінансових ресурсів для забезпечення виконання місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань.

Місцеве самоврядування – гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення.

Місцевий бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Об'єднана територіальна громада (ОТГ) – добровільне об'єднання жителів декількох сусідніх сіл, селищ, міст в один адміністративний центр з метою ефективного управління та покращення надання послуг населенню.

Принципи фінансової децентралізації:

- *ефективність* – забезпечення високої якості суспільних послуг при оптимальних витратах;
- *прозорість і підзвітність* – відкритість процесів формування і використання бюджетних коштів;
- *субсидіарність* – передача повноважень на найнижчий рівень, де їх виконання є найбільш ефективним;
- *фінансова автономія* – право місцевих органів влади формувати і використовувати місцеві бюджети.

Сталий розвиток громад – збалансований та самопідтримуючий розвиток територіальних громад, який забезпечує задоволення потреб нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

Структура видатків місцевих бюджетів:

- видатки на економічну діяльність;
- видатки на житлово-комунальне господарство;
- видатки на культуру і мистецтво;
- видатки на освіту;
- видатки на охорону здоров'я;
- видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення;
- видатки на управління.

Структура доходів місцевих бюджетів:

- доходи від операцій з капіталом (від продажу основного капіталу, землі, нематеріальних активів);
- неподаткові надходження (доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі);
- податкові надходження (місцеві податки і збори, частина загальнодержавних податків);
- трансферти (дотації, субвенції з державного бюджету).

Фінансова децентралізація – процес розподілу функцій, повноважень, фінансових ресурсів і відповідальності між центральним та місцевими рівнями управління з метою підвищення ефективності управління та надання суспільних послуг.

Фінансова спроможність громади – здатність територіальної громади забезпечувати надходження достатнього обсягу фінансових ресурсів для виконання власних і делегованих повноважень.

Функції місцевих фінансів:

- *контрольна* – контроль за формуванням і використанням фінансових ресурсів місцевого самоврядування;
- *стимулююча* – створення умов для соціально-економічного розвитку

територій;

- *розподільча* – забезпечення розподілу створеного ВВП на рівні територіальної громади;
- *фіскальна* – забезпечення фінансової основи місцевого самоврядування.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Дослідіть основні джерела доходів і напрями видатків місцевих бюджетів.
2. Опишіть, як місцеві фінанси сприяють соціально-економічному розвитку територій.
3. Вивчіть особливості фінансування місцевого самоврядування в розвинених країнах.
4. Проаналізуйте механізм міжбюджетних трансфертів і їх роль у фінансовій децентралізації.
5. Дослідіть основні місцеві податки і збори та їх вплив на бюджетні надходження.
6. Оцініть вплив фінансової децентралізації на економічний розвиток громад.
7. Дослідіть механізми фінансування місцевих проєктів за рахунок інвестицій.
8. Визначте, які види фінансування отримують громади у вигляді грантів і субвенцій.
9. Дослідіть державні та міжнародні програми фінансування місцевих громад.
10. Проаналізуйте, які фінансові інструменти сприяють сталому розвитку громад.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке місцеві фінанси, які їх основні функції?
2. Які основні джерела доходів місцевих бюджетів?
3. Які види видатків фінансуються з місцевих бюджетів?
4. Що таке міжбюджетні відносини та які механізми їх регулювання?
5. Як здійснюється розподіл податкових надходжень між державним і місцевими бюджетами?
6. Що таке фінансова децентралізація і які її основні переваги?
7. Як місцеві громади можуть залучати додаткові фінансові ресурси?
8. Які податки належать до місцевих, і як вони формують бюджети громад?
9. Що таке субвенції та як вони розподіляються між громадами?
10. Яка роль місцевих фінансів у забезпеченні сталого розвитку?
11. Як гранти можуть сприяти фінансуванню місцевих проєктів?
12. Які основні проблеми фінансування місцевого самоврядування в Україні?
13. Як міжнародний досвід може допомогти реформуванню місцевих фінансів в Україні?
14. Які показники оцінюють ефективність використання місцевих фінансів?
15. Як фінансова децентралізація впливає на добробут населення?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Роль місцевих фінансів у розвитку територіальних громад.
2. Фінансові джерела місцевих бюджетів: податкові та неподаткові надходження.

3. Функції та принципи формування місцевих бюджетів.
4. Сучасний стан та перспективи реформування міжбюджетних відносин в Україні.
5. Децентралізація влади та її вплив на місцеві фінанси.
6. Бюджетна політика місцевих органів влади: виклики та можливості.
7. Фінансова самостійність громад: шляхи та перспективи забезпечення.
8. Податки як основа фінансової стабільності місцевих бюджетів.
9. Роль міжнародних фінансових організацій у підтримці місцевих бюджетів.
10. Інструменти фінансування місцевих інфраструктурних проєктів.
11. Гранти та субвенції в місцевих бюджетах України.
12. Міжнародний досвід управління місцевими фінансами.
13. Інвестиційна привабливість регіонів через призму місцевих фінансів.
14. Фінансові інструменти для реалізації сталого розвитку громад.
15. Цифровізація фінансового управління місцевими громадами.
16. Зарубіжний досвід фінансування регіонального розвитку.
17. Економічна ефективність фінансової децентралізації.
18. Роль місцевих органів влади у фінансовому плануванні розвитку громад.
19. Фінансування житлово-комунальної інфраструктури в громадах.
20. Перспективи розвитку місцевих фінансів в Україні.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Проаналізуйте реалізацію основних функцій місцевих фінансів на прикладі конкретної територіальної громади. Для цього:

Оберіть територіальну громаду (місто, об'єднану територіальну громаду) для аналізу. Визначте та охарактеризуйте основні функції місцевих фінансів (розподільча, контрольна, стимулююча, регулююча). Зберіть інформацію про діяльність фінансових органів обраної громади. Проаналізуйте, як кожна з функцій реалізується через: бюджетний процес на місцевому рівні, управління комунальною власністю, діяльність комунальних підприємств, фінансування соціальної інфраструктури. Оцініть ефективність реалізації кожної функції з використанням кількісних та якісних показників. Сформулюйте рекомендації щодо вдосконалення реалізації функцій місцевих фінансів у досліджуваній громаді.

Задача 2. Проведіть структурний аналіз доходів місцевого бюджету обраної територіальної громади за останні три роки. Для цього:

Зберіть дані про доходи місцевого бюджету обраної територіальної громади за останні три роки. Класифікуйте доходи за такими групами: податкові надходження (деталізувати за видами податків), неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, офіційні трансферти (деталізувати за видами трансфертів). Проаналізуйте структуру доходів за кожен рік та її зміни протягом досліджуваного періоду. Розрахуйте показники: частка власних доходів у загальній структурі, рівень податкової автономії місцевого бюджету, частка місцевих податків і зборів у податкових надходженнях, рівень дотаційності бюджету. Визначте фактори, що

вплинули на динаміку доходів місцевого бюджету. Запропонуйте заходи щодо збільшення дохідної бази місцевого бюджету.

Задача 3. Проаналізуйте структуру та ефективність видатків місцевого бюджету обраної територіальної громади. Для цього:

Зберіть дані про видатки місцевого бюджету обраної територіальної громади за останні три роки. Класифікуйте видатки за: функціональною класифікацією (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист тощо), економічною класифікацією (поточні, капітальні), програмною класифікацією (за бюджетними програмами). Проаналізуйте структуру видатків за кожен рік та її зміни протягом досліджуваного періоду. Оберіть 2-3 найбільш фінансовоємні галузі (програми) та проведіть аналіз ефективності видатків: визначте показники результативності, порівняйте заплановані та фактичні результати, оцініть співвідношення між витраченими коштами та отриманими результатами. Визначте проблеми у фінансуванні окремих сфер та галузей. Запропонуйте заходи щодо підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Задача 4. Проаналізуйте систему міжбюджетних відносин на прикладі конкретної територіальної громади. Для цього:

Оберіть територіальну громаду та дослідіть систему міжбюджетних трансфертів, які вона отримує та надає. Проаналізуйте такі аспекти: види та обсяги міжбюджетних трансфертів за останні три роки, механізми розрахунку базової/реверсної дотації, порядок надання субвенцій, особливості горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевого бюджету.

Оцініть вплив міжбюджетних трансфертів на: фінансову спроможність громади, можливості реалізації інфраструктурних проєктів, якість публічних послуг.

Проаналізуйте проблеми, які виникають у процесі міжбюджетних відносин.

Запропонуйте шляхи вдосконалення системи міжбюджетних відносин для обраної громади.

Задача 5. Розробіть фінансову стратегію розвитку обраної територіальної громади на середньостроковий період (3-5 років). Для цього:

Проведіть SWOT-аналіз фінансового потенціалу обраної територіальної громади.

Визначте стратегічні цілі фінансового розвитку громади (не менше 3-4 цілей).

Розробіть конкретні заходи для досягнення кожної цілі, включаючи: заходи з підвищення податкових надходжень, заходи з оптимізації видатків, заходи з залучення інвестицій та грантів, заходи з управління комунальним майном та господарського товариствами. Визначте необхідні ресурси, відповідальних виконавців та часові рамки. Розробіть систему індикаторів для моніторингу виконання стратегії.

Запропонуйте механізми коригування стратегії за результатами моніторингу.

Задача 6. Розробіть модель оцінки впливу фінансової децентралізації на сталий розвиток територіальної громади. Для цього:

Визначте основні аспекти фінансової децентралізації в Україні. Оберіть територіальну громаду та зберіть дані про її фінансові та соціально-економічні показники до та після впровадження реформи децентралізації. Розробіть систему індикаторів для оцінки впливу фінансової децентралізації на: фінансову спроможність громади, соціальний розвиток, економічний розвиток, екологічну ситуацію. Проведіть порівняльний аналіз показників до та після впровадження реформи. Визначте кореляцію між зміною фінансової автономії громади та показниками її сталого розвитку. На основі аналізу зробіть висновки щодо ефективності фінансової децентралізації для сталого розвитку громади. Розробіть рекомендації щодо вдосконалення процесів фінансової децентралізації.

Задача 7. Розробіть комплексний проєкт залучення альтернативних джерел фінансування для розвитку обраної територіальної громади. Для цього: Проаналізуйте поточні джерела фінансування розвитку обраної територіальної громади. Дослідіть потенційні альтернативні джерела фінансування: грантові програми міжнародних організацій, державні цільові програми та фонди (ДФРР, Фонд енергоефективності тощо), механізми державно-приватного партнерства, кредитні ресурси (муніципальні облігації, кредити міжнародних фінансових організацій), краудфандинг та соціальне інвестування, револьверні фонди. Для кожного джерела визначте: умови залучення коштів, потенційний обсяг фінансування, сфери застосування, переваги та недоліки. Розробіть конкретний проєкт залучення коштів з обраного альтернативного джерела для фінансування пріоритетного напрямку розвитку громади. Розрахуйте економічну та соціальну ефективність проєкту. Запропонуйте механізм управління залученими коштами.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. *Яка функція є основною для місцевих фінансів?*
 - а) забезпечення стабільності грошової системи країни;
 - б) фінансування місцевих інфраструктурних проєктів;
 - в) оптимізація державних витрат;
 - г) податкове планування для державного бюджету.
2. *Що є основним джерелом доходів місцевих бюджетів?*
 - а) державні субсидії;
 - б) податки на доходи фізичних осіб;
 - в) податки на майно та землю;
 - г) доходи від приватизації.
3. *Як називаються відносини між різними рівнями влади щодо розподілу фінансових ресурсів?*
 - а) фіскальна політика;
 - б) міжбюджетні відносини;
 - в) бюджетна політика;
 - г) економічне регулювання.
4. *Яка категорія є основним напрямком фінансової децентралізації?*
 - а) скорочення податкових ставок на місцевому рівні;

- б) передача більшої кількості фінансових ресурсів місцевим органам влади;
- в) збільшення державних субсидій на інфраструктурні проєкти;
- г) зосередження фінансів у центральному бюджеті.

5. *Що включає в себе поняття «місцеві фінанси»?*

- а) фінансові операції між державними органами;
- б) фінансові ресурси та витрати, що стосуються місцевих органів влади;
- в) економічні операції, що здійснюються між господарського товариствами на місцевому рівні;
- г) податкові надходження в центральний бюджет.

6. *Що є основною метою фінансової децентралізації?*

- а) підвищення рівня доходів населення;
- б) збільшення податкових надходжень в державний бюджет;
- в) забезпечення самостійності місцевих бюджетів та розвитку місцевої економіки;
- г) розширення прав центральних органів влади.

7. *Який принцип побудови місцевих бюджетів є основним?*

- а) принцип автономії місцевих органів влади;
- б) принцип державного контролю за витратами;
- в) принцип субсидії на основі зацікавленості;
- г) принцип нецільового фінансування.

8. *Який інструмент забезпечує ефективне фінансування місцевих інфраструктурних проєктів?*

- а) податкове регулювання;
- б) міжбюджетні трансфери;
- в) підвищення місцевих податків;
- г) державні пільги для інвесторів.

9. *Який принцип має бути врахований у фінансовій децентралізації?*

- а) фінансової самодостатності територіальних громад;
- б) централізованого управління фінансами;
- в) підвищення податків для фінансування державних витрат;
- г) скорочення місцевих бюджетних надходжень.

10. *Яким чином міжбюджетні відносини сприяють розвитку місцевих громад?*

- а) забезпечують перерозподіл коштів для великих державних проєктів;
- б) забезпечують рівний доступ до фінансових ресурсів між різними регіонами;
- в) контролюють використання місцевих податкових надходжень;
- г) забезпечують централізацію фінансування державних інфраструктур.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Волкова В.В., Волкова Н.І. Гроші і кредит: навч. посіб. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 300 с.
2. Місцеві фінанси: конспект лекцій / укладач Проць Н.В. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2024. 180 с.
3. Проць Н.В., Ткачук Н.В, Проць В.І. Місцеві фінанси: практикум для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, та страхування ОП Фінанси і кредит денної та заочної форм

навчання. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. 122 с.

4. Фінанси: підруч. / за ред. д.е.н., проф. А.І. Крисоватого. Тернопіль: Університетська думка, 2024. 632 с.

ТЕМА 20. ДЕРЖАВНИЙ КРЕДИТ

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 20.1. Сутність, функції та форми державного кредиту.
- 20.2. Державний борг: структура, управління та обслуговування.
- 20.3. Ринок державних цінних паперів.
- 20.4. Вплив державного боргу на сталий економічний розвиток.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

Боргова безпека держави – рівень внутрішньої і зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень, який забезпечує економічну незалежність держави.

Боргові індикатори – показники, що характеризують стан державного боргу та його вплив на економіку (відношення боргу до ВВП, відношення боргу до доходів бюджету, відношення витрат на обслуговування боргу до експорту тощо).

Боргова стійкість – здатність держави виконувати свої боргові зобов'язання без значного коригування балансу доходів та видатків.

Вплив державного боргу на сталий розвиток – комплексний вплив на економічне зростання, соціальний добробут та екологічну стійкість через перерозподіл фінансових ресурсів, зміну структури бюджетних видатків та інші фінансові механізми.

Вторинний ринок державних цінних паперів – ринок, на якому здійснюється купівля-продаж раніше випущених державних цінних паперів.

Види державних цінних паперів:

- *казначейські векселі* – короткострокові державні цінні папери;
- *казначейські зобов'язання* – державні цінні папери, що випускаються для поточного фінансування бюджетних потреб;
- *облігації внутрішньої державної позики (ОВДП)* – державні цінні папери, що випускаються для залучення фінансових ресурсів на внутрішньому ринку;
- *облігації зовнішньої державної позики (ОЗДП, єврооблігації)* – державні цінні папери, що випускаються для залучення фінансових ресурсів на зовнішньому ринку.

Державний кредит – сукупність економічних відносин, що виникають між державою як позичальником (або кредитором) та фізичними і юридичними особами, іноземними державами, міжнародними фінансовими організаціями щодо мобілізації тимчасово вільних коштів на кредитній основі.

Державний борг – загальна сума заборгованості держави за випущеними і непогашеними державними позиками, а також сума фінансових зобов'язань держави перед кредиторами.

Державні цінні папери – боргові зобов'язання держави, що випускаються для покриття бюджетного дефіциту і регулювання грошової маси в обігу.

Класифікація державного боргу:

- *внутрішній державний борг* – заборгованість держави перед резидентами;

- *гарантований державний борг* – зобов'язання, за якими держава виступає гарантом;
- *зовнішній державний борг* – заборгованість держави перед нерезидентами;
- *прямий державний борг* – зобов'язання, безпосередньо взяті державою.

Методи управління державним боргом:

- *анулювання (репудіація)* – відмова держави від своїх боргових зобов'язань.
- *конверсія* – зміна дохідності позик;
- *консолідація* – зміна строків дії позик;
- *реструктуризація* – зміна умов запозичень (ставок, строків тощо);
- *рефінансування* – випуск нових позик для погашення раніше випущених;
- *уніфікація* – об'єднання кількох позик в одну.

Обслуговування державного боргу – комплекс заходів з виплати доходів кредиторам і погашення основної суми боргу.

Первинний ринок державних цінних паперів – ринок, на якому здійснюється первинне розміщення державних цінних паперів.

Ринок державних цінних паперів – сегмент фондового ринку, на якому здійснюється випуск і обіг державних цінних паперів.

Структура державного боргу за типом боргових зобов'язань:

- заборгованість за гарантованими державою кредитами;
- заборгованість за державними цінними паперами;
- заборгованість за кредитами;
- інша заборгованість.

Структура державного боргу за типом кредитора:

- заборгованість перед міжнародними фінансовими організаціями;
- заборгованість перед урядами інших країн;
- заборгованість перед фізичними особами;
- заборгованість перед юридичними особами.

Форми державного кредиту:

- *державні позики* – випуск державних цінних паперів;
- *бюджетні позики* – надання фінансової підтримки на поворотній основі;
- *державні гарантії* – зобов'язання держави як гаранта повернення кредитів;
- *міжнародний кредит* – надання кредитів іноземним державам або запозичення в них.

Функції державного кредиту:

- *контрольна* – контроль за цільовим використанням позичених коштів;
- *регулююча* – вплив на грошовий обіг, рівень процентних ставок, стан фінансового ринку;
- *розподільча* – перерозподіл коштів між різними суб'єктами економіки та в часі;
- *фіскальна* – залучення державою додаткових фінансових ресурсів для покриття бюджетного дефіциту.

Управління державним боргом – сукупність заходів держави з виплати доходів кредиторам і погашення позик, зміни умов уже випущених позик, визначення умов і випуску нових позик.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Дослідить основні функції державного кредиту, розкрийте його значення для економіки країни.
2. Оцініть структуру державного боргу України та методи ефективного управління ним.
3. Дослідить, які державні цінні папери використовуються в Україні та їх роль на фінансовому ринку.
4. Проаналізуйте, як рівень державного боргу впливає на сталий економічний розвиток України.
5. Дослідить сучасні практики управління державним боргом у світовій практиці та можливості їх впровадження в Україні.
6. Порівняйте особливості зовнішнього та внутрішнього боргу України. Як кожен із них впливає на економіку країни?
7. Визначте, як державні запозичення впливають на фінансування великих інфраструктурних проєктів.
8. Проаналізуйте можливі ризики для економіки України через зростання державного боргу та можливі шляхи їх мінімізації.
9. Досліджуйте різні форми державного кредиту, їх переваги та недоліки в контексті української економіки.
10. Оцініть тенденції розвитку ринку державних цінних паперів України та потенційні можливості для інвесторів.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке державний кредит, і які його основні функції?
2. Які форми державного кредиту існують і які з них використовуються в Україні?
3. Як структура державного боргу впливає на економічну стабільність країни?
4. Які основні інструменти ринку державних цінних паперів?
5. Які джерела фінансування є для покриття дефіциту державного бюджету?
6. Як держава може управляти своїм боргом, аби не допустити економічної кризи?
7. Які наслідки можуть виникнути внаслідок надмірного зростання державного боргу?
8. Що таке управління державним боргом, і як це впливає на бюджет країни?
9. Які чинники визначають ефективність ринку державних цінних паперів?
10. Який вплив має зовнішній борг на економіку держави?
11. Які переваги і недоліки внутрішнього боргу для економіки України?
12. Як державний борг України порівнюється з боргами інших країн?
13. Які державні запозичення можуть бути ефективними для розвитку економіки країни?
14. Як зовнішні позики впливають на курс національної валюти?
15. Які основні ризики існують на ринку державних цінних паперів?
16. Як управління державним боргом пов'язано зі сталим економічним

розвитком?

17. Які заходи можуть знижувати ризики, пов'язані з високим рівнем державного боргу?
18. Як державний борг може вплинути на фінансову політику країни?
19. Як інвестори оцінюють надійність державних цінних паперів?
20. Які чинники необхідно враховувати при формуванні стратегії державного кредитування?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Сутність державного кредиту та його вплив на економіку країни.
2. Види державного боргу та їх вплив на національну економіку.
3. Ринок державних цінних паперів: структура та функціонування.
4. Управління державним боргом: методи та стратегії.
5. Зовнішній та внутрішній борг: аналіз для України.
6. Ризики зростання державного боргу та шляхи їх мінімізації.
7. Вплив державного боргу на інвестиційний клімат країни.
8. Форми державного кредиту: порівняння та застосування в Україні.
9. Перспективи розвитку ринку державних цінних паперів в Україні.
10. Державні запозичення та інфраструктурні проекти.
11. Ефективність використання державних кредитів для фінансування соціальних програм.
12. Політика державних запозичень в умовах фінансової кризи.
13. Міжнародний досвід управління державним боргом.
14. Економічні наслідки надмірного державного боргу.
15. Аналіз стійкості державного боргу України в контексті міжнародних стандартів.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Проаналізуйте останні 5 років державного кредитування в Україні. Визначте, які функції державного кредиту (розподільча, регулююча, контрольна) найбільш яскраво проявилися в цей період. Обґрунтуйте свою відповідь конкретними прикладами та статистичними даними. Підготуйте презентацію з висновками про ефективність виконання державним кредитом своїх функцій.

Задача 2. Складіть порівняльну таблицю різних форм державного кредиту (внутрішній та зовнішній державний кредит, державні позики, казначейські позики, гарантії уряду, міжнародний кредит) за такими критеріями: джерела залучення коштів, терміни погашення, вартість обслуговування (відсоткові ставки), переваги та недоліки, вплив на економіку.

На основі проведеного аналізу запропонуйте оптимальну структуру державного кредиту для країни, що розвивається, в умовах економічної кризи.

Задача 3. На основі актуальних даних про структуру державного боргу України: Проаналізуйте співвідношення внутрішнього та зовнішнього боргу.

Визначте основних кредиторів та їх частку в загальній структурі боргу.

Дослідите валютну структуру боргу та оцініть пов'язані з нею ризики.

Проаналізуйте часову структуру боргу (короткостроковий, середньостроковий, довгостроковий).

Запропонуйте рекомендації щодо оптимізації структури державного боргу України з метою мінімізації ризиків.

Задача 4. Використовуючи наступні дані за останні 5 років:

- динаміка ВВП;
- обсяг державного боргу;
- витрати на обслуговування державного боргу;
- дефіцит державного бюджету;
- темпи інфляції.

Розрахуйте:

Відношення державного боргу до ВВП.

Відношення витрат на обслуговування державного боргу до доходів державного бюджету.

Індикатори боргової безпеки держави.

Індекс боргового навантаження.

Складіть графік погашення державного боргу та запропонуйте стратегію управління державним боргом на наступні 3 роки.

Задача 5. Розділіться на групи, які представлятимуть:

- Міністерство фінансів (емітент ОВДП).
- Національний банк (організатор торгів).
- Комерційні банки (первинні дилери).
- Інституційні інвестори (пенсійні фонди, страхові компанії).
- Фізичні особи (приватні інвестори).
- Іноземні інвестори.

Розіграйте процес емісії та розміщення ОВДП. Кожна група має обґрунтувати свої рішення щодо обсягів покупки/продажу, строків, доходності. Після завершення гри проаналізуйте результати та зробіть висновки про фактори, що впливають на ефективність функціонування ринку державних цінних паперів.

Задача 6. Оберіть 3-4 країни з різним рівнем економічного розвитку та різною борговою політикою. Дослідите вплив державного боргу на: темпи економічного зростання, інвестиційну активність, рівень інфляції, стабільність національної валюти, соціальні показники (рівень безробіття, доходи населення).

Визначте граничний рівень державного боргу для різних типів економік, перевищення якого призводить до негативних наслідків для сталого економічного розвитку. Обґрунтуйте свої висновки економетричними моделями.

Задача 7. Напишіть аналітичне есе (обсягом 5-7 сторінок) на тему «Боргова політика України в умовах глобальних викликів XXI століття». В есе необхідно:

Проаналізувати сучасні глобальні виклики (пандемія, військові конфлікти, кліматичні зміни, технологічні трансформації), що впливають на боргову політику держави. Визначити основні напрями реформування боргової політики України. Запропонувати інноваційні інструменти управління державним боргом.

Оцінити перспективи використання "зелених" облігацій та інших ESG-інструментів у борговій політиці України. Розробити рекомендації щодо забезпечення боргової стійкості в довгостроковій перспективі.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Що є сутністю державного кредиту?

- а) фінансування державних органів за рахунок приватних інвестицій;
- б) кредити, які надаються державі для виконання її фінансових зобов'язань;
- в) надання позик між державами для покриття бюджетних витрат;
- г) оформлення кредитів для фінансування підприємств державного сектора.

2. Що НЕ є функцією державного кредиту?

- а) залучення фінансових ресурсів для державного бюджету;
- б) підвищення ліквідності національної валюти;
- в) сприяння фінансуванню державних програм та проєктів;
- г) забезпечення стабільності державних фінансів.

3. Яка форма державного кредиту є основною?

- а) державні позики;
- б) центральні банківські кредити;
- в) кредити міжнародних фінансових установ;
- г) випуск державних цінних паперів.

4. Що належить до державного боргу?

- а) кошти, що надані державою як безвідсоткові позики;
- б) зобов'язання держави по виплаті пенсій та соціальних виплат;
- в) випущені державні облігації, які підлягають погашенню;
- г) державні субсидії місцевим бюджетам.

5. Як називаються документи, що дають право на отримання кредиту від держави?

- а) банківські кредити;
- б) державні облігації;
- в) облігації підприємств;
- г) приватні акції.

6. Яка з наведених характеристик є основною для державного боргу?

- а) виплата основної суми боргу лише через кілька десятиків років;
- б) вигода для приватних інвесторів;
- в) виплата через різні види державних зобов'язань;
- г) відсутність позик від міжнародних фінансових установ.

7. Що таке ринок державних цінних паперів?

- а) ринок, на якому продаються і купуються державні позики та облігації;
- б) ринок, на якому банки надають кредити державним господарського товариствам;
- в) ринок для продажу товарів і послуг, що належать державі;

г) ринок, де здійснюється торгівля облігаціями приватних компаній.

8. Як державний борг впливає на сталий економічний розвиток?

а) може сприяти стабільності національної економіки через залучення фінансових ресурсів;

б) високий рівень державного боргу може призвести до фінансових труднощів та обмеження економічного зростання;

в) відсутність державного боргу є основною умовою для сталого розвитку;

г) державний борг не впливає на сталий розвиток економіки.

9. Яким чином управління державним боргом сприяє економічному розвитку?

а) взаємодія з міжнародними фінансовими установами та зниження процентних ставок;

б) скорочення зовнішніх зобов'язань та ліквідація боргових зобов'язань держави

в) випуск нових цінних паперів для фінансування поточних витрат;

г) утримання рівня боргу на низькому рівні без значного фінансування інфраструктурних проєктів.

10. Яка з наступних характеристик державного кредиту є важливою для залучення інвестицій?

а) висока прибутковість державних облігацій;

б) надійність та стабільність фінансової системи країни;

в) державне забезпечення кредитів;

г) надання дешевих позик для всіх суб'єктів економіки.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Голюк В.Я. Фінанси, гроші та кредит: навч. посібн. Київ, 2017. 340 с.
2. Гроші та кредит: навч. посібн. / С.П. Стеценко, В.В. Титок, Н.В. Лисиця [та ін.]; Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ: КНУБА, 2024. 227 с.
3. Іванчук Н.В. Гроші і кредит: навч. посібн. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 332 с.
4. Коренюк П.І., Коренюк Л.В. Левандівський О.Т. Гроші і кредит: навч. посібн. Кам'янське : ДДТУ, 2019. 402 с.
5. Світлична В.Ю. Гроші і кредит: підручник. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. 191 с.
6. Суздальєва О. С. Гроші та кредит: навч. посібн. Київ: МДУ, 2024. 169 с.
7. Тимохова Г.Б. Фінанси, гроші та кредит: навч. посібн. Харків: НУА, 2018. 604 с.
8. Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?: навч. посібн. / Авт. кол.; Київ, 2019. 272 с.
9. Щетинін А.І. Гроші та кредит: навч. посібн. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2019. 163 с.

ТЕМА 21. ФОНДИ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ЦІЛЬОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 21.1. Сутність та класифікація цільових фондів.
- 21.2. Пенсійний фонд: джерела формування та напрями використання.
- 21.3. Фонди соціального страхування та їх роль.
- 21.4. Екологічні фонди як інструмент фінансування сталого розвитку.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

Державний фонд охорони навколишнього природного середовища – фонд, спрямований на фінансування екологічних програм і проєктів.

Державні цільові фонди – фонди, що формуються за рахунок конкретних податків чи зборів, інших обов'язкових платежів та використовуються на фінансування чітко визначених цілей.

Екологічний податок – основне джерело надходжень до екологічних фондів, що сплачується господарського товариствами за забруднення навколишнього середовища.

Екологічні фонди – фонди, призначені для фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів.

Єдиний соціальний внесок (ЄСВ) – консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Накопичувальна пенсійна система – система, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій.

Недержавні пенсійні фонди – фінансові установи, що накопичують пенсійні внески на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами.

Пенсійний фонд – централізований фонд, призначений для матеріального забезпечення громадян у старості, у випадку повної або часткової втрати працездатності, втрати годувальника.

Позабюджетні фонди – фонди грошових коштів, які мають цільове призначення і не включаються до державного бюджету.

Принцип цільового використання коштів – принцип, згідно з яким кошти фондів можуть бути використані лише на визначені законодавством цілі.

Солідарна пенсійна система – система, в якій пенсії виплачуються за рахунок внесків працюючого населення.

Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття – фонд, що забезпечує виплати на випадок безробіття та фінансування програм зайнятості.

Фонд соціального страхування – фонд, що здійснює страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування – фонди, що забезпечують соціальний захист громадян у разі хвороби, втрати працездатності, безробіття тощо.

Цільові фонди – фонди фінансових ресурсів, створені для фінансування конкретних соціально-економічних функцій і завдань держави.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Дайте визначення поняття «фонд фінансових ресурсів цільового призначення». Наведіть приклади таких фондів в Україні.
2. Побудуйте схему класифікації цільових фондів за джерелами формування, рівнем управління, функціональним призначенням та характером використання коштів.
3. Охарактеризуйте структуру Пенсійного фонду України. Які є основні джерела його формування?
4. Проаналізуйте напрями використання коштів Пенсійного фонду України за останні 3 роки (на основі відкритих статистичних даних або річних звітів).
5. Поясніть роль фондів соціального страхування у системі державного соціального забезпечення. Які ризики покриваються цими фондами?
6. Порівняйте функції та джерела фінансування таких фондів: Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та Фонд страхування на випадок безробіття.
7. Наведіть приклади проєктів або програм, які фінансувались за рахунок екологічних фондів в Україні. Який ефект вони мали на регіональний розвиток?
8. Проведіть аналіз ролі екологічних фондів у реалізації принципів сталого розвитку. Чи відповідає сучасна практика їх функціонування цим принципам?
9. Запропонуйте шляхи підвищення ефективності управління фондами цільового призначення в Україні.
10. Розробіть власну концепцію створення нового цільового фонду (наприклад, фонд підтримки молодіжного підприємництва), зазначивши джерела фінансування, мету, механізми розподілу коштів і очікувані результати.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке фонди фінансових ресурсів цільового призначення? Які їх основні ознаки?
2. Як класифікуються цільові фонди за функціональним призначенням та джерелами формування?
3. Якими є головні функції Пенсійного фонду України?
4. Назвіть основні джерела надходжень до Пенсійного фонду. Яку роль відіграють страхові внески?
5. Які види соціального страхування покриваються відповідними фондами в Україні?

6. У чому полягає економічна та соціальна роль фондів соціального страхування для населення?
7. Що таке екологічні фонди і з якою метою вони створюються?
8. Які є основні джерела фінансування екологічних фондів в Україні?
9. Як екологічні фонди сприяють досягненню цілей сталого розвитку? Наведіть приклади.
10. Які проблеми існують у сфері управління фондами цільового призначення в Україні та які можливі шляхи їх вирішення?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Цільові фонди: поняття, функції та роль у фінансовій системі держави.
2. Класифікація цільових фондів: підходи, критерії, приклади.
3. Пенсійний фонд України: структура, джерела фінансування та сучасні виклики.
4. Міжнародний досвід функціонування пенсійних фондів: уроки для України.
5. Фонди соціального страхування в Україні: функції, види та напрямки використання коштів.
6. Фінансова стабільність системи соціального страхування: ризики та напрями реформ.
7. Роль Фонду соціального страхування у забезпеченні прав застрахованих осіб.
8. Екологічні фонди в Україні: напрями діяльності та приклади реалізованих проєктів.
9. Цільові фонди як інструмент державного регулювання сталого розвитку.
10. Проблеми управління цільовими фондами в Україні та шляхи їх удосконалення.
11. Антикризове управління цільовими фондами в умовах військової та економічної нестабільності.
12. Цільові фонди в умовах децентралізації: роль місцевих екологічних і соціальних фондів.
13. Аналіз прозорості та ефективності використання коштів цільових фондів (на прикладі одного з фондів).
14. Цільові фонди як елемент фіскальної політики держави.
15. Напрями цифровізації у сфері управління цільовими фондами (е-послуги, звітність, моніторинг).

ЗАДАЧІ

Кейс 1. Створіть детальну класифікаційну схему цільових фондів фінансових ресурсів за різними ознаками:

- за правовим статусом (державні, місцеві, громадські, приватні);
- за характером діяльності (бюджетні, позабюджетні);
- за цільовим призначенням (соціальні, економічні, науково-дослідні, екологічні тощо);
- за джерелами формування коштів;
- за рівнем управління.

Для кожної категорії наведіть по 2-3 конкретних прикладів фондів, що функціонують в Україні. Порівняйте цю систему з класифікацією цільових фондів у 2-3 європейських країнах.

Кейс 2. На основі звітів Пенсійного фонду України та даних Державної служби статистики за останні 5 років:

Проаналізуйте динаміку та структуру доходів Пенсійного фонду. Визначте основні фактори, що впливають на формування ресурсів фонду. Дослідите структуру видатків фонду за категоріями отримувачів та видами пенсійних виплат. Розрахуйте показники фінансової стійкості фонду. Оцініть рівень дефіциту/профіциту Пенсійного фонду та джерела його покриття. Зробіть висновки щодо ефективності функціонування Пенсійного фонду України та запропонуйте заходи з удосконалення механізму його фінансування.

Кейс 3. Використовуючи актуальні дані про пенсійну систему України:

Розрахуйте розмір майбутньої пенсії для особи з різним рівнем заробітної плати (мінімальна, середня, висока) та різним страховим стажем (20, 30, 40 років).

Порівняйте розмір пенсій у солідарній системі та за умови участі особи в недержавному пенсійному забезпеченні. Спрогнозуйте рівень доходів Пенсійного фонду на наступні 5 років з урахуванням демографічних трендів, рівня зайнятості та середньої заробітної плати. Запропонуйте оптимальну індивідуальну стратегію пенсійного забезпечення для різних вікових категорій громадян.

Кейс 4. Вивчіть досвід реформування системи соціального страхування у країнах ЄС (на прикладі 2-3 країн). На основі проведеного аналізу:

Визначте основні проблеми функціонування фондів соціального страхування в Україні. Запропонуйте модель реформування системи соціального страхування в Україні з урахуванням міжнародного досвіду. Розробіть дорожню карту впровадження запропонованих змін. Оцініть потенційний економічний та соціальний ефект від реалізації запропонованих реформ.

Представте результати у формі презентації та обґрунтуйте свої рекомендації.

Кейс 5. Розробіть проєкт створення місцевого екологічного фонду для вирішення конкретної екологічної проблеми у вашому регіоні. Проєкт має включати:

- обґрунтування необхідності створення фонду та визначення його цілей;
 - розробку організаційної структури управління фондом;
 - визначення джерел формування ресурсів фонду (екологічні податки, штрафи, добровільні внески, гранти тощо);
 - розробку механізму розподілу та використання коштів фонду;
 - визначення індикаторів ефективності функціонування фонду;
 - розрахунок економічного, соціального та екологічного ефектів від реалізації проєктів, що фінансуватимуться фондом.
- Презентуйте проєкт у формі бізнес-плану.

Кейс 6. Напишіть аналітичне есе (обсягом 5-7 сторінок) на тему «Інноваційні фінансові інструменти забезпечення сталого розвитку: глобальні тренди та можливості для України». В есе необхідно:

Проаналізувати сучасні глобальні тренди у сфері фінансування сталого розвитку (зелені облігації, соціальні облігації, кліматичні фонди, ESG-інвестування).

Оцінити потенціал використання інноваційних фінансових інструментів в Україні. Запропонувати модель інтеграції екологічних фондів у національну фінансову систему. Розробити рекомендації щодо створення ефективного механізму фінансування проєктів сталого розвитку в Україні. Обґрунтуйте свої пропозиції конкретними прикладами успішних практик та статистичними даними.

ДІЛОВА ГРА. Здобувачі розподіляються на групи, кожна з яких представляє правління одного з фондів соціального страхування:

1. Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві.
2. Фонд соціального страхування на випадок безробіття.
3. Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Кожна група отримує умовний бюджет та набір проблемних ситуацій, з якими стикається фонд (дефіцит ресурсів, збільшення кількості страхових випадків, зміни в законодавстві тощо).

Завдання груп:

1. Розробити стратегію управління фондом на наступний рік.
2. Обґрунтувати структуру доходів та видатків фонду.
3. Запропонувати заходи з підвищення ефективності використання коштів.
4. Розробити систему контролю за цільовим використанням коштів фонду.

Після презентації рішень кожної групи провести колективне обговорення та визначити найбільш ефективні підходи до управління фондами соціального страхування.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Які фонди фінансових ресурсів належать до позабюджетних фондів цільового призначення?

- а) фонди місцевих бюджетів;
- б) резервний фонд Кабінету Міністрів України;
- в) Пенсійний фонд України;
- г) фонд оплати праці господарського товариства.

2. Головним джерелом формування Пенсійного фонду України є:

- а) добровільні внески фізичних осіб;
- б) надходження від приватизації державного майна;
- в) єдиний соціальний внесок;
- г) дивіденди від акцій державних підприємств.

3. За рівнем управління цільові фонди поділяються на:

- а) економічні та соціальні;
- б) постійні та тимчасові;
- в) державні, регіональні та місцеві;

г) бюджетні та позабюджетні.

4. Що НЕ є напрямом використання коштів Фонду соціального страхування в Україні?

- а) виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності;
- б) фінансування пенсій за вислугу років;
- в) виплата допомоги по вагітності та пологах;
- г) оплата лікування в реабілітаційних відділеннях.

5. Основним принципом функціонування екологічних фондів є:

- а) цільове використання коштів на природоохоронні заходи;
- б) накопичення коштів для майбутніх поколінь;
- в) підтримка розвитку промисловості;
- г) фінансування соціальних програм.

6. Які кошти складають основу формування Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття?

- а) відрахування від податку на прибуток підприємств;
- б) частина єдиного соціального внеску;
- в) кошти з державного бюджету на соціальні програми;
- г) добровільні внески благодійних організацій.

7. За якою ознакою цільові фонди класифікуються на бюджетні та позабюджетні?

- а) за правовим статусом;
- б) за цільовим призначенням;
- в) за характером діяльності;
- г) за джерелами формування коштів.

8. Яка основна функція Пенсійного фонду України?

- а) інвестування в розвиток економіки;
- б) фінансування державних програм;
- в) фінансове забезпечення пенсійних виплат;
- г) перерозподіл доходів між галузями економіки.

9. Кошти екологічних фондів НЕ можуть використовуватися для:

- а) ліквідації наслідків екологічних катастроф;
- б) реалізації природоохоронних заходів;
- в) погашення заборгованості з пенсійних виплат;
- г) фінансування екологічних досліджень.

10. Які з перелічених фондів відносяться до фондів соціального страхування?

- а) стабілізаційний фонд;
- б) Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності;
- в) резервний фонд державного бюджету;
- г) фонд розвитку підприємництва.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Стойко О.Я., Дема Д.І. Фінанси: підручник / за ред. О.Я. Стойка. 2-ге вид. перероб. і доп. Житомир: Поліський університет, 2024. 317 с.
2. Тимохова Г.Б. Фінанси, гроші та кредит: навч. посібн. Харків: Вид-во НУА, 2018. 604 с.
3. Фінансове право України: навч. посібн. / М.В. Ковалів, С.С. Єсімов, І.М. Проць, Р.М. Скриньковський, Ю.Р. Лозинський. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с.

ТЕМА 22. ФІНАНСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 22.1. Сутність та функції фінансів домогосподарств.
- 22.2. Доходи та витрати домогосподарств: структура та динаміка.
- 22.3. Заощадження домогосподарств та їх інвестиційний потенціал.
- 22.4. Фінансова поведінка домогосподарств у контексті сталого споживання.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

Бюджет домогосподарства – план формування та використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення життєдіяльності членів домогосподарства.

Витрати домогосподарств – фінансові ресурси, що спрямовуються на придбання товарів і послуг для задоволення потреб членів домогосподарства.

Вторинні доходи – соціальні трансферти, субсидії, стипендії та інші доходи, отримані в процесі перерозподілу.

Домогосподарство – економічна одиниця, що складається з однієї або кількох осіб, які спільно проживають, ведуть спільне господарство та розподіляють доходи для задоволення матеріальних і духовних потреб.

Доходи домогосподарств – сукупність надходжень грошових коштів та матеріальних благ, які отримують члени домогосподарства в результаті економічної діяльності.

Заощадження домогосподарств – частина доходу, яка не використовується на поточне споживання і зберігається для майбутніх витрат або інвестування.

Мотиви заощаджень – накопичувальний, страховий, спекулятивний, інвестиційний мотиви, що спонукають домогосподарства до формування заощаджень.

Неспоживчі витрати – витрати на сплату податків, внесків на соціальне страхування, заощадження, інвестиції тощо.

Номінальні доходи – доходи домогосподарств у грошовому виразі без урахування зміни цін.

Первинні доходи – доходи від зайнятості (заробітна плата) та доходи від власності (дивіденди, відсотки, рента).

Реальні доходи – доходи домогосподарств з урахуванням зміни цін та тарифів, що відображають купівельну спроможність.

Споживчі витрати – витрати на придбання товарів і послуг для поточного споживання.

Стале споживання – раціональне та відповідальне використання ресурсів, яке задовольняє потреби сьогодення без шкоди для майбутніх поколінь.

Фінанси домогосподарств – економічні відносини з приводу формування, розподілу та використання фінансових ресурсів для забезпечення умов життя членів господарства та їх відтворення.

Фінансова безпека домогосподарства – стан захищеності фінансових інтересів домогосподарства від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Фінансова грамотність – рівень знань та навичок у сфері фінансів, що дозволяє приймати обґрунтовані фінансові рішення.

Фінансова поведінка домогосподарств – діяльність членів домогосподарства щодо розпорядження фінансовими ресурсами, прийняття фінансових рішень та реалізації фінансових стратегій.

Фінансові активи домогосподарств – грошові кошти, цінні папери, депозитні рахунки та інші фінансові інструменти, якими володіють домогосподарства.

Функції фінансів домогосподарств – розподільча, відтворювальна, регулююча, інвестиційна та контрольна функції, що забезпечують фінансову діяльність домашніх господарств.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Дайте визначення фінансів домогосподарств. Які функції вони виконують у системі національних фінансів?
2. Охарактеризуйте основні джерела доходів домогосподарств в Україні. Як змінилася їх структура за останні 5 років?
3. Складіть умовний бюджет середнього українського домогосподарства на місяць. Визначте частку обов'язкових та дискреційних витрат.
4. Порівняйте структуру витрат домогосподарств України з домогосподарствами однієї з країн ЄС. Які особливості ви помітили?
5. Поясніть поняття «заощадження домогосподарств». Які чинники впливають на рівень заощаджень в Україні?
6. Оцініть інвестиційний потенціал українських домогосподарств. Які форми інвестування для них є найпривабливішими та чому?
7. Дослідіть зміну частки заощаджень у структурі доходів домогосподарств під час кризових періодів (наприклад, COVID-19, повномасштабна війна).
8. Охарактеризуйте типові моделі фінансової поведінки домогосподарств. Як вони впливають на сталий розвиток та споживання?
9. Розробіть рекомендації для підвищення фінансової грамотності домогосподарств як інструменту сталого споживання.
10. Складіть план фінансового оздоровлення для домогосподарства з низьким рівнем доходу: як оптимізувати витрати, збільшити доходи, формувати заощадження.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке фінанси домогосподарств? Які функції вони виконують у національній економіці?
2. Які є основні джерела доходів домогосподарств? Як класифікуються їхні витрати?
3. Як змінилася структура доходів і витрат українських домогосподарств протягом останніх років?
4. У чому полягає відмінність між обов'язковими та дискреційними витратами домогосподарства?
5. Що таке заощадження домогосподарства? Якими є їх основні цілі?

6. Які чинники впливають на рівень заощаджень у домогосподарствах? Наведіть приклади.
7. Які форми інвестування доступні домогосподарствам? Які з них є найпопулярнішими в Україні?
8. Що означає термін "фінансова поведінка домогосподарства"? Які її основні моделі?
9. Як фінансова поведінка домогосподарств пов'язана з концепцією сталого споживання?
10. Яку роль відіграє фінансова грамотність у формуванні ефективного управління фінансами домогосподарств?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Фінанси домогосподарств як складова національної фінансової системи.
2. Доходи домогосподарств: структура, джерела та сучасні тенденції в Україні.
3. Аналіз витрат домогосподарств: обов'язкові, дискреційні та інвестиційні витрати.
4. Особистий фінансовий план: методика складання та приклади для різних типів домогосподарств.
5. Заощадження домогосподарств: мотиви, інструменти та бар'єри.
6. Інвестиційна активність домогосподарств в Україні: сучасний стан та перспективи.
7. Поведінкові фінанси: як емоції та звички впливають на фінансові рішення домогосподарств.
8. Фінансова грамотність як основа ефективного управління особистими фінансами.
9. Сталий стиль життя: як домогосподарства можуть сприяти сталому споживанню.
10. Фінансові ризики домогосподарств та стратегії їх мінімізації.
11. Вплив воєнного стану та економічної нестабільності на фінансову поведінку домогосподарств.
12. Роль цифрових технологій у фінансовому управлінні домогосподарствами (банківські додатки, фінансові трекери тощо).
13. Порівняльний аналіз структури доходів і витрат домогосподарств України та країн ЄС.
14. Психологія споживання: чому домогосподарства витрачають більше, ніж заробляють.
15. Фінансове оздоровлення домогосподарства: покрокова стратегія виходу з боргової ями.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Проведіть порівняльний аналіз різних наукових підходів до визначення сутності фінансів домогосподарств. На основі проведеного аналізу:

1. Сформулюйте власне визначення поняття «фінанси домогосподарств».
2. Визначте основні функції фінансів домогосподарств (розподільча,

регулююча, контрольна, інвестиційна тощо) та проілюструйте їх конкретними прикладами.

3. Розкрийте взаємозв'язок між фінансами домогосподарств та іншими ланками фінансової системи (державними фінансами, фінансами підприємств, фінансовим ринком).

4. Проаналізуйте роль домогосподарств у розвитку національної економіки. Представити результати у формі аналітичного звіту обсягом 4-5 сторінок.

Задача 2. На основі статистичних даних за останні 5 років проаналізуйте структуру та динаміку доходів домогосподарств в Україні:

1. Визначте основні джерела доходів домогосподарств та їх частку в загальній структурі доходів.

2. Проаналізуйте динаміку змін номінальних та реальних доходів домогосподарств.

3. Порівняйте структуру доходів домогосподарств у різних регіонах України.

4. Дослідіть вплив соціально-економічних факторів (інфляція, рівень безробіття, карантинні обмеження тощо) на доходи домогосподарств.

5. Порівняйте структуру доходів домогосподарств України та розвинених країн ЄС.

За результатами аналізу підготуйте презентацію з графіками та діаграмами, які наочно демонструють основні тенденції та закономірності.

Задача 3. Складіть детальний фінансовий план (бюджет) домогосподарства на місяць та рік для:

1. Молодій сім'ї без дітей (двоє працюючих).

2. Сім'ї з двома дітьми (один з подружжя не працює).

3. Пенсіонерів.

У бюджеті потрібно передбачити:

1. Усі джерела доходів та їх прогнозовані суми.

2. Деталізовану структуру витрат (обов'язкові платежі, продукти харчування, комунальні послуги, транспорт, одяг, освіта, відпочинок, медичні послуги тощо).

3. Формування резервного фонду (на непередбачувані витрати).

4. План заощаджень.

5. Можливості для інвестування.

Розрахуйте коефіцієнти фінансової стійкості домогосподарства та запропонуйте рекомендації щодо оптимізації бюджету.

Задача 4. Використовуючи дані Державної служби статистики України:

1. Проаналізуйте структуру витрат домогосподарств за останні 5 років.

2. Дослідіть зміни в структурі споживчих витрат (продовольчі товари, непродовольчі товари, послуги).

3. Визначте частку обов'язкових платежів у загальній структурі витрат.

4. Порівняйте структуру витрат домогосподарств різних соціально-економічних груп (за рівнем доходу, за місцем проживання, за складом сім'ї).

5. Розрахуйте коефіцієнт Енгеля та оцініть рівень добробуту домогосподарств в Україні.

На основі проведеного аналізу підготуйте доповідь про основні тенденції у споживчій поведінці українських домогосподарств та фактори, що на неї впливають.

Задача 5. Проведіть дослідження заощаджувальної поведінки домогосподарств:

1. Проаналізуйте динаміку та структуру заощаджень домогосподарств в Україні.
2. Визначте основні мотиви заощаджень (придбання товарів довготривалого користування, навчання дітей, пенсійне забезпечення, непередбачувані витрати тощо).
3. Дослідите форми заощаджень (банківські депозити, цінні папери, валюта, нерухомість, золото тощо) та фактори, що впливають на їх вибір.
4. Оцініть інвестиційний потенціал заощаджень домогосподарств та можливості його реалізації в сучасних умовах.
5. Розробіть рекомендації щодо стимулювання трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиційні ресурси.

Результати дослідження представте у формі наукової статті.

Задача 6. Проаналізуйте кейси (реальні або змодельовані) різних типів домогосподарств:

1. Домогосподарство з високим рівнем екологічної свідомості.
2. Домогосподарство з традиційною моделлю споживання.
3. Домогосподарство з орієнтацією на демонстративне споживання.

Для кожного кейсу:

1. Опишіть модель фінансової поведінки та споживчі пріоритети.
2. Проаналізуйте структуру витрат з точки зору принципів сталого споживання.
3. Оцініть вплив споживчої поведінки на навколишнє середовище та соціальне благополуччя.
4. Розрахуйте "екологічний слід" домогосподарства.
5. Запропонуйте заходи з оптимізації споживчої поведінки в напрямку сталого розвитку.

За результатами аналізу підготуйте порівняльну таблицю та сформулюйте рекомендації щодо формування моделі сталого споживання домогосподарств в Україні.

Задача 7. Розробіть особисту фінансову стратегію на 5-10 років, яка має включати:

1. Аналіз поточного фінансового стану (доходи, витрати, активи, пасиви).
2. Визначення фінансових цілей (короткострокових, середньострокових, довгострокових).
3. Розробку плану досягнення кожної цілі з визначенням необхідних ресурсів та термінів.
4. Стратегію управління доходами та витратами.

5. План формування та управління заощадженнями.
6. Інвестиційну стратегію з урахуванням рівня ризику та очікуваної дохідності.
7. Систему захисту від фінансових ризиків (страхування, резервні фонди).
8. Методи контролю за виконанням фінансової стратегії та критерії її коригування.

Представте проєкт у вигляді детального плану з розрахунками та обґрунтуванням прийнятих рішень.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Яка з перелічених функцій НЕ є функцією фінансів домогосподарств?

- а) розподільча;
- б) регулююча;
- в) контрольна;
- г) емісійна.

2. Які доходи домогосподарств відносяться до первинних?

- а) пенсії та стипендії;
- б) заробітна плата та підприємницький дохід;
- в) соціальні допомоги та субсидії;
- г) спадщина та страхові відшкодування.

3. Основною метою фінансового планування домогосподарства є:

- а) максимізація споживання;
- б) мінімізація витрат;
- в) збалансування доходів і витрат та досягнення фінансових цілей;
- г) акумулювання всіх доходів на банківських рахунках.

4. Коефіцієнт Енгеля, що використовується для аналізу фінансів домогосподарств, відображає:

- а) співвідношення між заощадженнями та доходами;
- б) частку витрат на продукти харчування у загальних витратах;
- в) рівень закредитованості домогосподарства;
- г) співвідношення між активами та пасивами домогосподарства.

5. Яке визначення найточніше відображає сутність фінансів домогосподарств?

- а) сукупність грошових коштів, що є у розпорядженні сім'ї;
- б) економічні відносини з формування та використання фондів грошових коштів для забезпечення потреб членів домогосподарства;
- в) банківські депозити та інші заощадження членів домогосподарства;
- г) сукупність доходів від трудової діяльності членів домогосподарства.

6. Фінансова стійкість домогосподарства визначається:

- а) виключно рівнем доходів;
- б) співвідношенням між доходами та обов'язковими платежами;
- в) наявністю заощаджень на банківському рахунку;
- г) здатністю підтримувати бажаний рівень життя та виконувати фінансові зобов'язання за умов змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

7. Які з перелічених факторів найбільше впливають на структуру витрат домогосподарств?

- а) рівень доходів та соціально-демографічний склад;
- б) географічне розташування та клімат;
- в) політична ситуація в країні;
- г) рівень розвитку транспортної інфраструктури.

8. *Трансформація заощаджень домогосподарств в інвестиції відбувається через:*

- а) збільшення споживчих витрат;
- б) придбання товарів тривалого користування;
- в) використання фінансових посередників (банки, страхові компанії, інвестиційні фонди);
- г) надання благодійної допомоги.

9. *Яка модель споживчої поведінки домогосподарств найбільше відповідає принципам сталого розвитку?*

- а) демонстративне споживання;
- б) максимізація споживання;
- в) відповідальне споживання з урахуванням екологічних та соціальних наслідків;
- г) мінімальне споживання для забезпечення базових потреб.

10. *Диверсифікація інвестиційного портфеля домогосподарства передбачає:*

- а) вкладення всіх коштів в один найбільш прибутковий актив;
- б) розподіл коштів між різними видами активів для зниження ризику;
- в) зберігання всіх заощаджень у вигляді готівки;
- г) витрачання всіх доходів на споживання без формування заощаджень.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Слободянюк О.В., Котлубай В.О., Лазарева Г.Ю., Примаченко І. Ф. Фінанси, гроші, кредит: методичні рекомендації та завдання для проведення практичних занять для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 073 «Менеджмент». Одеса: НУ «Одеська юридична академія». 2021. 106 с.
2. Стойко О.Я., Дема Д.І. Фінанси: підручник / за ред. О. Я. Стойка. 2-ге вид. перероб. і доп. Житомир: Поліський університет, 2024. 317 с.
3. Тимохова Г.Б. Фінанси, гроші та кредит: навч. посібн. Харків: Вид-во НУА, 2018. 604 с.
4. Фінанси у схемах і таблицях: навч. посібн. для студ. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / Булавинець В.М., Горин В.П., Сидор І.П.]; за заг. ред. В.П. Горина. Тернопіль: Вектор, 2017. 181 с.
Фінанси: навч. посібн.: експрес курс / Волохова І.С., Шикіна Н.А., Волкова О.Г. та ін. за заг. ред. Волохової І.С. Харків: ПромАрт, 2018. 262 с.

ТЕМА 23. МІЖНАРОДНІ ФІНАНСИ

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 23.1. Сутність та структура міжнародних фінансів.
- 23.2. Міжнародні фінансові організації та їх роль.
- 23.3. Міжнародні фінансові ринки та їх інструменти.
- 23.4. Зелені фінанси в системі міжнародних фінансових відносин.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

Банк міжнародних розрахунків (БМР) – міжнародна фінансова організація, що сприяє міжнародному валютному та фінансовому співробітництву центральних банків.

Глобальні депозитарні розписки (GDR) – цінні папери, випущені за межами країни емітента, що підтверджують право власності на певну кількість акцій іноземної компанії.

Група Світового банку – міжнародна фінансова інституція, що складається з п'яти установ і спрямована на економічний розвиток та зменшення бідності у світі.

Єврооблігації – міжнародні облігації, номіновані у валюті, відмінній від валюти країни емітента, та розміщені на міжнародних фінансових ринках.

«Зелені» облігації – боргові цінні папери, кошти від емісії яких спрямовуються виключно на фінансування екологічних проєктів.

«Зелені» фінанси – фінансові інструменти та інвестиції, спрямовані на реалізацію екологічно стійких проєктів та ініціатив.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) – основна кредитна установа Групи Світового банку, що надає довгострокові кредити країнам для структурної перебудови економіки.

Міжнародний валютний ринок – ринок, на якому здійснюються операції з купівлі-продажу валют і валютних цінностей.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) – спеціалізована установа ООН, що сприяє міжнародному валютному співробітництву, забезпечує фінансову стабільність та надає фінансову допомогу країнам-членам.

Міжнародний ринок капіталів – ринок, що об'єднує міжнародний кредитний ринок та міжнародний ринок цінних паперів.

Міжнародний фінансовий моніторинг – система заходів щодо запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму на міжнародному рівні.

Міжнародні кліматичні фонди – фонди, спрямовані на фінансування заходів з адаптації до зміни клімату та пом'якшення її наслідків.

Міжнародні фінанси – сукупність економічних відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів у процесі міжнародної економічної діяльності.

Міжнародні фінансові організації – інституції, створені для регулювання міжнародних фінансових відносин, надання фінансової допомоги та консультацій з фінансових питань.

Міжнародні фінансові потоки – рух фінансових ресурсів між суб'єктами світової економіки, зумовлений проведенням операцій з товарами, послугами та капіталом.

Міжнародні фінансові ринки – глобальний простір, де відбувається торгівля фінансовими активами між суб'єктами різних країн.

Офшорні фінансові центри – юрисдикції з пільговим режимом оподаткування та регулювання для нерезидентів.

Світова фінансова система – сукупність міжнародних фінансових інституцій, міжнародних фінансових ринків та механізмів регулювання міжнародних фінансових потоків.

Сталі фінансові інвестиції – інвестиції, що враховують екологічні, соціальні фактори та принципи корпоративного управління (ESG-фактори).

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Розкрийте сутність поняття «міжнародні фінанси». Які основні елементи входять до їх структури?
2. Побудуйте схему структури міжнародних фінансів, відобразивши ключові суб'єкти та потоки фінансових ресурсів.
3. Складіть короткий огляд діяльності однієї з міжнародних фінансових організацій (наприклад, МВФ, Світовий банк, ЄБРР): цілі, інструменти, участь України.
4. Порівняйте функції та напрями роботи Міжнародного валютного фонду та Світового банку. Яка з організацій має більше впливу на країни, що розвиваються?
5. Проаналізуйте роль міжнародних фінансових організацій у підтримці України під час війни. Які інструменти фінансування були використані?
6. Охарактеризуйте основні типи міжнародних фінансових ринків: валютний, кредитний, фондовий, страховий. Які інструменти на них обертаються?
7. Дослідіть динаміку розвитку одного з міжнародних фінансових ринків (наприклад, FOREX або глобального ринку облігацій) за останні 5 років.
8. Поясніть поняття "зелені фінанси". Які інструменти зеленого фінансування використовуються на міжнародному рівні?
9. Наведіть приклади міжнародних програм або ініціатив, спрямованих на розвиток зелених фінансів. Яку роль відіграють у цьому міжнародні організації?
10. Розробіть аналітичну записку (1–2 сторінки) на тему: «Перспективи розвитку зелених фінансів в Україні в контексті євроінтеграції».

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке міжнародні фінанси? Які суб'єкти беруть участь у міжнародних фінансових відносинах?
2. З яких основних елементів складається структура міжнародних фінансів?
3. Яку роль відіграють міжнародні фінансові організації у стабілізації світової економіки?
4. Назвіть основні функції Міжнародного валютного фонду (МВФ) та поясніть

принципи його взаємодії з країнами-членами.

5. Чим відрізняється діяльність Світового банку від МВФ? Які проекти в Україні фінансував Світовий банк?
6. Що таке міжнародні фінансові ринки? Які основні інструменти на них обертаються?
7. Які є особливості функціонування валютного ринку (FOREX)? Як формується валютний курс?
8. У чому полягає сутність зелених фінансів? Які завдання вони покликані вирішувати?
9. Які міжнародні інструменти підтримки зеленого фінансування ви знаєте? Наведіть приклади.
10. Чому зелена трансформація фінансового сектора є важливою у глобальному контексті? Як це впливає на країни, що розвиваються?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Міжнародні фінанси: сутність, структура та роль у глобальній економіці.
2. Еволюція міжнародної фінансової системи: ключові етапи та сучасні тенденції.
3. Міжнародний валютний фонд: структура, функції та співпраця з Україною.
4. Світовий банк і його програми розвитку: вплив на економіки країн, що розвиваються.
5. Роль Європейського банку реконструкції та розвитку у фінансуванні трансформаційних процесів.
6. Глобальні фінансові ринки: класифікація, учасники та основні інструменти.
7. Валютний ринок (FOREX): принципи функціонування, ризики та можливості.
8. Глобальні ринки цінних паперів: тенденції, інститути та регулювання.
9. Зелені фінанси як інструмент забезпечення сталого розвитку у світі.
10. Зелені облігації: механізм, приклади емісій та перспективи розвитку.
11. Міжнародні ініціативи у сфері кліматичного фінансування: ООН, ЄС, Світовий банк.
12. Фінансові інструменти для переходу до «зеленої» економіки: міжнародний досвід.
13. Участь України в глобальних фінансових програмах: можливості та виклики.
14. Механізми підтримки країн у кризових ситуаціях з боку міжнародних фінансових організацій.
15. Перспективи інтеграції України у міжнародну фінансову систему післявоєнного відновлення.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Підготуйте аналітичний звіт, який включає:

1. Визначення поняття «міжнародні фінанси» за різними науковими підходами.
2. Схематичне зображення структури міжнародних фінансів (з детальним описом кожного елемента).

3. Характеристику основних суб'єктів міжнародних фінансових відносин: держави та національні фінансові системи, міжнародні організації, транснаціональні корпорації, міжнародні фінансові інституції, інституційні інвестори.
 4. Аналіз сучасних тенденцій розвитку міжнародних фінансів під впливом глобалізації.
 5. Оцінку місця України в системі міжнародних фінансів.
- Обсяг звіту: 6-8 сторінок з графічними матеріалами.

Задача 2. Оберіть дві міжнародні фінансові організації з різних груп:

1. Група Світового банку (МБРР, МАР, МФК, БАГІ, МЦУІС).
2. МВФ.
3. Регіональні банки розвитку (ЄІБ, ЄБРР, АзБР, АфБР тощо).
4. Банк міжнародних розрахунків.

Для кожної організації проаналізуйте:

1. Історію створення та еволюцію діяльності.
2. Організаційну структуру та механізм прийняття рішень.
3. Основні напрями діяльності та інструменти фінансування.
4. Портфель проєктів за останні 5 років (обсяги, географія, секторальний розподіл).
5. Співпрацю з Україною (проєкти, програми, обсяги фінансування).
6. Ефективність діяльності та критичну оцінку впливу на економіку країн-реципієнтів.

Підготуйте презентацію та запропонуйте рекомендації щодо вдосконалення співпраці України з цими організаціями.

Задача 3. Проведіть комплексне дослідження одного з міжнародних фінансових ринків (за вибором): міжнародний валютний ринок (Forex), міжнародний ринок боргових цінних паперів, міжнародний ринок акцій, міжнародний ринок деривативів, міжнародний ринок страхових послуг.

У дослідженні висвітліть:

1. Структуру та особливості функціонування обраного ринку.
2. Основних учасників та їх роль.
3. Ключові інструменти та операції.
4. Механізми ціноутворення.
5. Динаміку розвитку за останні 10 років (обсяги, географічна структура).
6. Сучасні тенденції та проблеми розвитку.
7. Вплив цифровізації та фінтех-інновацій на функціонування ринку.
8. Рівень і перспективи інтеграції України в даний сегмент міжнародного фінансового ринку.

За результатами дослідження підготуйте аналітичну записку обсягом 8-10 сторінок.

Задача 4. Проаналізуйте динаміку та поточний стан таких міжнародних фінансових інструментів:

- Єврооблігації (на прикладі суверенних єврооблігацій 3-х країн).

- Акції провідних міжнародних компаній (наприкладі 5 компаній з різних секторів економіки).
- Валютні пари (EUR/USD, GBP/USD, USD/JPY).
- Міжнародні індекси (S&P 500, FTSE 100, Nikkei 225).
- Товарні ф'ючерси (нафта, золото, зернові).

Для кожного інструменту:

- Побудуйте графіки динаміки ціни/курсу/значення за останні 3 роки.
- Проаналізуйте ключові фактори, що впливали на зміни в різні періоди.
- Оцініть рівень волатильності та ризику.
- Розрахуйте основні показники дохідності.
- Запропонуйте прогноз подальшої динаміки на наступні 6 місяців.

Результати оформіть у вигляді інвестиційного огляду з рекомендаціями.

Задача 5. Дослідите розвиток ринку зелених фінансів у світі, включаючи:

1. Аналіз понятійного апарату та основних концепцій зелених фінансів.
2. Дослідження структури та обсягів глобального ринку зелених фінансів.
3. Аналіз основних інструментів зеленого фінансування: «зелені» облігації; «зелені» кредити; кліматичні фонди; ESG-інвестиції; інші інноваційні інструменти.
4. Аналіз ролі міжнародних фінансових організацій у розвитку зелених фінансів.
5. Дослідження стандартів та систем сертифікації зелених фінансових інструментів.
6. Оцінку потенціалу розвитку зелених фінансів в Україні.
7. Розробку пропозицій щодо стимулювання розвитку ринку зелених фінансів в Україні.

Результати дослідження оформіть у вигляді наукової статті обсягом 10-12 сторінок.

Задача 6. Розробіть проєкт міжнародного фінансового механізму для досягнення однієї з Цілей сталого розвитку ООН (за вибором). Проєкт має включати:

1. Обґрунтування актуальності проблеми та аналіз існуючих фінансових механізмів у цій сфері.
2. Розробку інноваційної моделі залучення та розподілу фінансових ресурсів.
3. Визначення потенційних джерел фінансування (міжнародні організації, уряди, приватний сектор, краудфандинг тощо).
4. Розробку фінансових інструментів (облігації, кредити, гранти, страхові продукти тощо).
5. Створення механізмів управління, моніторингу та оцінки ефективності.
6. Оцінку потенційних ризиків та шляхів їх мінімізації.
7. Розрахунок очікуваних соціальних, економічних та екологічних ефектів.
8. Дорожню карту впровадження проєкту.

Проєкт представите у формі бізнес-плану та презентації.

ДІЛОВА ГРА. Проводимо ділову гру «Міжнародні переговори з фінансування сталого розвитку». Здобувачі розподіляються на групи, які представляють:

1. Уряд країни, що розвивається (2-3 країни).
2. Міжнародні фінансові організації (МВФ, Світовий банк, ЄБРР).
3. Приватних інвесторів (інвестиційні фонди, банки).
4. Неурядові організації (екологічні, правозахисні).

Сценарій гри: країни, що розвиваються, потребують фінансування для проєктів сталого розвитку (відновлювана енергетика, адаптація до змін клімату, соціальні проєкти).

Завдання учасників:

1. Розробити стратегію переговорів та підготувати презентацію проєктів (для країн).
2. Сформулювати умови фінансування та вимоги (для фінансових організацій та інвесторів).
3. Розробити систему моніторингу та оцінки ефективності проєктів (для неурядових організацій).
4. Провести переговори та досягти угоди щодо фінансування проєктів.

Після завершення гри проводиться аналіз результатів та обговорення ключових факторів успіху міжнародних фінансових переговорів.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Міжнародні фінанси – це:

- а) сукупність валютних ресурсів усіх країн світу;
- б) система економічних відносин, пов'язаних з формуванням та використанням грошових фондів у сфері міжнародних економічних зв'язків;
- в) система управління фінансовими потоками міжнародних організацій;
- г) фінансові ресурси транснаціональних корпорацій.

2. До основних суб'єктів міжнародних фінансових відносин НЕ належать:

- а) міжнародні фінансові організації;
- б) транснаціональні корпорації;
- в) домогосподарства;
- г) національні уряди.

3. Яка з перелічених організацій НЕ входить до Групи Світового банку?

- а) Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР);
- б) Міжнародний валютний фонд (МВФ);
- в) Міжнародна фінансова корпорація (МФК);
- г) Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ).

4. Основним призначенням МВФ є:

- а) фінансування проєктів розвитку інфраструктури;
- б) надання технічної допомоги країнам, що розвиваються;
- в) забезпечення стабільності міжнародної валютної системи та сприяння міжнародній торгівлі;
- г) фінансування приватного сектору в країнах, що розвиваються.

5. Яка з перелічених валют НЕ входить до кошика SDR (спеціальних прав запозичення)?

- а) долар США;

- б) євро;
 - в) швейцарський франк;
 - г) китайський юань.
6. *Найбільшим сегментом міжнародного фінансового ринку за обсягом операцій є:*
- а) міжнародний ринок акцій;
 - б) міжнародний валютний ринок;
 - в) міжнародний ринок деривативів;
 - г) міжнародний ринок облігацій.
7. *Єврооблігації – це:*
- а) облігації, випущені урядом країни ЄС;
 - б) облігації, деноміновані в євро;
 - в) облігації, випущені в іноземній для емітента валюті на міжнародних ринках капіталу;
 - г) облігації Європейського центрального банку.
8. *Міжнародний ринок єрвоалют характеризується:*
- а) відсутністю державного регулювання;
 - б) високим рівнем оподаткування;
 - в) обмеженим колом учасників;
 - г) низькою прибутковістю операцій.
9. *«Зелені облігації» – це:*
- а) облігації, випущені центральними банками для фінансування сільського господарства;
 - б) боргові цінні папери, кошти від розміщення яких спрямовуються виключно на фінансування екологічних проєктів;
 - в) облігації, випущені країнами з найнижчим рівнем розвитку;
 - г) облігації, забезпечені земельними ділянками.
10. *Яка організація розробила Принципи відповідального інвестування (PRI), що є основою для ESG-інвестування?*
- а) Світовий банк;
 - б) Організація Об'єднаних Націй;
 - в) Європейський банк реконструкції та розвитку;
 - г) Світова організація торгівлі.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Стойко О.Я., Дема Д.І. Фінанси: підручник / за ред. О.Я. Стойка. 2-ге вид. перероб. і доп. Житомир: Поліський університет, 2024. 317 с.
2. Тимохова Г.Б. Фінанси, гроші та кредит: навч. посібн. Харків: Вид-во НУА, 2018. 604 с.
3. Фінанси: навч. посібн: експрес курс / Волохова І.С., Шикіна Н.А., Волкова О.Г. та ін. за заг. ред. Волохової І.С. Харків: ПромАрт, 2018. 262 с.
4. Фінанси у схемах і таблицях: навч. посібн. для студ. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / Булавинець В.М., Горин В.П., Сидор І.П.; за заг. ред. В.П. Горина. Тернопіль: Вектор, 2017. 181 с.

ТЕМА 24. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

- 24.1. Сутність та складові фінансової безпеки держави.
- 24.2. Індикатори та критерії оцінки фінансової безпеки.
- 24.3. Загрози фінансовій безпеці та механізми їх нейтралізації.
- 24.4. Фінансова безпека як фактор сталого розвитку національної економіки.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДО ТЕМИ

Антикризове фінансове управління – сукупність методів, спрямованих на діагностику, попередження, нейтралізацію та подолання фінансових криз.

Боргова безпека – рівень державного та гарантованого державою боргу, який не загрожує суверенітету держави та забезпечує її платоспроможність.

Бюджетна безпека – стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів.

Валютна безпека – стан курсоутворення та міжнародних розрахунків, який забезпечує стабільність національної валюти та захист від валютних ризиків.

Внутрішні загрози фінансовій безпеці – фактори, що виникають всередині країни та можуть призвести до дестабілізації фінансової системи.

Грошово-кредитна безпека – стан грошово-кредитної системи, який забезпечує ефективне функціонування економіки, стабільність національної грошової одиниці та доступність кредитних ресурсів.

Зовнішні загрози фінансовій безпеці – фактори, що виникають за межами країни та можуть негативно вплинути на національну фінансову систему.

Інвестиційна безпека – рівень інвестицій, який забезпечує довгостроковий розвиток економіки, захист стратегічних галузей та зростання конкурентоспроможності.

Індикатори фінансової безпеки – кількісні показники стану фінансової системи, які дозволяють оцінити рівень фінансової безпеки та виявити загрози.

Компоненти фінансової безпеки – бюджетна безпека, податкова безпека, боргова безпека, банківська безпека, валютна безпека, грошово-кредитна безпека, безпека небанківського фінансового сектору.

Механізм забезпечення фінансової безпеки – сукупність організаційно-правових та економічних методів, інструментів та заходів для підтримки фінансової стабільності.

Національні фінансові інтереси – життєво важливі матеріальні, інтелектуальні та духовні цінності держави у фінансовій сфері, що визначаються потребами суспільства і держави.

Податкова безпека – стан податкової системи, який забезпечує достатній рівень надходжень до бюджетів усіх рівнів, ефективність податкового адміністрування та податкову справедливість.

Порогові значення індикаторів – граничні значення, недотримання яких призводить до формування негативних тенденцій та загроз у фінансовій сфері.

Сталий розвиток національної економіки – гармонійний, збалансований розвиток економіки, за якого задоволення потреб суспільства відбувається без шкоди для майбутніх поколінь.

Фінансова безпека держави – стан фінансової системи країни, за якого забезпечується стабільний розвиток, захищеність від внутрішніх і зовнішніх загроз та ефективне функціонування національної економіки.

Фінансова криза – різке погіршення економічного стану країни, що проявляється в значному спаді виробництва, порушенні кредитної системи, банкрутстві підприємств, зростанні безробіття.

Фінансова стійкість держави – здатність фінансової системи країни зберігати рівноважний стан та ефективно функціонувати під впливом внутрішніх і зовнішніх шоків впливів.

Фінансовий моніторинг – система заходів, спрямованих на запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Розкрийте поняття фінансової безпеки держави. У чому її відмінність від економічної безпеки?
2. Побудуйте схему складових фінансової безпеки. Наведіть приклади кожного елемента.
3. Проаналізуйте чинники, що впливають на рівень фінансової безпеки країни.
4. Ознайомтеся з нормативними документами України щодо фінансової безпеки. Складіть короткий огляд одного з них.
5. Складіть таблицю з основними індикаторами фінансової безпеки та їх граничними значеннями. Поясніть їхнє значення.
6. Проведіть оцінку фінансової безпеки України за обраними індикаторами (за останній доступний період). Зробіть висновки.
7. Наведіть приклади внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці України. Поясніть, як їх можна класифікувати.
8. Охарактеризуйте основні інституційні та інструментальні механізми забезпечення фінансової безпеки держави.
9. Підготуйте коротке есе (1–2 сторінки) на тему: «Фінансова безпека як основа національного суверенітету».
10. Проаналізуйте взаємозв'язок між фінансовою безпекою та сталим розвитком. Наведіть приклади країн, де цей зв'язок є особливо помітним.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке фінансова безпека держави? У чому полягає її значення для національної безпеки?
2. Які складові входять до структури фінансової безпеки? Чим вони відрізняються між собою?
3. Що таке фіскальна безпека? Як вона впливає на загальний рівень фінансової

стабільності держави?

4. Які основні індикатори використовуються для оцінки фінансової безпеки? Якими є їх граничні значення?
5. Як класифікуються загрози фінансовій безпеці? Які з них найбільш актуальні для України?
6. Які існують внутрішні та зовнішні чинники ризику для фінансової безпеки країни?
7. Які органи влади відповідають за моніторинг і забезпечення фінансової безпеки в Україні?
8. Які механізми нейтралізації загроз фінансовій безпеці застосовуються в Україні? Наведіть приклади.
9. У чому полягає взаємозв'язок між фінансовою безпекою та сталим розвитком?
10. Як війна вплинула на фінансову безпеку України? Які кроки вживаються для її відновлення?

ТЕМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Фінансова безпека як складова національної безпеки: сутність, завдання, механізми.
2. Система складових фінансової безпеки держави: міжгалузевий підхід до аналізу.
3. Індикатори фінансової безпеки: методи розрахунку та межі допустимих значень.
4. Стан фінансової безпеки України: аналіз тенденцій та оцінка за останні роки.
5. Фінансова безпека та державний борг: проблема боргової залежності.
6. Податкова та бюджетна політика як інструменти зміцнення фінансової безпеки.
7. Загрози фінансовій безпеці в умовах війни: внутрішні та зовнішні виклики.
8. Нелегальний обіг капіталу та тіньова економіка як фактори підриву фінансової безпеки.
9. Фінансова безпека в контексті євроінтеграційного курсу України.
10. Роль Національного банку України у зміцненні фінансової стабільності.
11. Інституційні механізми забезпечення фінансової безпеки в Україні: структура, повноваження, взаємодія.
12. Глобальні виклики фінансовій безпеці: санкції, фінансові кризи, кіберзагрози.
13. Фінансова безпека як умова сталого економічного розвитку держави.
14. Міжнародний досвід забезпечення фінансової безпеки: уроки для України.
15. Ризики фінансової дестабілізації та механізми їх нейтралізації в умовах післявоєнного відновлення.

ЗАДАЧІ

Задача 1. За даними:

1. Податкові надходження до Зведеного бюджету – 1900 млрд. грн.
2. ВВП країни – 4600 млрд. грн.

Завдання:

Розрахуйте рівень податкового навантаження як відношення податкових надходжень до ВВП.

Порівняйте результат з критичним рівнем (40%).

Використайте формулу:

$$\text{Рівень податкового навантаження} = (\text{Податкові надходження} / \text{ВВП}) \times 100$$

Задача 2. За даними:

1. Видатки бюджету: 3200 млрд. грн.
2. Доходи бюджету: 2500 млрд. грн.
3. ВВП: 4800 млрд. грн.

Завдання:

Обчисліть розмір дефіциту бюджету у відсотках до ВВП.

Використайте формулу:

$$\text{Дефіцит бюджету (\% до ВВП)} = ((\text{Видатки} - \text{Доходи}) / \text{ВВП}) \times 100$$

Задача 3. За даними:

1. Державний борг – 4200 млрд. грн.
2. ВВП – 5000 млрд. грн.

Завдання:

Розрахуйте боргове навантаження (% державного боргу до ВВП).

Оцініть, чи перевищує воно безпечний рівень (60%).

Задача 4. За офіційними даними:

1. ВВП – 400 млрд грн.
2. Оцінка експертів: 27% економіки знаходиться в тіні.

Завдання:

Визначте обсяг тіньової економіки в абсолютному вираженні.

Використайте формулу:

$$\text{Обсяг тіньової економіки} = \text{ВВП} \times (\text{Рівень мінізації} / 100)$$

Задача 5. За даними:

1. Індекс споживчих цін (ІСЦ) на кінець року становить 18,6%.
2. Безпечний індикатор фінансової безпеки – до 10%.

Завдання:

Оцініть рівень відхилення від безпечної межі.

Які ризики для фінансової стабільності несе така інфляція?

Задача 6. За даними:

1. Золотовалютні резерви країни – 38 млрд. дол.
2. Місячний обсяг імпорту – 6,5 млрд. дол.

Завдання:

Розрахуйте, на скільки місяців імпорту вистачить резервів.

Використайте формулу:

Місяці покриття імпорту = Резерви / Імпорт на місяць
Критичне значення – 3 місяці.

Задача 7. За даними:

1. Грошова маса (агрегат М₃) – 2000 млрд. грн.
2. Валовий внутрішній продукт (ВВП) – 4800 млрд. грн.

Завдання:

Розрахуйте коефіцієнт монетизації економіки та оцініть, чи достатній рівень грошового забезпечення.

Використайте формулу:

$$\text{Коефіцієнт монетизації} = (M3 / \text{ВВП}) \times 100$$

Рекомендований рівень – не нижче 60%.

Задача 8. У 2024 році:

1. Доходи державного бюджету склали 2700 млрд. грн.
2. Видатки – 3500 млрд. грн.
3. Валовий внутрішній продукт (ВВП) становив 5200 млрд. грн.
4. Державний борг на кінець року – 4000 млрд. грн.

Завдання:

Розрахуйте дефіцит бюджету в абсолютному значенні.

Визначте рівень дефіциту бюджету у % до ВВП.

Розрахуйте коефіцієнт боргового навантаження (державний борг / ВВП × 100%).

Зробіть висновок щодо фінансової стійкості держави, враховуючи, що:

- гранично допустимий рівень дефіциту бюджету – 3% ВВП,
- граничний рівень боргового навантаження – 60% ВВП.

Формули для розрахунків:

$$\text{Дефіцит} = \text{Видатки} - \text{Доходи}$$

$$\text{Рівень дефіциту (\% до ВВП)} = (\text{Дефіцит} / \text{ВВП}) \times 100$$

$$\text{Коефіцієнт боргового навантаження} = (\text{Держборг} / \text{ВВП}) \times 100$$

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Що з наведеного найточніше характеризує поняття «фінансова безпека держави»?

- а) рівень захищеності персональних доходів;
- б) здатність держави забезпечувати стабільність та стійкість фінансової системи;
- в) наявність профіциту в державному бюджеті;
- г) стабільність курсу національної валюти.

2. Який із перелічених показників НЕ належить до основних індикаторів фінансової безпеки?

- а) рівень дефіциту бюджету;
- б) обсяг золотовалютних резервів;
- в) чисельність населення;
- г) державний борг у відсотках до ВВП.

3. Критичним значенням державного боргу у відсотках до ВВП, за міжнародними стандартами, вважається рівень понад:

- а) 30%;
- б) 45%;
- в) 60%;
- г) 75%.

4. Яка з наведених установ здійснює моніторинг фінансової безпеки України?

- а) Національна комісія з цінних паперів;
- б) Міністерство оборони;
- в) Рада національної безпеки і оборони України (РНБО);
- г) Державна фіскальна служба.

5. Який показник характеризує рівень забезпеченості економіки грошовими ресурсами?

- а) коефіцієнт монетизації;
- б) дефіцит бюджету;
- в) державний борг;
- г) рівень інфляції.

6. Що відноситься до зовнішніх загроз фінансовій безпеці?

- а) ухилення від сплати податків;
- б) тінізація доходів;
- в) санкційний тиск та обмеження доступу до міжнародних ринків;
- г) бюджетні прорахунки уряду.

7. Який фактор є інституційним ризиком для фінансової безпеки?

- а) неефективна банківська система;
- б) зростання імпорту;
- в) підвищення облікової ставки;
- г) зниження експорту.

8. Який рівень покриття імпорту золотовалютними резервами вважається безпечним?

- а) 1 місяць;
- б) 2 місяці;
- в) 3 місяці;
- г) 6 місяців.

9. Як впливає висока тінізація економіки на фінансову безпеку?

- а) посилює податкову базу;
- б) знижує прозорість фінансових потоків;
- в) підвищує міжнародний рейтинг країни;
- г) зменшує рівень інфляції.

10. Фінансова безпека є передумовою:

- а) збільшення державного боргу;
- б) підвищення податкового тиску;
- в) сталого розвитку національної економіки;
- г) зменшення споживчого попиту.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Слободянюк О.В., Котлубай В.О., Лазарева Г.Ю., Примаченко І.Ф. Фінанси, гроші, кредит: методичні рекомендації та завдання для проведення практичних занять для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 073 «Менеджмент». Одеса: НУ «Одеська юридична академія». 2021. 106 с.
2. Тимохова Г.Б. Фінанси, гроші та кредит: навч. посіб. Харків : Вид-во НУА, 2018. 604 с.
3. Фінанси: навч. посібн.: експрес курс / Волохова І.С., Шикіна Н.А., Волкова О.Г. та ін. За заг. ред. Волохової І.С. Харків: ПромАрт, 2018. 262 с

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ

1. Поняття грошей та їх економічна природа.
2. Повноцінні та неповноцінні гроші, їх еволюція та форми.
3. Функція грошей як міра вартості та особливості її реалізації в сучасних умовах.
4. Зміст функції грошей як засобу обігу та платежу.
5. Функція грошей як засобу нагромадження.
6. Особливості світових грошей та їх сучасні форми.
7. Роль грошей у забезпеченні сталого економічного розвитку.
8. Вартість грошей та чинники, що її визначають.
9. Сутність та різновиди електронних грошей у сучасній економіці.
10. Сутність та структура грошового обороту.
11. Грошові потоки та їх балансування в економіці.
12. Суть та значення грошової маси в економіці.
13. Сутність грошових агрегатів та методика їх розрахунку.
14. Поняття швидкості обігу грошей та фактори, що на неї впливають.
15. Закон грошового обігу та наслідки його порушення.
16. Механізм забезпечення стабільності грошової маси.
17. Сутність та особливості готівкового грошового обороту.
18. Безготівковий грошовий оборот та його інструменти.
19. Сутність, структура та функції грошового ринку.
20. Основні інструменти грошового ринку.
21. Механізм формування попиту на гроші.
22. Теорія переваги ліквідності Дж. М. Кейнса.
23. Сутність та джерела пропозиції грошей.
24. Роль банківської системи у формуванні пропозиції грошей.
25. Механізм формування рівноважної процентної ставки на грошовому ринку.
26. Вплив цифровізації на трансформацію грошового ринку.
27. Стан та тенденції розвитку грошового ринку в Україні.
28. Сутність та елементи грошової системи.
29. Основні типи грошових систем та їх особливості.
30. Еволюція грошових систем та їх сучасні моделі.
31. Характеристики біметалізму та монометалізму як грошових систем.
32. Системи паперово-грошового обігу та їх різновиди.
33. Структура та особливості функціонування грошової системи України.
34. Роль центрального банку в організації грошової системи.
35. Механізми забезпечення сталості грошової системи в умовах глобалізації.
36. Вплив цифрових технологій на трансформацію грошових систем.
37. Сутність інфляції як економічного явища.
38. Основні форми прояву інфляції.
39. Типи інфляції за темпами знецінення грошей.
40. Внутрішні та зовнішні причини інфляції.
41. Соціально-економічні наслідки інфляції.
42. Основні методи антиінфляційної політики.

43. Сутність грошових реформ та їх види.
44. Методи проведення грошових реформ та їх результати.
45. Сутність та механізм інфляційного таргетування як інструменту сталого економічного розвитку.
46. Сутність, функції та структура валютного ринку.
47. Основні суб'єкти валютного ринку та їх функції.
48. Сутність валютного курсу та чинники, що впливають на його формування.
49. Види валютних курсів за різними критеріями класифікації.
50. Режими валютних курсів та їх особливості.
51. Класифікація та характеристика валютних операцій.
52. Сутність та види конверсійних операцій на валютному ринку.
53. Форвардні та ф'ючерсні валютні операції.
54. Екологічні та соціальні аспекти функціонування валютного ринку.
55. Сутність класичної кількісної теорії грошей.
56. Внесок І. Фішера в розвиток кількісної теорії грошей.
57. Кембриджська версія кількісної теорії грошей.
58. Сутність та основні положення сучасного монетаризму.
59. Монетарне правило М. Фрідмена та його практичне застосування.
60. Відмінності між монетаристським та кейнсіанським підходами до грошово-кредитної політики.
61. Внесок кейнсіанської теорії у розвиток теорії грошей.
62. Сучасні напрями розвитку кількісної теорії грошей.
63. Взаємозв'язок монетарної політики та цілей сталого розвитку.
64. Сутність, функції та роль кредиту в економіці.
65. Принципи кредитування та їх реалізація в сучасних умовах.
66. Основні форми кредиту та їх особливості.
67. Сутність, структура та функції кредитної системи.
68. Сутність, види та функції позичкового відсотка.
69. Чинники, що впливають на рівень відсоткових ставок.
70. Роль небанківських фінансово-кредитних установ у сучасній економіці.
71. Охарактеризуйте особливості функціонування кредитних спілок та ломбардів.
72. Концепція відповідального кредитування в контексті сталого розвитку.
73. Статус, функції та роль центрального банку в економіці.
74. Основні моделі організації центральних банків.
75. Операції центрального банку та їх вплив на грошовий ринок.
76. Організаційна структура та особливості діяльності Національного банку України.
77. Роль НБУ в обслуговуванні державного боргу.
78. Емісійна діяльність центрального банку.
79. Сутність та інструменти монетарної політики центрального банку.
80. Політика обов'язкових резервних вимог як інструмент монетарної політики.
81. Роль центрального банку у сприянні сталому економічному розвитку.
82. Сутність та функції комерційних банків у ринковій економіці.
83. Класифікація комерційних банків за різними критеріями.

84. Пасивні операції комерційних банків та методи управління пасивами.
85. Структура та джерела формування ресурсної бази комерційного банку.
86. Активні операції комерційних банків та їх види.
87. Кредитні операції комерційних банків та їх організація.
88. Сутність та методи управління ліквідністю комерційного банку.
89. Порядок оцінки та управління банківськими ризиками.
90. Соціальні та екологічні аспекти діяльності комерційних банків.
91. Сутність, цілі та завдання грошово-кредитної політики.
92. Інструменти грошово-кредитної політики та механізми їх дії.
93. Типи грошово-кредитної політики та їх ефективність.
94. Сутність та дія трансмісійного механізму грошово-кредитної політики.
95. Особливості реалізації грошово-кредитної політики в Україні.
96. Взаємозв'язок грошово-кредитної та фіскальної політики.
97. Проблеми узгодження грошово-кредитної політики з цілями сталого розвитку.
98. Сутність, цілі та функції Міжнародного валютного фонду.
99. Організаційна структура та управління МВФ.
100. Кредитні механізми та інструменти МВФ.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Економічна природа та сутність фінансів.
2. Предмет та об'єкт фінансової науки.
3. Специфічні ознаки фінансів та їх прояв у фінансових відносинах.
4. Розподільча функція фінансів та механізм її реалізації.
5. Контрольна функція фінансів та її форми прояву.
6. Сутність та види фінансових ресурсів.
7. Джерела формування фінансових ресурсів на макро- та мікрорівні.
8. Роль фінансів як інструменту реалізації концепції сталого розвитку.
9. Сутність та структура фінансової системи України.
10. Принципи побудови та функціонування фінансової системи.
11. Сфери та ланки фінансової системи України та їх взаємозв'язок.
12. Особливості організації фінансових відносин у різних сферах фінансової системи.
13. Система органів управління фінансовою системою України та їх функції.
14. Правові та організаційні основи функціонування фінансової системи України.
15. Сутність, структура та функції фінансового ринку України.
16. Стан та перспективи розвитку фінансового ринку України.
17. Напрями трансформації фінансової системи України в контексті цілей сталого розвитку.
18. Сутність та функції фінансів підприємств.
19. Організаційно-правові форми підприємницької діяльності та їх вплив на організацію фінансів.
20. Класифікація доходів господарського товариства та порядок їх формування.
21. Поняття та структура витрат господарського товариства.
22. Механізм формування та розподіл прибутку господарського товариства.
23. Джерела формування фінансових ресурсів підприємств.
24. Сутність та елементи фінансового механізму господарського товариства.
25. Система оподаткування підприємств в Україні.
26. Концепція корпоративної соціальної відповідальності та зеленого фінансування підприємств.
27. Сутність бюджету як економічної та правової категорії.
28. Функції державного бюджету та їх реалізація.
29. Структура та принципи побудови бюджетної системи України.
30. Сутність та складові бюджетного процесу.
31. Стадії бюджетного процесу та їх зміст.
32. Методи планування доходів і видатків бюджету.
33. Економічна класифікація видатків бюджету.
34. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі.
35. Концепція бюджетування, орієнтованого на результат і сталий розвиток.
36. Сутність, причини виникнення та види бюджетного дефіциту.
37. Методи вимірювання бюджетного дефіциту.
38. Соціально-економічні наслідки бюджетного дефіциту.

39. Джерела фінансування бюджетного дефіциту та їх класифікація.
40. Методи управління бюджетним дефіцитом.
41. Сутність та значення бюджетної дисципліни.
42. Вплив бюджетного дефіциту на сталий економічний розвиток.
43. Економічна сутність та функції податків.
44. Елементи податку та їх значення.
45. Принципи оподаткування та їх реалізація в податковій системі України.
46. Класифікація податків за різними ознаками.
47. Прямі та непрямі податки, їх переваги та недоліки.
48. Структура та особливості податкової системи України.
49. Сутність та інструменти податкової політики держави.
50. Основні напрями реформування податкової системи України.
51. Екологічне оподаткування як інструмент сталого розвитку.
52. Сутність та функції місцевих фінансів.
53. Структура системи місцевих фінансів.
54. Правові основи функціонування місцевих фінансів в Україні.
55. Сутність та структура місцевих бюджетів.
56. Джерела формування доходів місцевих бюджетів.
57. Склад та структура видатків місцевих бюджетів.
58. Зміст та форми міжбюджетних відносин.
59. Типи та механізми міжбюджетних трансфертів.
60. Роль фінансової децентралізації в контексті сталого розвитку територіальних громад.
61. Сутність, функції та форми державного кредиту.
62. Класифікація державних позик за різними ознаками.
63. Причини та наслідки державних запозичень.
64. Економічна сутність та структура державного боргу.
65. Методи управління державним боргом.
66. Зовнішній державний борг України: стан, структура та динаміка.
67. Особливості функціонування ринку державних цінних паперів в Україні.
68. Види державних цінних паперів та їх особливості.
69. Вплив державного боргу на сталий економічний розвиток країни.
70. Сутність та призначення цільових фондів у фінансовій системі.
71. Класифікація цільових фондів за різними ознаками.
72. Особливості формування та використання коштів Пенсійного фонду України.
73. Сутність та рівні пенсійної системи України.
74. Джерела формування та напрями використання коштів Фонду соціального страхування.
75. Сутність та механізм функціонування недержавних пенсійних фондів.
76. Система соціального захисту населення та роль цільових фондів у її забезпеченні.
77. Сутність та функції фінансів домогосподарств.
78. Роль домогосподарств у фінансовій системі держави.
79. Джерела формування та структура доходів домогосподарств в Україні.

80. Сутність та фактори формування заощаджень домогосподарств.
81. Напрями та структура витрат домогосподарств.
82. Інвестиційна поведінка домогосподарств.
83. Механізми трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиції.
84. Фінансова поведінка домогосподарств в умовах економічної нестабільності.
85. Фінансова поведінка домогосподарств у контексті сталого споживання.
86. Сутність та структура міжнародних фінансів.
87. Суб'єкти міжнародних фінансових відносин та їх взаємодію.
88. Роль міжнародних фінансових організацій у світовій економіці.
89. Функції та операції Світового банку.
90. Регіональні міжнародні фінансово-кредитні інституції та їх діяльність.
91. Структура та функції міжнародних фінансових ринків.
92. Основні інструменти міжнародних фінансових ринків.
93. Глобалізація фінансових ринків та її наслідки.
94. Концепція та механізми зелених фінансів у системі міжнародних фінансових відносин.
95. Сутність та складові фінансової безпеки держави.
96. Міжнародна фінансова інтеграція та її вплив на фінансову безпеку держави.
97. Фінансова безпека та сталий розвиток національної економіки.
98. Механізми нейтралізації загроз фінансової безпеки.
99. Зовнішні загрози фінансової безпеки.
100. Внутрішні загрози фінансової безпеки.

РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ

1. Банківська система: підручник / О.М. Тридід, Б.В. Самородов, І.М. Вядрова та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. Львів: Новий Світ 2000, 2020. 536 с.
2. Банківська система: підручник /М. Крупка, Є. Андрущак, Н. Пайтра та ін.; за ред. д-ра екон. наук, проф. М. Крупки. – 2-ге вид., переробл. і доповн. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 524 с.
3. Банківський менеджмент: навч. посібн./ Зянько В.В., Єпіфанова І.Ю., Коваль Н.О., Ткачук Л.М. 3-те вид., доп. Вінниця: ВНТУ, 2022. 170 с.
4. Береславська О.І. Міжнародні розрахунки та валютні операції: навч. посібн. Ірпінь: Університет ДФС України, 2019. 368 с.
5. Бюджетна система України: навч. посібн. в схемах і таблицях / С.В. Качула, Г.Є. Павлова, Л.В. Лисяк, О.В. Добровольська, Л.І. Катан. Дніпро: Монолит, 2021. 332 с.
6. Бюджетна система: підручник / В.Г. Дем'янишин, О.П. Кириленко, З.М. Лободіна [та ін.]; за ред. В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко, З.М. Лободіної. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 624 с.
7. Волкова В.В., Волкова Н.І. Гроші і кредит: навч. посіб. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 300 с.
8. Волкова В.В., Волкова Н.І. Місцеві фінанси: навч. посібн. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2022. 105 с.
9. Голюк В.Я. Фінанси, гроші та кредит: навч. посібн. Київ, 2017. 340 с.
10. Гордей О.Д., Биховченко В.П., Ковальчук А.М. Державні цільові фонди: навч. посібн. Ірпінь: УДФСУ, 2020. 349 с.
11. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: підручник. Ірпінь: Ун-т ДФС України, 2019. 409 с.
12. Грінько І.М. Міжнародні фінанси: навч. посібн. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 109 с.
13. Гроші та кредит: навч. посібн. / С.П. Стеценко, В.В. Титок, Н.В. Лисиця [та ін.]; Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ: КНУБА, 2024. 227 с.
14. Гуменюк М.М. Практикум із фінансів підприємством: навч. посібн. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 168 с.
15. Зубченко В.В., Гутко Л.М. Фінанси підприємств. Біла церква: БНАУ, 2020. 106 с.
16. Зянько В.В. Міжнародні розрахунки і валютні операції: навч. посібн. / Зянько В.В., Єпіфанова І. Ю., Мельничук Д. П. Вінниця: ВНТУ, 2021. 106 с.
17. Іванчук Н.В. Гроші і кредит: навч. посібн. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 332 с.
18. Карлін М.І., Проць Н.В., Борисюк О.В. Публічні фінанси: навч. Посібн.; за ред. д.е.н., проф. М.І. Карліна. Електронне видання. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. 358 с.
19. Колодійчук А.В., Крамченко Р.А., Ніколюк О.В., Колеснікова К.С., Слободянюк О.В. Менеджмент міжнародного бізнесу: підручник. Львів, 2023. 185

с.

20. Коренюк П.І., Коренюк Л.В. Левандівський О.Т. Гроші і кредит: навч. посібн. Кам'янське: ДДТУ, 2019. 402 с.
21. Косова Т.Д. Аналіз банківської діяльності: навч. посібн. для студентів. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 486 с.
22. Курило О.Б., Бондаренко Л.П., Вівчар О.І., Чубка О.М. Фінанси підприємств: підручник. Київ: Кондор, 2020. 340 с.
23. Марусяк Н.Л. Фінанси підприємств: навч. посібн.: 2-ге вид., перероб. і доп. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 176 с.
24. Матвійчук Н.М. Податкова система: конспект лекцій (електронне видання). Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. 130 с.
25. Миськів Г. Бюджетна система: теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях): навч. посібн. Львів: Растр-7, 2020. 272 с.
26. Місцеві фінанси: конспект лекцій / укладач Проць Н.В. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2024. 180 с.
27. Нечипорук Л.В. Фінансова система: навч.-метод. посібн. для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» спеціалізації «Бізнес-економіка» фінансово-правового факультету. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 117 с.
28. Податкова система: навч. посібн. / Волохова І.С., Дубовик О.Ю., Слатвінська М.О. та ін.; за заг. ред. І.С. Волохової, О.Ю. Дубовик. Харків: Діса плюс, 2019. 402 с.
29. Податкове право України: навч. посібн. / Сопільник Р.Л., Ковалів М.В., Проць І.М. та ін.]. Львів: СПОЛОМ, 2023. 362 с.
30. Про валюту та валютні операції: Закон України від 21 червня 2018 року № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>
31. Про затвердження положення про здійснення операцій із валютними цінностями: Постанова Національного банку України від 02 січня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002500-19#Text>
32. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 р. № 679 – XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
33. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Національного банку України від 24 лютого 2022 р. № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#top>
34. Проць В.І. Бюджетна система: практикум для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок ОП Фінанси і кредит. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024. 60 с.
35. Проць Н.В., Ткачук Н.В., Проць В.І. Місцеві фінанси: практикум для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, та страхування ОП Фінанси і кредит денної та заочної форм навчання. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. 122 с.

36. Світлична В.Ю. Гроші і кредит: підручник. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. 191 с.
37. Сидорович М. Муніципальні фінанси: навч. посібн. Київ: НаУКМА, 2021. 68 с.
38. Слободянюк О.В., Дідовець І.В., Карпуніна М.С., Котлубай В.О. Фінансова стратегія корпоративного управління інтеграційними об'єднаннями та підприємствами ІТ кластеру. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту: науковий журнал*. №2(30). 2023. С. 172-180.
39. Слободянюк О.В., Калмикова Н.Ю. Фінансова складова економічної безпеки розвитку суб'єктів господарювання. *Наукові інновації та передові технології. (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*. 2023. № 13(27). С. 574-584.
40. Слободянюк О.В., Котлубай В.О., Лазарева Г.Ю., Примаченко І.Ф. Фінанси, гроші, кредит: практикум для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 073 «Менеджмент». Одеса: НУ «Одеська юридична академія», 2021. 106 с.
41. Слободянюк О.В., Котлубай В.О., Лазарева Г.Ю., Примаченко І.Ф. Фінанси, гроші, кредит: практикум для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 073 «Менеджмент». Одеса: НУ «Одеська юридична академія», 2021. 106 с.
42. Слободянюк О.В., Лактіонова О.А., Коваль В.В., Приступа Л.А. Фінансова стійкість закладів вищої освіти в контексті забезпечення їх розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 6. С. 95 – 100.
43. Слободянюк О.В., Орлов О.В. Фінансова діяльність в сфері інформаційних технологій. *Успіхи і досягнення у науці (Серія «Право», Серія «Освіта», Серія «Управління та адміністрування», Серія «Соціальні та поведінкові науки»)*: журнал. 2024. № 8(8) 2024. С. 801-815.
44. Сокурєнко В.В., Швець Д.В., Бортник С.М., Ткаченко С.О. Фінанси підприємств: підручник. Харків: ХНУВС, 2022. 292 с.
45. Стойко О.Я., Дема Д.І. Фінанси: підручник / за ред. О.Я. Стойка. 2-ге вид. перероб. і доп. Житомир: Поліський університет, 2024. 317 с.
46. Суздальєва О.С. Гроші та кредит: навч. посібн. Київ: МДУ, 2024. 169 с.
47. Тимохова Г.Б. Фінанси, гроші та кредит: навч. посібн. Харків: НУА, 2018. 604 с.
48. Томнюк Т.Л. Податкова система: навч. посібн. Чернівці: ЧТЕІ ДТЕУ, 2022. 324 с.
49. Фінанси підприємств: навч. посібн. / Ситник Н.С., Смолінська С.Д., Ясіновська І.Ф. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 402 с.
50. Фінанси підприємств: навч. посібн. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2023. 252 с.
51. Фінанси підприємств: розрахункова робота: навч. посібн. для здобувачів ступеня бакалавра за освіт. програмою «Економіка і бізнес» спец. 051 «Економіка»; уклад.: О.В. Костюнік, С.О. Тульчинська, О.С. Солосіч. Київ: КПП ім. Ігоря

Сікорського, 2024. 51 с.

52. Фінанси у схемах і таблицях: навч. посібн. для студ. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / Булавинець В.М., Горин В.П., Сидор І.П.]; за заг. ред. В.П. Горина. Тернопіль: Вектор, 2017. 181 с.

53. Фінанси: навч. посібн.: експрес курс / Волохова І.С., Шикіна Н.А., Волкова О.Г. та ін. За заг. ред. Волохової І.С. Харків: ПромАрт, 2018. 262 с.

54. Фінанси: підруч. / за ред. д.е.н., проф. А.І. Крисоватого. Тернопіль: Університетська думка, 2024. 632 с.

55. Фінанси: підруч.: 2-ге вид., допов. та переробл. / І.О. Лютий, С.Я. Боринець, З. С. Варналій та ін.; за ред. д.е.н., проф. І.О. Лютого. Київ: 2023. 716 с.

56. Фінанси: підручник / за ред. О.Я. Стойка. 2-ге вид. перероб. і доп. Житомир: Поліський університет, 2024. 317 с.

57. Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?: навч. посібн. / Авт. кол.; Київ, 2019. 272 с.

58. Фінансова система України в умовах економічних перетворень: рекомендаційний бібліографічний покажчик / Н.І. Лось. Запоріжжя: НБ НУ «Запорізька політехніка», 2019. 42 с.

59. Фінансова система України: реалії, виклики, перспективи: моногр. / за заг. ред. д.е.н., проф. І.О. Лютого. Київ: 2023. 420 с.

60. Фінансове право України: навч. посібн. / М.В. Ковалів, С.С. Єсімов, І.М. Проць, Р.М. Скриньковський, Ю.Р. Лозинський. Львів: СПОЛОМ, 2022. 394 с.

61. Щетинін А.І. Гроші та кредит: навч. посібн. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2019. 163 с.

62. Ярошевич Н.Б. Фінанси, гроші та кредит: підручник. Львів: Новий Світ-2000, 2025. 414 с.

63. Ярошевич Н.Б. Фінанси, гроші та кредит: підручник. Львів: Новий Світ-2000, 2023. 414 с.

64. Laktionova O., Harbar Z., Melikhov A., Slobodianiuk O., Gevko V., Desiatskyi S. Financing the Greening of Enterprises in Industrial Regions of Ukraine in the Context of Sustainable Development. *Management, Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. № 43(4). 2021. С. 574 – 584.

65. Kibik O., Slobodianiuk O., Kotlubai V., Nesterova K., Prymachenko I., Kornilova O. Financial Strategy of Economic Entities in the Conditions of Transforming Economic Systems. *Economic Affairs* 2023/ № 68(01s). P. 107-114.

66. Kibik O., Slobodianiuk O., Kotlubai V., Belous K., Kornilova O., Prymachenko I. Managing sustainable development projects through a risk-oriented framework. *International Journal of Organizational Leadership*. 2025. № 14(First Special Issue). P. 95-106.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

*Ольга СЛОБОДЯНЮК,
Ольга КІБІК,
Іван ПРИМАЧЕНКО
Євгенія РЕДІНА
Світлана ВІЗІРЕНКО*

ФІНАНСИ, ГРОШІ, КРЕДИТ

Практикум
для підготовки до аудиторних занять та самостійної роботи здобувачів першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти

Електронне видання

В авторській редакції